

84 К23 7

А 31

аңды- шалқар

МҮТӘЛЛАП
ҚАҢҒОЖИН
жолғыөзек

28752
ӨТЕПБЕРГЕН
АҚЫПБЕКОВ
ізгілік

ТӨЛЕГЕН
МҰҚАЕВ
тулайды
жүрек

ҚАБЫШ
МОЛДАҚАШЕВ
ауыл тынысы

ЖАЙЛАУБАЙ
ҚАЗИЕВ
таң нұры

МҮТӘЛЛАП
ҚАНҒОЖИН
жолғыөзек

ӨТЕПБЕРГЕН
АҚЫПБЕКОВ
ізгілік

ТӨЛЕГЕН
МҰҚАЕВ
тулайды
жүрек

ҚАБЫШ
МОЛДАҚАШЕВ
ауыл тынысы

ЖАЙЛАУБАЙ
ҚАЗИЕВ
таң нұры

Айдын- шалқар

ЖЫР ЖИНАҒЫ

АЛМАТЫ
«ЖАЗУШЫ»

1986

84Қаз7—5
А31

Пікір жазғандар:

Қ. Шаңғытбаев, С. Сейтгазин, Е. Раушанов, А. Әлімов

А31 Айдын-шалқар: Жыр жинағы /Қанғожин М., Ақыпбеков Ө., Мұқаев Т. ж. б.— Алматы: Жазушы, 1986—256 бет, суретті.

Бұл жинаққа республикамыздың әр жерінде тұратын Мүтәліп Қанғожин, Өгенберген Ақыпбеков, Төлесен Мұқаев, Кабыш Молдақашев, Жайлаубай Қазиев сияқты бес ақынның шығармалары топтастырылды.

Ақындар байлығы тасқан туган дала келбеті мен жасампаз халқымыздың ерлік істерін, жастық пен сүйіспеншілікті шабыттана жырлайды.

А 4702230200—060
405(02)—86

028752

84Қаз7—5

© «Жазушы», 1986

Северо-Казахстанская
областная библиотека
им. С. Муканова
г. Петропавловск

33

54 212

**МҮТӘЛЛАП
ҚАНҒОЖИН
ЖОЛҒЫӨЗЕК**

АВРОРА

Ысқырып, азынайды долы дауыл,
Алқынып, шашалғандай демі де ауыр.
Неваның тентек мынау мінезіпе
Кемені алып басқарған қапық-ау ұл!

Кемеміз «Аврора» — алып кеме,
Келеді ор толқынды жарып кеме!
Бақытын адамзаттың арқалаған,
Жапына жұмысшының жарық бере...

Барлығын матростар отыр ұғып,
Көк дауыл көбік шашып жатыр ұлып...
Ашуын жұмысшының жиып алып,
Қарт Нева дөңбекшиді сапырылып!

— Бұл біздің әділ майдан, қанды майдан,
Үлесіп тартып алар жарлы... байдан! —
Дейді анық қарт матрос жас солдатқа
Пісіріп... қанық етіп әлгі жайдан.

— Нап керек, напды өсірер жер де керек,
Ән керек... бәрі керек елге, демек...
Сол үшін жанды аямай ұрыс салып,
Көрсеткен дұрыс ерлік елден ерек!

...Бақытын күтіп жатыр кәрі қала,
Толқынын жартасқа ұрды тағы Нева!
Алға жылжып келеді айбылы асып,
Алқызыл ту көтерген «Аврора»!

Күткендей қуанышты әлденені,
Сібірлен... түнді серпкен таң келеді!
Жас солдат жігерленіп тұрып қалды,
Алғапықы таң нұрынан жанған өңі...

Неваны таң келеді түрлендіріп.
Сол таңның шапағымен күлген-ді үміт!
...Гүрс етті үн!
Жаңа дәуір басталғанын
Дүние дүр сілкінді бірден біліп.

ТУҒАН ЖЕР

Туған жерім —
Тұнған жасыл орманым,
Бала кезгі
Қиялым мен арманым...
Сол қиялдың жетегімен мен енді
Қанаттанып,
Қияларға самғадым...

Туған жерім...
Айдын көлім, аққуым,
Қабағында қуаныш та... жатты мұң.
Сенің алып төскейіңнен нәр алып,
Бар бақытын сенен ғана тапты ұлық!

Туған жерім —
Жырлағаным кеңдігің.
Кеңдігіңде жатқан — бақыт, ерлігің!
Топырағыңды басып тұрып тілеймін.
Деп: «Ешқашан бұзылмасын елдігім!»

РЕВОЛЮЦИОНЕР

1918 жылы қызылжарлық жас революционер, большевик Хафиз Базарбаев ақ гвардияшылар қолынан ерлікпен қаза тапты.

Түн түнегі сөгілген,
Таңғы шуақ төгілген.
Қаңтардағы Сібірдің
Күні осылай көрінген...

Қызыл қарды жел күреп,
Қызыл ту тұр желбіреп...
«Ақтар деген сотқардың
Күні бітті енді!» деп.

Күн де шықты шаттанып,
Мейірімін ақтарып...
Қызыл туға қарайды
Іші жылып топ халық.

* * *

Ақтар бірақ қасқырдай
Тұр ауызды аштырмай!
Босқан халық бейне бір
Дауыл ұрған тасқындай!

Жап ұшыра ел сабылып,
Қуған қойдай ағылып,
Қызылжарға тоқтады
Тағдырға өктем бағынып.

— Тыңдаңдар!
Қызылдар мен басқалар!
Келді кез де ноқталар!
Енді міне сендерді
Жусататып оқ та бар!

Ел-ақ едің,
Бұзылдың,
Қызылға еріп қызыпдың!
Енді соның кесірі
жетті!
Гүлдей үзілді!

Тырна мойны ербип,
Қозы қарны шерміп,
Басты айқайға офицер,
Өзінше паң, кермиық!

Көзді алысқа тігіп бір
Байлаулы жас жігіт тұр...
«Жеңдім» деген жауының
Сөзі әншейін үміт құр...

Тұр ол қарап асқақтай,
Қас дұшпанға қас қақпай,
Қымына қатқан қан
Бейне қызыл қаспақтай...

Арманындай алыста
Бұлт көлбейді ғарышта...
Қалың топқа қарады ол,
Не айтса екен танысқа?!

Күміс нұры төгілген,
Күн бе арман көріпген?!
Арман деген достар ма.
Табылатын төріңнен?!

Көз алдынан өткізді,
Тар жол тайғақ, көк мұзды.
Сүйгізбеген ару қыз
Енді міне өпкізді...

...Шошыны түр топ халық,
Бір сұмдықтан сақтанып...
Пашты бензин тұтқынға
Мұртты буржуй от жағып...

Жазғы гүлдей жас жігіт
Тұрды өлімге бас тігіп.
Бейне сап-мың сәуледей
Құбылды да қашты үміт...

Бірақ үміт сөнбейді,
Сөнеріне сенбейді!
«Жаңа заман туады,
Соғыс қайта келмейді!

Сейіледі қара түн,
Жаяр бақыт қапатын...
Күн туады әлі де
Бәрі туыс болатын.»

...Досыменен қымбатты
Кенет жігіт тіл қатты.
Жылуына сөзінің
Халық жасын құрғатты!

-- Қас дұшпанмен алысқан,
Бес қаруып тағысқан —
Большевикшіп!
Бастаған —
Лениндей даныппан!

Көңіл судай тасасың,
Ажал мысып басасың!!!
Ұлы көсем жасасың,
Большевиктер жасасың!!!

Қара көзі от жайпап,
Жас қанында кек қайпап
Айқайлады...
Солдат тұр
Аузын қағып, қақпайлап!

Қара ниет жауыздар,
Тұтқынды ұрды ауыздан...
— Қырпын екеп...— десті ел
— Жармаған гүл қауыз да...

Кәрі тұрды кемсеңдеп,
Жастар тұрды:— Ерсің!— деп...
— Өңшең иттер, бір күні
Бізден таяқ жерсің!— деп...

...Жігіт әлгі сытылып,
Қашпақ болды құтылып.
Ұстап алды солдаттар
Тұрған көп боп, жұтынып.

Шолып маңғаз жан-жағын
Салып елге салмағын,
Тұрды атаман состиып,
Короліндей қарғаның.

— Бүкіл елді бұзыпты,
Өртеңдер бұл бұзықты!
Корсін жұрт пен қызылдар
Біз жасайтын қызықты!

Семіз солдат бырсынып,
Кімге әрең тұр сыйып...
Жүгіріп кеп от қойды,
Азу тісі ырсынып...

...Бұл не деген жауыздық,
Бұл не деген жауыздық?!
Қашан ғана бұл іске
Салынады ауыздық!

Ей, дүние, сен қалғып,
Бойыңды ұйқы дел-сал ғып,
Жатқаныңда
Төбеде
Қарға-құзғын жүр саңғып...

Төріңдегі жас қайың
Тұрды-ау өртке қасқайып!
Ей, дүние, жүрегің
Жібімеді-ау тастайын...

Ей, дүние, көрдің бе,
Суалғанып көлдің де?!
Ішіп тартып тыңғанын
Соққан мынау желдің де?!

— Жау жазасыз болмайды,
Өз бастарын жалмайды!
Болышевиктер — миллиондар,
Бәрін де өртей алмайды!

...Жас жігіттің сол күнгі,
Болды осы соңғы үні.
Аузында елдің жатталып,
Қосты жырға жел мұны...

Жеңді бәрін азаптың,
Жеңді бәрін мазақтың,
Шындық үшіп лаулаған
Бруносы қазақтың!

ЖОЛДЫӨЗЕК

Жолдыөзек осы көлдері күміс шапатын,
Аққудың әні айдыннан әрі асатын...
Самалын саумал сіміре бергің келеді,
Мол-молдір жұпар... көкірегіңді ашатын...

Жолдыөзек осы...
Мөңгірдің үні кернеген,
Тау-тау ғып дәнді жотасына артып терлеген...
Станок біткен зіркілдейді ылғи дамылсыз,
Темірден түйін түйгендей әсем зерменен.

Жолдыөзек осы!
Гүл өзек осы!
Гүл өзек!
Бақыты елдің: жаппаты жердің, нұр өзек!
Адамдар қолдан жасаған ұжмақ, жерұйық,
Бөліп көр, досым, қонақжайлылығы бір бөлек!

Жолдыөзек осы.
Ашулы боран, қары бар,
Мамырда майса долана, жасыл талы бар!
Бәрі бар онда...
Ақ мамық болып ілінген
Бөгінде бұлты,
Маулаған күні тағы бар!

Жолдыөзек осы Қызылжары бар әйгілі,
Ақап мен Біржан жырлаған шаттық, қайғыны!
Жолдыөзек осы жолыңыз түссе, досым-ау,
Тасышып жатқан мейірімі мен айбыны!

ДАЛАМ БАРДА...

Кендігіңді беріпсің көңіліме,
Гүлдеріңді тағыпсың өңіріме...
Өзің берген бақытың, қуанышың
Жетеді менің барлық өміріме!

Кендерің ше, кендерің ел қазатын,
Қоймасы ол ерліктің мен жазатын!
Бауырыңнап орбіген дән-жұлдыздар;
Көкжиекке жайыпты кең қапатын!

Кеткен даңқың жайылып жер бетіне,
Бақыт боп ұялайды келбетіме!
Тасыған кең даламның бақыты да,
Тасыған кең даламның дәулеті де!

Дәулетіме қуанам, епбегіме,
Сол даңқымды шығарған ел көгіне!
Туымды сол күнесте желбіреткен.
Сол — жылылық құятын жер бетіне!

Бүгінгілер ертеңге алаңдар ма,
Келешекке көз тіккен адам барда!
Сұңқардайын самғаған арман барда,
Аспан менен астасқан далам барда...

ДИҚАН ТУРАЛЫ ТОЛҒАУ

Диқан, саған әуелден дала ғашық,
Сені көрсе құшағын қалады ашып!
Мінездерің ұқсайды бір-біріңе,
Кеткендейін қандарың араласып!

Диқансыз дала дала бола алмайды,
Ой-қыры мол егінге тола алмайды.

Диқан қолы қоң берген топыраққа
Топырақтың сол қоңы жоғалмайды!

Диқан қолы далаға өң беретін,
Өзге күш болған емес тең келетін.
Нұр құятын далаға диқан-жүрек,
Құдыретімен құлпырып өзгертін.

Диқан ата даламен тамырласқан,
Тамырласқан, мәңгілік бауыр басқан!
Шаттығына диқанның ортақтасып,
Екеуі айрылмастай қауымдасқан!

Диқан мен дала ешқашан айрылмасын,
Өмірдің қос қанаты қайрылмасын!
Екеуі де тіршілік жүтін әсте
Көтергенде жотасы майрылмасын!

Диқан жүр дала төсін еркін ақтап,
Көкірегінде сағышып ортін сақтап.
Жүрегінде қуаныш толқындары,
Ән шырқайды алтын күз көркін мақтап.

Алтын күз, орман да алтын, дала да алтын,
Алтындай сақтап тұр ғой дара қалпын.
Қосылып егін біткеп хор айтып тұр,
Қуанып берекеге дапа халқын!

Қуаныш аспан мен жер арасында,
Дәулетке ешкімнің жоқ таласы да!
Аспанменен астасқан дән-дария,
Осы қалпы далаға жарасуда!

Алтын дән — ақ діңгегі тіршіліктің,
Ол жоқта тірлік біткеп күрсініпті...
Алтын дәннің сиқырлы қуатымен,
Қашап-дағы қуанып күн шығыпты!

Диқанның қуанышын түсін, адам,
Ерлігі үшін гүл шоғын ұсын оған!
Өсіруге әр дәнді, әр масақты
Диқан да аямапты күшін одан!

Алтын дәнде шаршаған күндер де бар,
Алтын дәнде ұйқысыз түндер де бар!
Арман да бар шолпандай жарқыраған,
Жігерлілік шақырған үндер де бар!

Диқан, сен қуанасың, тасынасың,
Мол егінді жинауға асығасың!
Байтақ Отан назары саған ауған,
Байлығын дейді-ау тездеп тасып алсын!

Ақ түйенің қарыны жарылыпты,
Ырыс-байлық көл-көсір ағылыпты.
Еңбек пен ерлігіңнің белгісіндей
Кеудеңе Қызыл жұлдыз тағылыпты!

ДИҚАН БЕРГЕН ТІРШІЛІК

Таңмен бірге оянып, диқан шықты қыратқа,
Шат көңілі оны бір, мінгізгендей құр атқа!

Қоңыр жүзін ақ таңның шұғыласына шайып ап,
Лекіп соққан самалға омырауын жайып-ақ,

Қарап диқан келеді жұпар шашқап аймаққа,
Қояды үнсіз болашақ қуанышын ойлап та...

Аспан... аспан тұңғыық,
Бұлты да жоқ бөріктей,
Көз тартатын келбеті қоймас жанды ерітпей!

Дала жатыр маужырап, босапған жас ападай,
Аяқ-қолып бауырға алуға да жарамай!

Синагандай маңдайын анашының момақан
Толыраққа жапасты мамық, жылы алақан...

Бұл не ғажап, не сиқыр?!
Дөңбекшиді толырақ,
Кеудесінен ып-ыстық буалдыр бу бұрқырап!

Көкжиек тұр көктемгі сағым-шапан жамылыш,
Дидан отыр шаттықтан... әнінен де жаңылып...

ЕІ, ТУҒАН ЖЕР

Ей, туған жер!
Озиде ұқсап жүремін деп қашанда,
Құшағымды, көкірегімді өмірге кең ашам да.

Көріңдер деп айқай салам бар дауыспен жалынды,
Шуылдаған орманым мен күлімдеген тақымды!

Қызықтаңдар, ей тіршілік, кеудемдегі ақ гүлді,
Қызыл гүлді, сары гүлді, жанып тұрған ақ күлді...

Ей, туған жер, адамдарға берсем деймін барымды,
Жемісімді, жеңісімді, мөлдіреген арымды!

Тынымсыз боп жаратылған жүректегі дауылды,
Толассыз боп төгілетін өлеңімді — жауыпды!

Ей, көріңдер бәрің тегіс жұлдыздарды жанымнап,
Жарқылдаған алаулы отты, күшті алапат қапымнап!

Северо-Казахстанская
областная библиотека
им. С. Муканова
г. Петропавловск

Мені қалай дел-сал етсін бойкүйседік тап басып,
Асау қаным өзендей-ақ арпасынан жатты асып!

Содан ба екен еңбекшілміп, о, алып жер, өзіңдей,
Қол жұмыстан босамайтын көктемдегі кезіңдей!

ОТАНЫМ

Отан десем, ойыма оралады өскен жер,
Қайың-талдың кекілін сипай майда ескен жел...
Тақырда асық атысып, талай дауды шешкен жер,
Балақ түріп балықты балдырларын кешкен көл.

Көз алдымда көлбеңдеп, қой күзеткен шақтар тұр,
Қошқар мініп сайысып, шаңға бөгіп жатқан қыр...
Көкіректеп төгіліп бала сезім жыр болып,
Бақытымды ең алғаш жер еді ғой тапқан бұл...

Отан десем, көңілді елендетер ауыл да,
Балақ түріп шабатын құйған жазғы жауын да...
Құрт-майларып алдыға жайып салар қауым да,
Кетіп бара жататын қыздар кешкі сауынға...

Отан десем, есіме шалдар келер сөйлескен,
Отан оты сонбесін, амап болсын ел дескен!
Отан десем, есіме сәби түсер шуылдақ.
Жігіт түсер есіме қыр тосінде белдескен.

Отан десем, есіме келеді алып қырат-қыр,
Қырат-қырда қаптаған еңбек еткен трактор,
Отан десем, есіме түсер бәрі қалыспай,
Жүрегіме құйылып жылы-жылы шуақ бір...

Сен болмасаң Оташым, өмірде ұлың болмас та!
Оңің жайлы жыр басқа, озің жайлы ән басқа!
Сүйем мәңгі ұлы Отан...
Және іштей тілеймін,—
Дүниеде еш адам Отансыз боп қалмасқа!

АСЫЛ АНА — ТУҒАН ЖЕР

Қара бұйра торқалы топырағың,
Мені әрдайым шаттыққа батырады.
Жасыл, сары, көк, қызыл, ақ пен қоңыр
Жеті бояу — сан гүлдің жапырағы!

Жаулап алған көзді де, көңілді де,
Ақ қайыңым тәнті етер тәдірді де!
Қылтып құрсағыңды жарып шыққан
Бидайыңа сыйғыздың өмірді де!

Нәр алған тамырымен тереңінен
Туған жер ғажап қияқ, олеңімен.
Көкірегіңді ашар жұпар еседі ылғи
Орманның жел сипаған желегінен.

Сезімім саған деген тасына ма,
Сағыныш саған деген басыла ма?!
Мен сені мәңгі-бақи жырлап өтем,
Туған жер, айналайын, асыл ана!

ЖАҢА ЖЫЛҒЫ ТҮН

Жыл өтті міне тағы бір,
Тіршілік қуып меп келем.
Жауғап қар-көңіл ағы бұл,
Жанымды сезім меңдеген...

Жауа бер, ақ қар, жауа бер,
Ұлпалар қонып кірпікке!
Жұлдыздай жайнап жана бер,
Жалтырап тау-тау күртікте.

Іздейіп шатты күндерді,
Сан-саққа ойды жүгіртіп.
Жаңа жылғы түн келді
Ойларға терең жүгінтіп.

Қар жауып тұр, қар жауып,
Далама пәктік төгіліп.
Сырғанақ. Шанам қалды ауып,
Күмп бердім қарға көміліп...

ӘУПІЛДЕК

Қызықтап Балықтының әупілдегіп,
Мен талай қайталадым, әупілдедім...
Күніне неше қабат тыңдасам да,
Құбылып естілетіп әр күндегі үн.

Тыңдаушы ем демім тартып тына қалып,
Жаныма сарқылмас бір бұлақ алып...
Қиналды-ау айдын көлді көтере алмай,
Деп кейде толғанушы ем жылап анық...

Көл көркін қызғанғандай мың табалап,
Бір қаскөй күмпілдетіп су сабалап,
Ал кейде көлдің бетін, қамыс ішіп,
Жаңғыртып тұратындай ит абалап.

Сыбанып ақ білегін, түріп балтыр,
Кір соққан келіншек пе суда жалтыр?!
Жағада жалғызсырап өскен қайың,
Даусына әупілдектің әлі таң құр.

Мен де таң, мен де тұрғам қайран болып,
Көкейге сансыз балғын ойлар қонып...
Зор үнді әуілдікті алып қой деп,
Іздеуші ем қамысты көлді бойлай шолып.

Тағы да қарап тұрмын өріңе кеп,
Балықтым, әуілдегің көрінер деп.
Сағындым дауысыңды титтей құсым,
Өзге үнпен жеке-дара өрілер көп...

Әуілдек ұқсамайды Тауысыңа,
Ең құстың даусы келмес дауысына.
Көл сәпі ол, көл үшін тек дара туған,
Даралық әсемдіктің туысы ма?!

ҚАРАША ҚАЗ

Қараша қаз,
Ұштың ба тағы аспанда?!
Қарашада
Қалдырып қарлы шаңдақ?!

Қаңқылыңды
Сіңіріп ормандарға,
Ән-күйіңді
Сіңіріп
Қалған жанға...

Қарапа қаз
Қайырылмай кеткенің бе?!
Тамашаға
Қайырылмай өткенің бе?!

Қалды көк
Жұлдыздары жаңа туа...
Қаңғыма оқ
Тимесіпші қанатыңа...

Ұзады...
Біз де мұңды күй кешеміз...
Біз әлі
Көктемде де кездесеміз!

АУЫЛДЫ САҒЫНУ

Ауылымды сағындым ...ауылымды,
Ауылдағы тентектеу бауырымды.
Ойнақтаған құлынның қоңырауы
Күмбірлей ме, естимін қоңыр үнді.

Күмбірлетіп қара шал домбырасын,
Көкей күйіп пернеге қондыратын.
Тәтті әуен бойды алып балқытатын,
Бабамның еске салып мол мұрасын.

Естіледі ызыңы самауырдың,
Шайға отырар мезгілі бар ауылдың.
Күрең шайдың ісі бұрқыраған
Танауымды қытықтар ...жанауым мұң.

Соқыр теке ойнайды балалар да,
Балалықты іздеген таба алар ма?!
Қызыл кеште қызарып әзілдейді,
Жеңгейлер құрып тұлға ағаларға.

Шошалада ұйлығып түтін көпкөн,
Шешем ет ысытып жүр кеше кештен.
Бір омыртқа сағап деп арнайы ілді,
Сүрдің ісі келеді желмен ескен.

Көудемде жыр боп сезім ағылғанда,
Шырағы сағыныштың жағылғанда,
Тартып кеткім келеді-ау ауылыма,
Ауылымды олердей сағынғанда...
Сағынғанда...

КӨКПАР

Көудемде менің...
Тасытын сезім жатты өнін,
Нейне бір көкпар...
Жүректің тулап соққаны.
Көудемде менің, білмеймін, дода басталды,
Шабытым тасып,
Мен үйде тыным таппадым!

Білмеймін қазір не болып жатыр ішімде.
Сон түңк менің көудемді соққан
Күшінде!
Басталды көкпар,
Басталды шаңқай түсінде,
Шаңқай түс керек көкпарда жеңу үшін де!

Түсінде аума,
Тас төбемдегі, оу, жарық күн,
Оу баста сенен құштарлық отын алыппын!
Көудемде менің
Көкпарым толас таппасын,
Жеңуім үшін от сезім керек,
Сон түңктым!!!

ТАҢ КЕЛЕДІ

Жұмысшылар,
Сенің таңың бұл атқан,
Мейірімін,
Шапағатын құлатқан!
Толқынымен тіршіліктің аралас,
Шаттық күйі кетпей жүрсін құлақтап!

Дяқан қауым,
Сенің таңың бұл атқан,
Өршіл әпін бозторғайға жырлатқан!
Тыңда, тыңда!
Нанның әпін даладан,
Бозторғайдан, құрақтар мен бұлақтап!

Малшы қауым,
Сенің таңың бұл атқан,
Жайлауыңды шапағына боятқан.
Қалың малды шығар шүйгін өріске,
Дүбірімен паң даланы оятқан.

Таң келеді, таң келеді түн түріп,
Нарттай нұрын желбіретіп,
Құлпырып!
Ей, адамдар,
Бейбіт күннің әр тацын,
Қарсы алыңдар қолтықтаса бір тұрып!

БОРАНДА

Борап ұйтқып,
Соғыс жылы қыс қатты.
Ауыл тау-тау қар астында қыстапты.
Жер астынап тесіп шыққан суырдай,
Әрең шықтық... ойынды да қысқарттық.

Биылғы осы қысыңнан да аспады,
Ағай салған қора қирай бастады.
Ала сиыр ажалсыз-ау бейшара,
Қора астынан сытылып кеп қашқаны.

Жылайды апам ала сиыр аман деп,
Несібеміз үзілмеңгі балам деп.
Мен де шексіз қуандым-ау сол күні,
Той болғандай қан майданнан ағам кеп

САРҒЫШ ХАТ

Оқ пен оттап аман қап,
Жеткен майдан шебінен,
Сарғыш хатты амалдап,
Ештеп ұстап шетінен,

Оқып тұрмын толғанып,
Оқып тұрмып елжіреп...
Қан майданда ол қалып,
Сағынышы келді деп.

Оқып тұрмын ағайдың
Жазған хатын шешме.
— Есінде ме ақ айдын
Су тұратын көшеге?!

Көктемдерде мен сонда
Жүргізуші ем «жел қайық».
Сен жекіріп келсең де,
Судан шықпай; «байланып».

Жүруші ем ғой, жүруші ем:
Белуардан малшынып.
Сен ұрысып, күлуші ең,
Қолыңда ойнап тал шыбық.

Жалқау ма едім кім білсін,
Есепке жоқ болдым ба.
Тәртіпті бол тым құрса,
Деп ұрысып салдың да...

Кейде сені мектепке,
Шақыратын мен үшін.
— Не айтамыз бұл тентекке,
Ұқпас білім мәнісін?!

...Кешір, апа, балаңды,
Кешірсің, түсінем...
Сағындым ғой даламды,
Өзің-дағы түсіме еп.

Автоматқа сүйеніп,
Кейде тыныс алғанда,
Жүрсің түске жиі еніп,
Айналып бір арманға.

Басталды атыс. Қан майдан
Өлім-өмір белдескен.
Жауды соғып маңдайдап,
Ерлер мұнда ел дескен.

Жаным ана, ұлың да,
Емес қазір боз өкіс.
Қас дұшпанды бұрын да,
Тепкіледім өзекке!

Ел үнін оқ боратып,
Шырқап Жеңіс ұлы әнің,
Елді жаудан тазартып,
Жетер әлі-ақ ұлавың!

САҒЫНЫШ

— Солдат!
— Солдат!
— Келе жатыр бір солдат!
Ойын тынды. Қыр үстінде тұр шаңдақ.

Кеудемде үміт тасыды-ай кеп,
Теңіз боп!
«Ағам пығар келе жатқан мені іздеп?»

Ұшып келсем қасқа жолды бетке алып,
Қап майданға, ол осы жолмен кетті анық!

Осы жолмен оралады деулі едім,
О, алақай!
Қандай мықты бұл сенім!

Зырлап келем,
Шеңгел, тасқа қарамай,
Тек қалмаса болды аяғым жарамай!

Алға ұмтылдым,
Алып-ұшып жүрегім,
«Келе жатқан ағам... ағам... білемін!»

Құшағына кірем барып, мен білсем.
Сағыныштың ортіп солай сөндірсем.

Енді қашан,
Енді қашан жетермін?
Бір байқасам жылап келеді екепмін...

Көз алдымда сағымменен ыргала,
Әлденеше,
Әлденеше, тұр қара.

Әлденешеу...
Әлденешеу бұл қара
Енді міне,
Жалғыз ғана...
Тұр дара!

Жо-жоқ!
Басқа жан екен мен көрмеген,
Құшақ жайып тұра қапты ол деген!

— Ағам қайда?— дедім оған,
Састым ба,
Ұмтылмадым,
Құшағынан қаштым да:

— Қан майданға ағайымды қалдырып,
Елге жалғыз келген кімсің қаңғырып?—

Сол кегіммен қарап қапшым
Жалғыз-ақ көз!
Ежірейді өзіме.

Қарсы алдымда жалғыз көзді тұр құдай,
Енді қайттым?!
Енді қайттым, сұмдық-ай!

Кеберсіген еріндері дірілдеп,
Құшақ жайды ол әлсіз ғана күлімдеп.

— Келеді ағаң...
Келіп қалар күні ертең.
Мен де ағаңмын... құшағыма кір, еркем...

...Қайран солдат!
Түсінбеппін... Обал-ақ!
Жалғыз көзден тұрды жасы домалап!

Соғыс жылы болатын жалындаған,
Шаңырақ жоқ жалынға шалынбаған...
Тарылмаған көңіл жоқ, еңсе түсіп,
Ел үстінде мұң бұлты қалындаған.

Елдің шығып кеткендей есі мүлдем,
Күнде қайғы қарайды есігіңнен.
«Қара қағаз» келетін зар жылатып,
Кей үйдің ошақ отын өшірумен.

Біздің-дағы босаға қақыраған,
Қара қағаз... тап болдық ақыры оған,
Соңғы хабар ағайдан келіп жеткен —
Қайтейін, жүрегіме ең жақын ағам.

Үмітіміз зор, сенбейміз өлді деуге,
Қу топырақ ағайды көмді деуге.
Көңіл айтып келгенді таяқтайды
Байғұс апам, ызалы, шерлі кеуде.

Бұрышында кең үйдің қаңыраған
Апам боздап түн бойы аңыраған...
Қораның төбесінде ит те ұлиды,
Бере салған сезімді тәңірі оған.

Ұли берді ол ағамды жоқтағандай,
Жас баладай жылаған, тоқтай алмай.
Қайрап ағай жаралы жанталасып,
Қиналды ма қаруып оқтай алмай?

Шүйілді ме ол жауына қаршығадай,
Кеңірдегіш езді ме қап шығармай?
Жігіттерін бастады-ау шабуылға
Уралап, бойын жаза тал шынардай.

Қырық қырғын біткелі жер бетінде
Көне көз аз. Жас ұрпақ ер жетуде.
Сол бір қанды сұмдықтың табы әлі бар
Байқап тұрсаң өмірдің келбетінде.

Терезесін көңілдің талқан етіп,
Жүректі езген... соғыстың сойқаны отіп.
Жеңіс күнге жетпеген кей қыршынның
Шаңырағы құлады қайқаң етіп.

Әлі талай аналар боздағым деп,
Күңдірентер далапы боздақ үн көп.
Қоз жасына көмілген ауылдарды,
Ұмтылғанмын құшақтай жаздағым кең!..

ЖЕҢІС КҮНДІ ЕСКЕ АЛСАМ

Маужыраған ғажайып майдың күні,
Көз тартатып қыр менен ойдың гүлі.
Салтанатты, сәнді еді-ау ақ қайыңдар
Сезілгендей бір думан — тойдың үніп.

Сәске түс. Қара жолдың шаңып қағып,
Құйып ба, құйылған ол — Сағым ба апық?!
Бұлдырап көз ұшында оқтай зулап,
Бірде ақ, бірде қара ағындашып.

Ормаңдар орышынап қонарылып,
Дала заулап келе ме қотарылып?!
Дүбір менен дауысқа бірдей шыққан
Тына қалған сәтке ауыл ошарылып.

Әлсіп-әлі қағылып аққу қанат,
Жақындады қара әлгі гакугалап.

Ақ койлек, ақ жаулықты Ғайни апам,
Құйғытқан ат үстінде аққу ғажап.

— Жеңіс! Жеңіс! Туыстар жеңіс келді!
Мына хабар толқытты тегіс те елді.
Сенерін де білмеді, сенбесін жұрт
Бейбіт мекен дегенге жер үсті енді.

Жауыздықтың бомбасы жарылмайды,
Жарылмайды — енді өмір тарылмайды!
Қой үстінде бозторғай жұмыртқалап,
Сәске түс күн төбеден арылмайды.

Ауыл іші жыр менен дуға тұнып.
Шаттық дабыл аспанда ширатылып.
Апат соғыс мерт болған абжыландай,
Өз ініне құлады бұратылып.

...Нұрып көктен алтын күн шашса тынбай,
Жерім — жаннат өмірдің бақшасындай.
Кимешегі төгілген Ғайни апам,
Ортасында ұрпақтың — ақ шатырдай.

ҮЗІЛМЕГЕН ҮМІТ

Баллада

Толқиды жүрек бұлқынып,
Кеудеге сыймай жұлқынып.
Кейде баяу соғады,
Қалардай ғұмыр қырқылып.

Өшердей қазір тіршілік,
Бейкүнә жан түрпігіп.
Арбадан түсіп байғұс шал,
Жүрелеп отыр күрсініп.

Көрі жүрек талды ма,
Мұңға толып қалды ма?!
Көкірегін кернетіп,
Сағыныш у салды ма?!

Қос ұлы да өрімдей,
Көрген түстей көрінбей,
Сағындырды, сүйді ме,
Бөтен жерді өз жеріндей!

Сақалы желмен желбіреп,
Әжімді жүзі елжіреп,
Қиянға қарап отыр шал,
Көзінде жасы мөлдіреп...

Тынысы бір сәт ашылып,
Алқынған жүрек басылып.
Жинап жүр бөркін, қамшысын
Көгалда жатқан шашылып.

Қаптатып басқа түнегін,
Шопытқан оны жүрегі.
Майданға кеткен ұлдарын,
Көріп-ақ өлу — тілегі.

— Сендерді көрсем арман да...
Болмас та еді-ау жалғанда.
Кеудемде оқа толғандай,
Өздеріңді еске алғанда.

Жүрек тулап дүрсілдеп,
Қалай ғана жүрсіңдер?
Мұз жастанып, қар төсеп,
Қалды ма екен құр сұлдер?!

Жау үміті солсын деп,
Жеріміз нұрға толсын деп.

Жалбарынам тәңірге,
Ұлдарым аман болсын деп.

Кәрілік, қайғы жүдетті,
Байқаймып науқас үдепті,
Тек жеңге күнге құштарлық
Бергендей болды тілекті.

Күштерің жаудан боп үстем,
Оралыңдар жеңіспен!
Жер құнарлы, жыл жақсы,
Кеш қалмаңдар егістен...—

Жұмыстан қол үзбейді,
Шал одан бақыт іздейді.
Көңілге ол медеу іздейді,
Қайғыға дауа іздейді.

Майдан үшін дабыл боп,
Ел еңбекте, дамыл жоқ!
— Жауды жеңсек,— дейді ол,—
Ниетіміз қабыл боп.

Майдан шықпай санадап,
Жанармай тартар қаладап.
Тұрмасын деп трактор,
Себетін дән көп далада.

Ұлдары жаумен күресіп,
Қарыс жер үшін тіресіп,
Жүргенде ол қалай отырсын
Қол қусырып сіресіп.

Күн де батты алаулап,
Батыс жақ тұр талаурап.
Әуілдек үні шығады,
Ұрғандай көлді сабаулап.

Батыс жапып тұрғандай,
Бетіпе жалып ұрғандай,
Ормап қызыл, шоп қызыл
Қызыл бұлттар тұр маңбай.

Өгіз шөптен бас алмай,
Тоқтаған жерден аса алмай,
Жегулі қалшы оттап тұр
Солығып әлі баса алмай.

Көңілде қайғы, мұң-қаяу,
Орнынап тұрды шал баяу.
Шым етті жүрек тағы да,
Тағдырда жоқ па, бар ма аяу?!

Кеудесін баса жұлқынып,
Қозғалды
 көзі тұр тұнып...
Келе жатқан секілді
Қос ұлы қарсы ұмтылып.

— Құлындар! Көрдім, жарады!
Қайғы-мұңым тарады,—
деп қозғалған байғұстың,
Көзінен жас тамады.

— Ұлдарым келді жеңіспен!
Шақырам елді тегіс мен!
Бүгін той халқым, тойлаңдар,
Ертерек келіп егістен!

Осылай деп қуанып,
Бос үмітпен жұбанып,
Өзегі өрт шал өксіген,
Қайыңды ұл деп тұр анық...

Қос қайыңды тел өскен,
Құшаққа ап танған шал естен.
Тірліктен белгі жоқ жүзін,
Жөнелді сипап жел ескен...

СЕЛ БОЛЫП АҒЫП КЕЛЕМІН

Сел болып ағып келемін ақ толқындарымды
арқалап,
Үйіріп ұрып соғамын қара тастарды жаңқалап...
Төгіліп келем, төгіліп, тасқын боп, аққан сел
болып,
Көкорай шалғын жағамыз қызығы асқан ел қонып...
Сыбызғы ойнап балқұрақ, базарын ашып жыл
құсы,
Шұрқырап шүйгін шалғында, шалқыған жұрттың
жылқысы.
Шыға қап алып даланың, кеудесін тесіп
күркіреп,
Заводтар ұзын мұржалы аспанды асқақ тұр
тіреп.
Арнамның нұрлы мөлдірін алдыға тосам,
егіндер,
Егіндер, сендер, елімнің қоймасына алтын
төгіндер!
Ертістей жомарт Арқаға шәрбатын шашқан, беу,
шалқып,
Дүниеге дүйім жанымның жалынын құйсам ба
сарқып?!

ТЫНЫШТЫҚ БЕР, ТЫНЫШТЫҚ

Ей, өмірім, тыныштық бер, тыныштық,
Мына дүние бір сәт жатсын тыныс қып.
Ысқырмасын зеңгір аспан, көк аспан,
Жердегілер сезінсінші тыныс-құт.

Шуламасын аң мен құстар қосылып,
Бірі аспанда бірі жерде жосылып.
Өмір-тәңір, қан тамшысын көрсетпе,
Көзіп жұмып қалмасын Күн шошынып!

ДОСТАН ХАТ

Суық жақтан
Келді ыстық сәлемің,
Ойша көріп мәзбін
Алмаз әлемін.
Ақ тұманнан сығалайды, әпе, Күн,
Сүйіп тұрмын сені
Қатты құшақтап,
Сен арқылы
Якуттердің бар елін!

Солтүстіктен —
Бұғылардың өрінен,
Түтек боран,
Сырғыма қар селінен,
Ғұндар менен
Түріктердің тегінен,
Шытыр аяз,
Шын батырлар жерінен,
Сен келіп тұр деп сезіндім тегі мен!

БЫІКТІК

Дүрліксе жүрегiнiң салқын қаны,
Теңiздiң тулайды екен толқындары.
Тауменен таласа ма көкке атылып,
Тереңнен қопарылған жойқындары.

Екпiндеп соғып толқын тау сағасын,
Құлайды қайта ылдифа қаусағасын.
Быіктік жеткізе ме елдiң бәрiн,
Армандап...
Өкiнесiң...
Сан соғасың.

АПТАП

Аптап тұр маздана
Сағымын қалқытып.
Бозарғап боз дала,
Шаңға аунап, шаң жұтыш...

Моншадан шыққандай,
Қып-қызыл Күн жүзі.
Ыстықтан құтқармай
Гүлдердi қырмызы.

Қыраттар қөлбеген,
Ұқсайды тандырға,
Дала тұр шөлдеген
Зар болып жаңбырға.

Құс ұшты қанатын
Жалынға шалдырып.
Үкiсiн боратып,
Қамыс тұр әл құрыш...

Ыстық жел еседі,
Екпіндеп, жұтынып.
Ақша бұлт көшеді,
Кетем деп құтылып.

Тұз қабақ түйіп тұр,
Күтпеген, аптап бұл
Айнала күйіп тұр,
Қыр төсін қақтап бір...

ЗЫРЛАҒАН УАҚЫТ-АЙ!

Жаз еді кеше жайдары,
Дүние гүл боп құлпырған.
Өлкемнің қайың-талдары,
Толықсып нұрға ұмтылған.

Тамылжып тұрған бар аймақ,
Ән болып қырға өретін...
Қас-қағым таң да арайлап,
Әйнектен үйге енетін.

Шалғынды дала өріне
Пішенші салып шалғысын.
Шыпшыған маңдай теріне
Айтқандай еді алғысын.

Жаз еді кеше жайнаған,
Күз келіп қалды-ау мұнартып.
Бәсеңсіп тірлік қайпаған,
Айдын көл жатыр мұң артып.

Сағыныш болып аққулар,
Сыңсиды жүрек боздатып.
Қиянға қанат қақты олар,
Таусылмас арман қоздатып.

Келгенін күздің байқамай,
Қалыппыз...
Аңғал халықпыз.
Зырлаған уақыт, ай-хай-ай,
Өткенін сезбей қалыппыз.

АСАУДЫ ҰСТАУ

Мал да болса бәрін де түгел біліп,
Бойына біткен ақыл, жігер қылық.
Көк бесті қырда жусап, түзде өретін,
Тимеген өмірінде жүген-құрық.

Елеуреп, ерегесіп, көзі жайнап,
Қайшылап құлақтарын ыза қайнап,
Көргенде қуғыншыны құйынша ұшты
Кең дала пана болмай жүрген жайлап.

Қаусырған құшағына құмақ дала,
Ұстауға сеп болмады суат та ана.
Ызыңдап құлағында жел суылдап,
Соңында қалды шаңы шұбап қана.

Алайда қалыспады жігіт-тағы,
Ізін ол Көк бестінің суытпады.
Бестісін астындағы борбайлатып,
Асауға аласұрып жуықтады.

Қуғыншы сәйгүлігін сабылдырып,
Бестіні босатпады қабындырып.
Жалына іліккенде қарулы қол
Асауды алды күшке табындырып.

Қойған ба мына жігіт қаруып ап,
Адымын жаза алмады адуын ат.

Өзінен зор шыққанын байқағанда,
Басына тасып шықты қан дуылдап.
Екпін жоқ жіберердей тауды бұзып,
Момақан туламайды ат қаны қызып.
Мықтының алдында әлсіз мықшиятын,
Япыр-ай, табиғаттың заңы қызық!

ЖАҢА ЖЫЛ КЕЛДІ

Жаңа Жыл, саған жан-жүрегімнен бар сәлем,
Тағатты сарқып жыл бойы сені аңсап ем.
Шалқиды бүгін шаттығым күйдей төгіліп,
Ыстық боп маған барша әлем!

Жаңа Жыл, қайран...
Болжаған жаңа уақытты.
Шашасың көктен аппақ қар — аппақ жақұтты.
Бесжылдықтардың керуенін күнес биікке
Бастаған дүлдүл біздің ел бүгін бақытты!

Сылдырап көктен ағылып күміс аппақ қар,
Жылт та жылт дала шағады ғажап шақпақтар...
Қарлығаш қанат шыршалар көкте сән түзеп,
Балабақшада балғындар айтар тақпақтар.

Лепірген көңіл ұяңдығыңды баққан ба,
Жүздерді балбұл мейірмен сүйіп ақ қар да.
Шаттанды жүрек!
Бақыт құстарын алға сап,
Қызылжарыма Жаңа Жыл келө жатқанда!

Жалыны қызыл-жасыл серпіле атқан,
Егер сен тамұқ болсаң терең жатқан,—
Мен саған барар едім, мойпыма артып
Күнәні әлемдегі небір батпан.

Хош иіс құрма дәмді тамсаңдырған,
Мөп-мөлдір шарап болсаң ән салдырған —
Көзімді жұмып тұрып тартар едім,
Еш ойсыз өмір кешіп мен — балдырған.

Нұр құйғап жерге алтып табағынан,
Күн болсаң шуақ ескен қабағынан.
Мен сенің алауыңа күйер едім,
Дәндердей маржап тізген сабағына.

Бақшаңда хор қыздары сауық құрған,
Сен жұмақ болсаң жұртты мауықтырған,—
Мен саған барар едім бөгеліссіз,
Көңілге ерік беріп ауып тұрған...

Түтінсіз лапылдаған, қабындаған,
Сен маздақ болсаң егер жалындаған,—
Мен саған барар едім кобелек боп,
Көзсіз боп...
Көзіне еш зат шалынбаған!

БОЗБАЛА ШАҚ

«Ақжардың» сылдыр үнді бұлағы ма,
Келді ме сенің даусың құлағыма?!
Түсімде тіл қаттың-ау... түсінбедім,
«Оранып еркеле,— деп,— шуағыма».

Бал дәуреп бақыттылау ол кез де есте,
Әне, анау өзің тұрған үй емес пе?!
Іргеде алабота, ошағандар,
Боз тұман түсетұғын ала кеште...

Тұңғыық көкте шығып селкеу жұлдыз,
Дейтіндей сендерді біз көріп тұрмыз.
Мақпал түн құшағында қол ұстасып,
Дейтіп ек ең бақытты мыпа бізбіз.

«Ақжардың» сылдыр үнді бұлағы ма,
Сенің дауысың келді ме құлағыма?!
Бозбала шақ. түсімде-ақ көріп сені
Өксіп-өксіп келіп тұр жылағым да!..

АРМАН-АҚҚУ

Өмірдің мынау жылдарын қуып таң жақта,
Арманым менің Құлагер-сынды шаңдатқан.
Бауырының астында өріп құс жолы
Күнің бе, мейлі, түнің бе, мейлі, жол қатқан.

Дауылдың долы екпінін құйып алатып,
Алысқа жайған қырандай қайсар қанатын.
Арманым менің төгілген күй ғой...
Дала ғой...
Кеудесі күзде маржанға тұнып қалатын.

Арманым әлде көкте ұшып анау баратқан,
Аққулар ма екен. көркіне жұртты қаратқан.
Қызықтап оны көз жазбай тұрмын мен неге,
Кеудемді мынау өзім емес пе жаратқан?!

НАЙЗАҒАЙЛАР

Найзағайлар жарқылда да,
Күркіре,
Қара бұлттар қақырасын дүркіреп!
Бұлт бауырын сөгіп таста жайыңмен
Құйсын жаңбыр күні бойы сіркіреп.

Дала тойсын,
Дала бассын аптабын,
Балауса егін шығарсыншы қаптап үн.
Көкжиектен сыпыр қара қапталды,
Маңдайынан сүйіп қырдың ақ таңын.

* * *

Жаспын деп өзімді айта алмаң,
Дауылдап өтті уақытым!
Ұлыма қарай қайтарғам
Бозбала шақтың бақытын.

Арулар кейде қарайды-ау,
Көзімен арбай,
Тесіліп...
Қаңыраған кеудең — сарайда
Ойнақтар бір тай шешіліп...

Ұнайды осы сәт маған, —
Тамырда қозған дүрбелең!
Лап етуге де шақ қалам,
Жанымда бір от жүр, білем...

АЙНАЛАЙЫН ЖАРЫҚ КҮН

Қырым күні шығады екен алаулап,
Нарт қызыл боп желбіреген жалау нақ.
Тау да шөгіп, бас игендей бола ма,
Қызыл таңға, қызыл күнге баяулап.

Бар тіршілік арнап жатқан алғысын,
Уа, күн — Ана, құдіреттім, армысың!
Қара түннен, қара бұлттың ішінен
Адаспастап жеттің бе өзің, бармысың?

Адастырып кеттің қанша ізінді,
Қанша уақыт көре алмадық жүзіңді.
Қара тас та қалтырауға айналды,
Теңіздің де «мінезі» сәл бұзылды.

Жел де тулап әнін салып сызылған,
Долы толқын жар соғады қызынған,
Қасиеттім-ау, күліп келген сәтінде
Жайнады жер, күлді көңіл бұзылған.

...Солай бізді адаспай-ақ тапты Күн
Бұйра толқыш баса алмады аптығын...
Тау мен теңіз жарық күнді мадақтап,
Жырлап жатыр тіршіліктің шаттығын.

Ой мен қыры тұнып қалған гүл баққа,
Жатыр Қырым жүзін беріп күн жаққа.
Нұрлы қолы нулы тауды аялап,
Күн жарықтық, жылжымайды аулаққа.

«ҚАРЛЫҒАШТЫҢ ҰЛСЫ»

Құзар тас көкке өрлеген,
Төменде теңіз тұңғық.
Өмірі өзім көрмеген,
Көрініске жан тұрды ұйып.

Найзадай таудың басында,
Жарқырап тұрды бір сәулет.
Қамал ма дейсің расында,
Өткізген ғұмыр көп әулет?!

Қым-ғұыт өмір шуып
Безініп тауға шықты ма?
Тасыған дәулет буынап
Салдырған мұра мықты ма,

Князь ба, бай ма,
барон ба?
Білмедім, анық онысын,
Әйтеуір, бір сыр бар онда.
Салдырған шыңға қонысып.

Көкірек көзі қияннан,
Көретіп жан ба, кім білсін?
Өнерлі қолы қиялдан,
Жасапты дүние бір тылсым.

«Қарлығаштың ұлсы»
Дейді екен мұны көбі елдің.
Мисхордың қиып қиясы
Көрмесі қазір өнердің!

ЯЛТА ТҮНІ

Аспаннан түсті ме,
Ялтапың үстіне.
Жұлдыздар,
Маржандар
Теңізден көшті ме?
Ялтаның үстіне?

Қызылды-жасылды,
Інжулер шашылды,
Түндегі қаланың
Көркі де ашылды.

Порттағы маяк та
Жағаны бояпты.
Қалғыған теңізді,
Ұйқыдан оятты.

Ыңыранып, күркіреп,
Жағаға дүркіреп,
Толқындар жүгірді
Жауырыны бүлкілдеп.

Жұлдыздар арқалап,
Кемелер, бар қала.
Тылсым күн сиқырын,
Көресің Ялтада.

САПУН¹ ТАУЫ

Ассақ деп таудан, белестен,
Адамдар талай кеңескен.
Тіршілік жолы оңай ма,
Шалдығып, кейде егескен.

¹ Сапун — сабын деген сөз.

Егескен, намыс жүректер,
Жеткізбей тәтті тілектер.
Сабылып жорға тұлпарлар
Қалтырап қолтық дір еткен.

Не пайда кейіп, жасудан
Асу да керек асудан.
Несі бар таудың сыртында,
Адамның әлі жасырған?!

Қазанаттарды қамшылап,
Тері оның аңы тамшылап,
Өр асып бара жатыр ел
Өрлеген шыңға жолға ұсап

Кәрісі және жасы да,
Жетті әрең таудың басына.
Сабылтқан атты сабындай,
Сабын тау деген осы ма?!

КИПАРИСТЕР АЛЛЕЯСЫ

Тізіле қап өрлеген тау басына,
Кипаристер аллеясы осы ма?!
— Осы,— дейді бармақтай қыз білімпаз
Ғұламадай, қарамастан жасына.

Жиналғандар зейін қойып тыңдап ек,
Сұлу қыздың сөз саптасы тым бөлек.
— Мисхор мынау, Қырымдағы керім жер,
Дегендей ол: ақын аға, жырла деп.

Жасыл мисхор тұнып тұрған бау-баққа,
Аллеямен өрлеп келем тау жаққа.
Қасиетті орын, Сауық құрған үш алып —
Толстой мен Чехов, Горький бір уақта.

Сулар ақты, отті уақыт керуен көп,
Сезінемін: жүр-ау олар серуендеп...
Көре қалсаң сұрап қалар қапелім:
— Әй, жігітім қай ауылдан келдің? — деп.

Көрініске әр елең ете беремін.
Көкірегімде күмбірлейді өлеңім.
Көз алдыма сұхбаттасқан аяңдап
Үш ұлыны елестетіп келемін.

ҚҰЛПЫТАС

Ғасырларды, тереңдерді жаңғыртқан,
Қырым — Гирей белгілі есім бар жұртқа.
Өр теңіздің толқынымен алысып,
Қанды қолы талай елді қаңғыртқан.

Жер жастанып жатыр, міне, мәңгілік,
Тұрар ма ол кеудесіне жан кіріп?!
Алмас қылыш ұстаған қол қозғалса,
Тұла бойы күшке толып, жаңғырып.

Өлі жанды атақ пен даңқ жылытпас,
Қаусаған бас қарғысты да, сыр ұқпас.
Соны айтып жел өтінде тұр, эне,
Тірісінде өзі ойдырған құлпытас.

ТЕРЕҢ СОҚПАҚ

Терең соқпақ, мені де тауға асырдың,
Қай заманның ізі едің, қай ғасырдың?!
Шатқалды да, шыңды да аралапсың,
Міне, тағы найзадай құзға асылдың.

Жымға түскен адшыдай следдегіш,
Айналаны қараумен келем тегіс.
Мәңгі жасыл ағаштар, мәңгі жасыл,
Жасыл торғын жамылған селен де еңіс...

Шайқалмаған тыныштық, ұйып тұрған.
Тамылжиды үңгір, тау ұйып тұнған.
Тау үнсіз, үңгір үнсіз құжынаған,
Қанша елді құшағына сыйыстырған.

Қанша сұрақ мұымды қамалаған,
Кімдер екен үңгірді паналаған?!
Қабат-қабат бөлмелер таудан ойған
Шын өнер! Таңданып та қалам оған!

Соңына қалдырмаған қағаз, хаттан,
Белгі бар қай заманнан кеткен тастап?!
Әр ошақтың өзіндік тарихы бар,
Соқпағы бар шығатын көшін бастап.

Сол соқпақтың бірімен мен де келем,
Өз-өзімнен асығам, желдей желем...
Терең соқпақ апарған дәл осындай
Ғажайып үй — үңгірді көрмеген ем...

ЧУФУТ ҚАЛА

Чуфут қала — қорған қала, тас қала,
Тас босаға, тас үй кілең тас қана...
Тас еден мен тас жолдарда тұрған қақ
Тас қаланың көз жасы ма, масқара!

Тау басында тәңірменен тілдескен,
Тас қалада қай керемет күн кешкен?!
Тас мешіттің кокшіл күмбезі астында
Аузын ашқан тас азаншы үні өшкен.

Кеше ғапа қой-ешкісін қайырып,
Жүрген шал жоқ, қойлар жатыр жайылып.
Шыңыраудан су әперген шығырдың
Найзағай ғой діңін кеткен айырып.

Жетіп кеткен, жетпей кеткен ғұмырлар,
Тастақ та бар, шомбал тасты тұғыр бар.
Шеберлер жоқ,
Шебер қолдың танбасы —
Таудың суыш сарқып жатыр құбырлар!

БАҚША САРАЙ

Жиһангерлер шұбырған қаптап бәрі,
Даңқы асқан соң Қырымнан, Қаптан да әрі.
Бақша сарай. Алтын тақ. Таққұмардың
Кеудесінде өршіді-ау аптаптары.

Қайқы қылыш, алдаспан, өткір болат,
Қабырғада ілулі өттім қарап.
Талай басты секірткен пықтардан,
Уақыт, семсерлерді кеттің қамап...

Бәз-баяғы қалпында өзгермеген,
Алтын бөлме бұрын еш көз көрмеген.
Хауыз бар әсем осы кең бөлмеде
Мүшәйрада қыз-жігіт сөз зерлеген.

Ғапық жанның көзінен өксіп тамған:
— Арманға жеткізбеген ошкін жалған,—
Деп мұздай тасқа тамшы домалайды,
Махаббат мәңгілік боп өстіп қалған.

ЖАЛҒЫЗ ТАУ БАУРАЙЫНДА

Аңыз-баллада

Құлпырып жалғыз таудың төңірегі,
Қарақат, жидек, шие төгіледі.
Өрмелеп жотасына қарағайлар,
Қайың-тал алқасына өріледі.

Сыңғырлап жөнеледі тастан құлап,
Ақ бұлақ ормап ішіп аққан құлап.
Нәп-нәзік саз ойнайды, күй толғайды,
Тау іші ән базары жатқан дулап.

Жалғыз тау Алатаумен таласпайды,
Көк тіреп ақ бұлттардан әрі аспайды.
Көкшенің теріскейі бір сілемі
Арқаның алқасы онсыз жараспайды.

Жалғыз тау сар далада тұрған бекем,
Ақ жүзін самалменен жуған екен,
Га-гакку сырлы сазды арман құсы,
Адамдар тамсануға туған мекен.

Адамдар шаттануға қанат қағып,
Ән өрген домбыра меп қабатталып.
Күмбірін сыңғыр әнмен самғай берген,
Тау шыңын орай ұшып тағатты алып.

Аспанның бір бөлшегі сынып шөккен,
Көкшіл тау жапан түзге сырын төккен.
Бұл тауды ән тауы деп атайды ел,
Аққудай ұшыратын жырын көкке.

Жалғыз тау ата мекен қарауылға,
Қыс — қыстау, жазда — жайлау бар ауылға.

Бұл елде бесіктегі бөбек те әнші,
Бір себеп, әнші тау боп таралуға.

* * *

Шілденің маужыраған күні қандай,
Сайрауық сан түрлі құс сайрағандай.
Гимнін Сарыарқаның шырқап, жырлап,
Ағады Қамшақты озен үні талмай.

Сағым қандай жүгірген, сағым қандай,
Кең далада көп керуен сабылғапдай!
Қойып жайып бір қырда жатыр бала,
Бал дәуреннің базарын сағынғандай.

Қиялдайды ол, тау жақтан көзін алмай,
Батыл болып, бай болып, өзін алдай.
Қалғып кетті ол жантайып жатқан қалпы,
Бір оқиға күткендей төзім қалмай.

Тау мұнартып, бұлт басып төдіректі,
Аласартқан секілді зеңгір көкті.
Жалғыз таудан қария түсіп келіп,
Балаға қырда жатқан әмір етті.

— Қойшы бала, түрегел, бабаң келді,
Мекендеген Жалғыз тау, Жаман көлді.
Байдың қойын баққанмен бақ қопбайды,
Ән айт, балам, сүйсінтер тамам елді!

Елді серпілт, мұңына тұншықпасын,
Тірлігі көңіліңпен бір шықпасын.
Өлі дене, олексе жан емеспіз
Деп жүректер жай тауып, тыныш қалсын.

Армандасын жүректер сырлы бақты,
Сұлулықты, пәктікті, жыр бұлақты.

Келешекке қарасып үміттеп ел,
Олардың шат — күлкісі сыңғырап тұр.

Ән айтуға тиіссің аңыратып,
Құйқылжытып, құбылтып, жамыратып.
Әр дәуірдің болады өз әншісі,
Әйтпесе, қырды аламыз қаңыратып.

Сеп дәуірдің болашақ бұлбұлысың,
Сепі бұлбұл демеген тіл құрысын!
Жарқырап тұр маңдайың, өспірім,
Қапатты әннің қазақта дүлділісің.

— Жоқ, жоқ, ата, мен тіпті ән айтпаймын.
Әуеніммен ешкімді қуантпаймын.
Қой қайырап шәй-шәйлап дауысым бар,
Әншілікпен сізді еш жұбатпаймын.

Мұның рас, әйтеуір қой бақпаймын,
Байға онымен бәрібір мен жақпаймын.
Жалшы болып дүниеге келіппін бе? —
Күні — түні қиналып ой ақтаймын.

Еліміз боп мақтапар есімімен,
Даңқы асқан тоғайлы Есіліңнен.
Халқымның жүрегіне ұялаған
Қаз дауыс, қалқыған ән, есіл үнмен.

Ақып бар бұл өңірде саңқылдаған.
Күйші бар кеудеде күй аңқылдаған.
Мені ақып, әппі десе бәрі күлер
Ат тағар «ақымақ» деп халқым маған.

Кімсіз деп те мен сізден сұрағам жоқ,
Қорқып сізден көзімді бұлағам жоқ.
Мейлі тәңір, сәуегейі, көріп кел бол,

Алдыңызға жығылып құлағам жоқ,
Мен сізден әншілікті сұрағам жоқ.

Күмістей сақал-шашын жалбыратып,
Шал тұрды қос иінін салбыратып.
Қабағын түйіп алды жауар бұлттай,
Дауылдап кетердей бір шаң боратып.

— Тарт мына домбыраны, тептек бала,
Мынадай айтқандарың тәлкек қана!
Өнерде әр адамның өз орны бар,
Өр мінез өнерпазда бар тек қана!

Араладым жинапның торт бұрышын.
Сендей бала көргем жоқ, орт — тынысын.
Ызыңдаған ынжық ән мазамды алды,
Қаптап кетер шыбынлай, тарт, құрысын!

Шал қолынан алғанын домбыраны,
Сезбей бала алдына қондырады.
Жауырыны бүлкілдеп, бойы мұздап,
Домбыраның шегін ол мол бұрады.

Жанарынан қызыл от тамшылаған,
Тұғырдағы қырандай аңсыраған.
Делебесін қоздырып, сілкінгендей,
Түлеп кетті кішкентай әнші адам.

Безектемей қос ішек аңырады,
Аңырамай га-галап ән ырғағы.
Ұялы аққу аспанда ойнағандай,
Шанақтан төгілді әуен, жамырады.

Бала да домбыраға қосты даусын,
Сұңқылдап аққу әуен асты тау-шың.

Бұлт тарап, жайнады әлем, жасарғандай,
Ән кернеп Арқа аспанын ашты да шын.

«Әу» дегенде-ақ алқымы кеуіп-ісіп,
Ән — ырғақ көмекейді теуіп ұшып.
Заңғарларға жөнелді ән ұшқыр қанат
Жалғыз таудың жақпарын өбіп құшып.

Құбылып бала айтқан ән өрістесін,
Тамсанып, тау да естіп ән періштесін.
Таңданды ауыл-аймақ! Қас сұлуды
Сұлу емес, деп қалай теріс десін.

— Япырау, неткен әуен тамылжыған
Көңілдің кірін жуған, дағын жуған.
Жүректің түкпірінен өрілген үн
Сұқтантып талайларды ол сағындырған.

Мұндай ән естімеген көптен бері —
Сауықшыл қазағымның көк пен жері.
Күтулі ел, осы әуенмен келетіндей
Келмеген жасыл қанат көктемдері.

Қып-қызыл гүлге дала тұнып қалған,
Жел сәтке ызың — күйсіз тынып талған.
Боз торғай, бөденелер даладағы,
Ауызға мықтап тұрып құлып салған.

Әніне өзі салған балқып бала,
Төгілтті, басқа әуенді шалқып жаңа.
Тыз етті жауырыны... ән жоғалды...
Ұйқыдан түрекелді қорқып бала.

Қойы өріп кетіпті даланы ақтап,
Қамшы үйірді балаға бай жалақтап.

Қой іздеген жалшылар сабылумен,
Қырға шауып барады құр далақтап.

Шал да жоқ, домбыра жоқ қолындағы,
Мұрша жоқ жинақтауға ойын тағы.
Бай сабады баланы... зарлап қашты ол
Қан сорғалап жарадан жонындағы.

* * *

Үкілі Ыбырайды ел біледі,
Қазақтың бұлбұлы еді, ел гүлі еді.
Данаға әлем қолын соққан талай,
Менің де арнаған бір белгім еді.

АҒА ТУРАЛЫ СЫР

Көргенше сені сағынам — жанарға моншақ
тағынған.
Сағынбау сені мүмкін бе — кеудеңде самал
сабылған.

Омырау апсаң аңырап — ағылып жатқан сыр
бұлақ,
Жөңкілгендей шыңдардан алапат тасқын жыр
құлап.

Үйімде менің, төрімде ақын болып жыр ағыт,
Табиғаттап айналдым жаратқан сені бұла ғып.

Көкірегің күмбірлеп ой толқынын аунатар,
Жүрген жерің той-думан — көгімнен жұлдыз
саулатар.

Көкейімде жүреді қаспегің кісілік.
Үлкенге — үлкен, кішіге — өз теңіндегі
тіршілік.

Жарасады ол саған, жараталы ел сені,
Сен отырған жерде өзім тік ұстаймын еңсепі.

Сен отырған жерде мен қуапып та отырам,
Сен отырған жерде мен ұялып та отырам.

Сен отырған жерде мен шешенсініп отырам,
Сен отырған жерде мен бәсеңсініп отырам.

Жыр шуағын құяды көкірегім — аспаным.
Сен тұрғаңда алдымда, айпалайын, асқарым!

**ӨТЕПБЕРГЕН
АҚЫПБЕКОВ
ізгілік**

АНАММЕН СЫРЛАСУ

Көп қызығын ұмыттым бала кездің,
Есімде тек күн ұзын дала кездім.
Есімде тек сүрінсем суланатып,
Нұрға толы мейірі қара көздің.

Есімде анық жігіттік, өрт жылдарым,
Өрт жылдарым, қан қызған дерт жылдарым.
Есімде жоқ қанша рет таңда оралып,
Алаңдатып көзіңді төрт қылғайым.

Түсінерсің анашым жан сырымды,
Жан сырымды ақтардым бар шынымды.
Түндер мені түнетпей өз үйіме,
Күндер алға сүйреді бал шырынды.

Жас жүрегім думансыз тыншымады,
Ән салды ұлың, күй тартып, жыр шығарды.
Талай тойдап думандап қайтқанымда.—
Талай кемпір беттерін шымпылады.

Талай шалдар қадады оқты көзін,
«Жын-пері ме әлде не соқты ма өзін» —
Деп кейіді қайтейін қияс кетіп,
Адамдықтан аттаған жоқ-ты кезім.

Арыла алмай армап, ой, қызық істеп,
Бір суындым, бір жанып қызып іштеп.
Жастық деген адамның жайлауы екен,
Көкпар тартып, қыз қуып, қымыз ішкен.

Өзің, ана, ақылшым, кеңесерім,
Өр бола алсам өгей ұл демес елім.
Сұрап алған жалғызың болсам-дағы,
Осал ұл бұл жалғызың емес едім.

Сондықтан да күдіктің таста бәрін,
Елең қылмай өмірдің тоспаларын
Ақ сүтіңмен дарыған арды ту ғып,
Бір үні боп қаламын асқақ әшпің.

ҰЛЫМА

Зердеңе тоқып халқыңның шежіре, сырларын,
Емен бол берік, дауылда дүлей сынбағын.
Жүрегіңді жалын-білте етіп мынау дүниеге,
Еліңнің жанған шырағы болып тұр, жаным.

Намысым деп біл дұшпанға тізе бүкпеуді,
О, бастан үйрен көз жасты бұлдап төкпеуді.
Тіліп бір өтсе тағдырдың қатал қамшысы,
Төзе біл, жаным, өмірдің сыны ол өйткені.

Биіктік көрме, біреудің шыққан асқарын,
Ұлы іске тартқан соқпақ боп өзің басталғып.
Дүниеге мыпа білте етіп жалып жүректі,
Еліңнің жанған шырағы болсын жас жапың.

ҮШ ДЕРЕК

Бірінші дерек

Тірі аттанған үйінеп, босағадан,
Қалған дерек мыналар қос ағадан:
Кестелі өңір қос жейде, қос орамал,
Қос тал үкі ішіне қоса ораған.

Хабар күтіп сарылған қос ағадан,
Жесір болған аттай сап босағадап.
Қалған дерек соғыстап —

Екі жеңгем,
Жаулығындай шаштары қоса ағарған.

Екінші дерек

Ізет көріп үлкенді, дос адамып,
Көзіңдей боп қос ұл жүр қос ағапың.
Тұмай жатып жетім боп аталса да,
Шайқалтнады шаттығын босағапың.

Ырыс онгеп ісінен, оңі жапған.
Екі ондірді тосады елі жолдан.
Қос қанат боп екеуі көтеруде
Тыныштықты —
Әкесін беріп алған.

Үшінші дерек

Жыл өтуде арада, күн өтуде,
Сақ қалпында дауылда, күн өтінде
Аталары жасында,
Қос немере —
Қас дұшпаннан ел-жұртын күзетуде.

Аттамаған келін боп босағадан,
Ақ періште екеуін тосады алдан.
Ақ көгершін — сәлем хат үзілмейді,
Ақ пейіліп ішіне қоса ораған.

ЛЕНИНДІК «ИСКРА»

Партия мен «Искраны»
Ұлы елі,
Ажыратып көрген емес бір елі.
Біреуі — бас,

Біреуі — көз болса да,
Арманы да, мақсаты да бір еді:

Бірі — ұшқын,
Бірі — ұлылық кемері.
Бірі — ақыл,
Бірі — от шарпыр денені.
Егіз өрім, егіз ұйқас секілді,
Айнымастан ажырамай келеді.

Бірі — шындық,
Бірі соны таратар,
Таратар да елді өзіне қаратар.
Партия — таң болса егер.
«Искра» —
Таң шолпаны секілді еді жаңа атар.

Тудырған соң екеуін де Ұлы елі,
Арманы да, мақсаты да бір еді.
РСДРП съезінің екінші —
Көтерілген алқызыл ол Туы еді.

Іс атқарып партиялық, әкелік,
Болса, сынап жойды-дағы қателік.
«Искра» жалып болып лапылдап,
Берді оны еңбекшіге әкеліп.

Сол от жанды, лапылдады тұтанып,
Білектерде бұлқынды да күш алып.
Партиясы, газеті бар халықтың,
Болатын-ды атқаратын ісі анық.

Бірі — ұшқын,
Бірі ұлылық кемері.
Бірі — ақыл,
Бірі — от шарпыр денені.

Егіз өрім, егіз ұйқас секілді,
Айнымастан ажырамай келеді.

Бірі — шындық,
Бірі соны таратар,
Таратар да елді өзіне қаратар.
Партия — таң болса егер,
«Искра» —
Таң шолпаны секілді еді жаңа атар.

АЙНАЛДЫМ СЕНЕН, АЛТЫН ЗАҢ

Келесің бастап мені өрге,
Ақ жолдай алға тартылған.
Құрмет те бердің, бедел де,
Советтік әділ, Алтын заң.

Еңбек ет,
Дем ал,
Білім ал, —
Дедің де тапбай қалпыңнан.
От бердің бойға, жүзіме әр.
Советтік әділ Алтын заң.

Әл-күйі кеміп денемнің,
Қиналсам,
Қажып алқынсам.
Шипагер болып демедің,
Советтік әділ Алтын заң.

Ел үшін төгіп терімді,
Шау тартып,
Шөксе нар тұлғам,
Сүйеніш болдың сенімді,
Советтік әділ Алтын заң.

Бар әлем жұрты күйінбей,
Үлгі алсын ізгі салтыңнан.
Қамқорым,
Жарық күнімдей —
Советтік әділ Алтын заң.

Маңайы думан,
Ән тұнған,
Танбаған өршіл қарқыннан,
Айналдым,
Туған халқымнан!
Тудырған әділ Алтын заң.

ӘКЕ

Бірінші жыр

Бар қасиет сіңген маған өзіңнен,
Ылғи сені іздеп жүрем қазір мен.
Егер менің алғыс айтса ісіме ел,
Саған арнап айтылғандай сезінем.

Өмір мені талай рет сынаған,
Алған жолға бел буып нық пыға алам.
Егер мақтау айтса ісіме ағайын,
Сені мақтап жатқандай-ақ қуанам.

Өзің, әке, суарған да шыңдаған,
Сенің арқаң көрсетілсе сый маған.
Тек ағаттық кетсе құйттай ісімде,
Ел сені де сөге ме деп қиналам.

Екінші жыр

Ұлым, сенің өлең бе еді деп теңің,
Сөгерсің-ау, қайда деп өз еккенің.

Рас, әке, жүзі — ырыс, сабы — алтын,
Мұра болмай қалды маған кетпенің.

«Жарамды іссіз жасиды шын болат та,
Жігеріңді жеңілдікке топатпа»,—
Деп жасымнан баулып еді еңбекке.
Мұра болмай қалды маған орақ та.

Кешір мені, қателікке балама,
Әке көрген оқ жонудан қала ма?
Қиналсаң да жеңілдікке бармайтын.
Өр мінезің жұғып қалды балаңа.

Үшінші жыр

Сәл жасықтық білдірсе егер бөбегім,
Тоналғандай сая бағым, желегім.
Немереңе кейіп тұрсам кеш, әке,
Өзің сынды қатал болсам дегенім.

Жетегінде жыр-өлеңнің кетсем көп,
Түлеп жүрсем, гүлдеп жүрсем көктем боп.
Ол да, әке, талпынғаннан өзіңдей,
Аңқылдаған адам болып өтсем деп.

Мейлі, мейлі арқама да батар жүк,
Жіберер де жұмыс кейде қатал ғып.
Шүбәсіз сен, әке, ұлық арқылы,
Жақсылықпен жүреді атың аталып.

ПА, ШІРКІН, КӨРКІ-АЙ КӨКТЕМНІҢ

Той жасап бейне жатыр маң,
Тынбайды құстар үні де.
Не жетер нұр боп шашылған,
Мамырдың майсаң күніне.

Көк зеңгір көктен күн күлді,
Жасанды жердің тасы да.
Алма ағаш — албырт бүлдіршін,
Ақ бантик тақты шашына.

Па, шіркін, көркі-ай көктемнің,
Сұлулық еді бұл қапдай.
Қапаты сансыз кептердің,
Қол соғып соған тұрғандай.

Ауаның — саумал мол күші,
Жаныңды жаулап алады.
Бал-бұлақ — қыздың шолпысы,
Сыңғырлап ұзап барады.

Тұлғалы таулар бел бүгіп,
Тыныстап тұрған алыптай.
Желокпе, жастау — жел-жігіт,
Кезіп жүр қырды жалықпай.

Той жасап бейне жатыр маң,
Құстардың әні тынбайды.
Естілмей даусы шақырған,
Ақ сағым қолын бұлғайды.

Па, шіркін, көркем, шулы әлем,
Көркіңе күн де тамсанды.
Сахна — көлге құрды әне,
Қаз-үйрек бастап ансамбль.

Ақ қайың биге қосылды,
Жап-жасыл көйлек киініп.
Қоштап та кетті дос ізгі,
Тал, терек, емен жиылып.

Па, шіркін, көркі-ай көктемнің,
Қаймағы тұрған бұзылмай.
Қанаты сансыз кептердің,
Тыныштық күннің туындай.

МАМЫРДЫҢ МАЙСА КҮНДЕРІ-АЙ

Құрағы билеп, бұлағы күлген,
Жеткізіп болмас жыр-әнін тілмен.
Көмкерген қырды, жыраны гүлмен,
Мамырдың майса күндері-айі.

Шаңытып тұрған шағылдар жайнап,
Жасыл нұр жерде дамылдар айлап.
Шалғынды кешіп сағымдар ойнар,
Мамырдың майсаң күндері-айі.

Зеңгір көктен күннің шарпып жанары,
Құлшырады алтын зерен алабым.
Жасыл шалғын сарғыш тартып күн сайын,
Жомарт жазға бейімделіп барады.

Таға аласың, жаба аласың кімге мін,
Табиғатқа тарту етсе білгенін.
Мың сайрандар мамыр әнін аяқтап,
Шалқымасын үйренуде шілденің.

КӨНЕНІҢ КӨЗІ

Цикл

Көген мен тебен

Бабалардың орындалмай дегені,
Қылыш тіліп, найза тұртті денені.
Сан тыйылып қайта айтылды өлеңі,
Сан үзіліп, сан жалғанды көгені.

Жетім күндер саулық-жылға жамырап,
Азан-қазан мұңын шақты маңырап.
Жаугершілік...
дала қалды қаңырап,
Бала қалды, ана қалды аңырап.

«Қара бала, қара қазан қамы» деп,
Өзекті өртеп, от боп іште жанды кек.
Қанмен ғана жуу керек қанды деп,
Ат үстінде қарсы алды ерлер таңды көп.

Күп бе, түн бе, жанға болмай бір тыным,
Кез ғып тұрды алғы күндер қырсығын.
Сол бір кезде ақ алмастың сынығы
Тебен ғапа жамады елдің жыртығын.

Ұрыс бітті, жұртқа қонды ел енді,
Жөңкілмеді, орындалды дегені.
Молшылықтың бастауы боп көгені,
Тоз-тоз күнді тұтастырды тебені.

Ұрыс бітті,
Шаттыққа ел кенелді.
«Жасағаным, тыныштық бер тек енді»,—
Деді дағы шаруа істеді бабалар,
Шалмасынан жасады да көгенді.

Қамшы

«Сарт» ете қалса, «жарқ» ете қалар жанары,
Асаудың жынын азу тіс қамшы қағады.
Шыбықты тіпті шыбындай көрмес шабан ат,
Қамшыдан қорқып қайқаңдай желіп барады.

Қамшыда айбат, қамшыда талай сыр жатыр,
Сан әлсіз қолға қару да болды бұл батыл.
Сан есер қолмен сілтенді тағы өз жанға,
Қамшыда, бақсақ, кешірімес кінә, мұң да тұр.

Қайтейік оны кінәлап, тергеп, қаралап,
Мен білсем мынау өмірде қамшы дара зат.
Адамның әрбір қамшысы — бойда намысы,
Намыссыз адам титықтап қалған шабан ат.

Тағдырым мейлі сыбағадан мені кенде қыл,
Намыссыз қылма малшынып өтер терге құр.
Титықтап қалсам тілгілеп, осып алайын,
Өзімді өзім кейде бір.

Желі мен келі

Мамырда майсаң маужырап барқыт жер иіп,
Көгалға құтты ақ жібек желі керіліп,
Мама биелер күлтелі жалы төгіліп,
Емірене піскер құлынын құйттай беріліп.

«Құрулап» қойып, құрығын сүйреп жылқышы,
Мпықтан күлер келгендей қайта жыл құсы.
Көз жазып қалса енесін іздер құлынмен,
Күмбірлі үнге толар да кетер жылқы іші.

Жөтелі қысқан, көктегі көз сап жарқылға,
Отырар қартың кеудесін тосып салқынға.

Келіні түйіп келіні жүрер қартына,
Алғашқы ақ пен ақ жарма дәмін тартуға.

Еліне іштей тыныштық тілеп, бақ тілеп,
Жеріне жаннат айтады қартың ақ тілек.
Желіде жібек жұлқынып тынбай жас құлын,
Келіде ырыс түйеді жұмыр ақ білек.

Желі мен келі — заманның тыныс, тірлігі,
Желі мен келі — бабамның ырыс, бірлігі.
Желісін үзбей, келісін жатқа шақтырмай,
Ел болған бабам түрілген дұрыс тұңлігі,

...Мамырда майсаң, қарт отыр ойлап өз елін,..
«Желіміз құтты талдырмас,— дейді,— ел өзегін,»
...Келіге қымай қарайды жаны елжіреп,
Өзіндей санап ел үшін берген берерін...

Қын мен қылыш

Қылышымен қын айбатты, қаһарлы,
Қыныменен қылыш — қылыш аталды.
Желге, күнге тотықтырмай сақтаған,
Қылыш бұрын қорғаған ел, шаһарды.

...Қынсыз алмас күн көзіне қақталып,
Саз балшықтай тұяқтарға тапталып.
Суы қайтып, сыны кетіп айбатты,
Құр таяққа жарамай да жатты анық...

...Қылыш — Ерлер, ел деп туған еңіреп,
Қын — туған ел, ұлын сүйген елжіреп.
Бірі — Елінің қорғаны қан майданда,
Бірі — Ерінің туы тұрған желбіреп.

Екеуі де буып туған белді іске,
Екеуінде — айбын, жігер, жеңіс тә.

Бірін-бірі сақтап тыныш жатады,
Қозғалады жау келгенде тек ішке...

Қымыз

Желіні жүр құлындар шыр айналып,
Елемеді,
жеңгей тұр шырайлапып.
Қос білекті түрініп бие сауды,
Қара жерді кеткенде күн айналып.

Қонақ жатыр үйінде сыйлы кілең,
Бөлеген-ау, қатулы күйді бір өң.
Күні түсіп тұрған соң,
Ағай-дағы,
Ығай менен сығайды жиды білем.

Ойында жоқ еш алаң, бөгелу де,
Жеңгей шаттық күлкіге кенелуде.
Піскілейді сабаны
Қонақтары,
Дәмін татса деген ой тек өңінде.

Таң да атты, қымыз да күшіпе енді,
Болмады елдің көп жайды түсінері.
Сапырылған қымыздың пісін сезіп,
Желідегі құлындар кісінеді...

Аттанарда қонақтар табыс тілеп,
Қызбалақтап сан жерге барысты көп.
Енесінің ақ сүтін алып кеткен,
Маппинамен құлындар жарысты кеп.

Бесік

Солқылдақ талдан сүйірлеп әкеп иілген,
Бесікте жатыр бармақтай бала түйілген.
Бесікте жатыр уілдеп құйттай болашақ,
Бесікте жатыр ертеңгі үміт, жол асқақ.

...Сәмбі тал еді желкілдеп тұрған желегі,
Кесті де алды, бесікке болып керегі.
Жас әкені бұл үшін қатыгез демеді,
Жел өпкен бойын жас ана бүтін өбеді.

Тыңдаған сайын ананың жырын, әлдиін,
Бойында ойнап кетеді отты сан құйын.
Ыңылдап бірі, пысылдап, бірі **пиғылдап**,
Бөлмені лезде бөлейді күйге **сыйқырлап**.

Анамен бірге бұл күнде бесік жүрегі,
Анамен бірге мақсаты, ойы, тілегі.
Арманы жалғыз:
Жұрт біліп ертең есімін,
Тербесе бөбек туған ел — алтын бесігін.

Асық пен тобық

Тумасынан тұп-тұнық таза заты,
Ғажап аты ерліктің — қазақ аты.
Қиын шақта кеудесін қалқан қылған,
Жебе де боп атылған азаматы.

Неңдей тұрмыс кешті деп, жасын ойға ап,
Үңілгенде көп сырды ашып, ойлап.
Бас шайқайды жұмбақ ел алыптары,
Өсті десе бала боп асық ойнап.

Қара тастай қайраты, төзімі де,
Тапқырлықтың өзгеше жөні мүлде.

Балуан ерлер толысқан тобық ойнап,—
Десең, тағы нанбайды сөзіңізге.

Түсіне алмай талай сыр, жайға,
Күліп,—
арылмайды айтқанмен бойда күдік.
Асық атқан баланы көзге ілмейді,
Елемейді шапқанды тайға мініп.

Түсінбейді, айтқанмен ерлік мәнін,
Түсінбейді, сөзіңнің жер ғып бәрін.
Түсінбейді, қазақтың ойынында да,
Отты намыс,
Тапқырлық,
Ерлік барын.

Қыз қуу

Жорғалатып тұлпарын,
Қыз шықты, эне, шеткері.
Сіділісі дерсің Құртқаның,
Мұнан сұлу жоқ пері.

Жігіттер қайда, жігіттер,
Жұлқынып алға шықпай ма?!
Тұлпардан алып үтіп тер,
Аруды асыл құшпай ма?!

«...Япырау, мынау не қылық,
Боркемік пе еді, қап бәрі,
Ер намысын жер қылып»,—
деп кейіді қарт жағы.

Қайтпаған беті арынды,
Ер жігіт, міне, табылды.
Қамшылап баран жабыны,
Қуып кеп берді сағымды.

Далашың төсін ор қылып,
Танытты тұлпар өр қылық.
«Қайтар-ау, деді ел,— жоны ісіп,
Жігітті жабы қор қылып».

Серпілді бәрі күдіктің,
Шаттыққа елді бөледі.
Жабы мінген жігітің,
Періште құшып келеді.

Көңілге үнсіз қаяу ап,
Ұғындым алғаш, не етермін:
Жүректі жігіт жаяу-ақ,
Арманын қуып жетерін.

Адалбақан мен алтыбақан

Жауырыншы айтты: «Жау тиетіндей қауіп бар»,
Батырдың кетті қабағынан жауып қар.
Адалбақан алынды сонда салдырлап,
Балдақты қылып, баданалы сауыттар.

Ерттелді тегіс күлтелі жалды сәйгүлік,
Ұшталды найза, ұрысқа болды сай мүлік.
Тебілмей қалды алтыбақан құрылған,
Тебіндей қылып даланы жатты жай тіліп.

Ордалы жаудың ойлары іске аспады,
Өлігін тастап, өкпесі ұшып қашты әрі.
Адалбақан асынды қайта қаруды,
Алтыбақан тыныштық күнді бастады.

Екі бақан: бірі — адал, бірі — алты,
Ұмытылмай аңыз болып жүр аты.
Бабалардың құдіреті осы ғой,
Бақаннан да сезіледі ел салты.

Айтыс

Жөңкілді бұлт-сөз тізбегі,
Жаумай бір барып тынар ма?!
Кемшілік — ақын тізгені,
Қарсылас қайтпек,
Шыдар ма?!

Қорғасын ойлар езді елді,
«Қарымта қайтса», — бір тілек.
Қарсылас алды сөзді енді,
Бурадай басын сілкілеп.

Кезекпе-кезек түнерді,
Найзағай сөздер шатырлап.
Мақтайды бірі — ел,
Бірі — ерді,
Әйтеуір сөзін асырмақ...

Бағалап елім сөзді аса,
Даналы ойға тоқтаған.
Айтысар жері болмаса,
Айтысқа түскен жоқ бабам.

ӨКІНІШ

Көңіл көкке өрлеген кеш еді бұл,
Жас жүрегім бүр жарды, төседі гүл.
Әсерлі әнді отырдым әуелетіп,
Күй табақтан естіген кешелі бір.

Қызығынан тоналып құр сүлдері,
Қалған жанның зар-мұңы жұлқынды енді,
«Базарым-ай, Назарым-ай...» кенет әке,
Жанарыңнан от тамшы сіркіреді.

Бұрын қанша қиналып, тарықсаң да,
Сыр айтпаушы ең мұңайып барып жанға.
Қырандай боп зор тұлғаң қырға қонған,
Ұқсамаушы ең мүсәпір ғаріп жанға.

Төзімдерің шың-жартас секілді еді,
Неге жасқа боядың бетіңді енді?
Сен айтпай-ақ қабірін он баланың,
Еске салар әжімдер бетіңдегі.

Жалғыз сеп бе айрылған қызығынан,
Қызығынан, арыстай қыз, ұлынан.
Бір жұмыртқа пайқамай шықса-дағы,
Таймайды ғой қыран құс тұғырынан.

Күтпеп едім мен сенеп жасықтықты,
Тұстасынан туған деп асып тіпті.
Ойлаушы едім, мақтан да көруші едім,
Болат деген бұйымым жасық пықты.

Сен отырдың назарын бұрып көптің,
Сәл тыныштық орнады құрып шекте үн.
Егілгеніңді ездікке санадым да,
Мен орнымнан от шарпып тұрып кеттім.

Түсінбеппін кеш, әке, балалығым,
Басыңнан өтіпті сан жаралы күн...
Жан сырымды айтар ем жасырмай-ақ,
Сен жамылып жатырсың дала гүлін.

Жат іс екен адамды бекер сынау,
Өресіз ой ойлаппын, жетесіз дау,
Қос ұлынан айрылған зарлы жанның,
Жоғын жоқтап жылаған екенсің-ау...
Түсінбеппін кеш әке, жастығым ба,
Бұл күні сан мақсатым асты қырға
...Қара суық өтіне қарсы қарап,
Дәл өзіңдей бейнең тұр тас тұғырда.

АЛЫП

*Соғыс және еңбек ардагері
Адам Жаңғарашевқа*

Аты да Адам,
Заты да адам бұл қарттың,
Аққұба да,
Емес жәпе сұңғақ тым.
Отты көзден, текті көздеп именіп,
Жаси қалар келер болса сыздап кім.

Туған жерден, сырт кетпеді халықтан,
Болғап кезі қуаңған да, тарыққан.
Көлтабан ¹ да — колдің қалған сарқыны,
Адыкең де — қалған тұяқ алыптан.

Иә, солай,
Асқар таудай тұлғасы,
Екі адамға мұрт болардай бір қасы.
Мыңбасыдай Адыкеңнің жанында,
Баласындай көрінеді құрдасы.

Өңі күрең,
Жо-жоқ қара қайыстай,
Отты көзі — атылатын барыстай.
Жүз жылқыдан жалғыз ғана «Ақ табан»
Аяқ артар көлік болар қайыспай.

Дәл осындай қазіргі түр-бейнесі,
Кем де соғып жатыр бәлкі кейде осы.
Алыптығын содан айқын біліңіз,
Он балаға жөргек болар жейдесі.

Он жөргек не,
Сол дағы сөз болып па?
Отау үйдей шинель киіп жорықта,

Ізгілікті аямадым қолда бар,
Біреу сөгіп, біреу бәлкі толғанар.
Ел шаттығын өз шаттығым деп ұқтым,
Бір жасаған жақсылығым сол болар.

* * *

Жақсылық аяп кісіден,
Көрмедім әсте жалтарып.
Сәлемді алған кішіден,
Үлкенге жүрем қайтарып.

ЖҮРЕГІНДЕ — БАР ӘЛЕМ

Күн емес ол,
Күннен ыстық мейірім,
Даладан да дархан дерсің пейілін.

Ай емес ол,
Айдан дағы нұрлырақ,
Жаны нәзік,
Дерсің бейне гүл, құрақ.

Жұлдыз емес,
Мәртебесі одан зор,
Басталады ізгілікке содан жол.

Асқар тау да, бау да, шалқар көл емес,
Ақ пейілі бірақ одан кем емес.

Жүз мың есе мықтырақ деп түсінем,
Махаббаты жаратылыс күшінен.

Жүрегіне сыйғызатын бәрін ол —
Ана деген, ана деген тәңір ол.

АПА

Жаулығыңның бір ұшын қолға бүгіп,
Жер таянып орныңнан зорға тұрып,
Жүрсің бе апа, сағынып құлыныңды,
Жанарыңды сәт сайын жолға тігіп.

«Әлә-ләй» деп әлдилер құйттай күйде,
Жүрмін бе әлде түсіңнен шықпай мүлде.
Бәлки апа, сағынып сары ұлыңды,
Жарқ-жұрқ етіп жүрмейсің жұрттай күнде.

Тентегіңді телмірткен жоқтап іштей,
Жүрсің.
Білем шайды да баптап ішпей.
«Шөлдеп келер жолдан», — деп таңнан қойған,
Тұрған шығар ақ шәйнек оттан түспей.

АПАМ, САБАУ ЖӘНЕ ТУЛАҚ

— Он үш құрсақ көтеріп ем, тұрмады,
Жарақат қой тағдыр салған бұл дағы.
Астапыралла...
Кешір, кешір күпірлік,
Тірі үшеуі,
Жарқырап-ақ жүр бағы.

Тірі үшеуі,
тапсын солар дара бақ, —
Дейтін апам жан-жағына қарап ап.
Көн тулақта көпіртіп жүн сабалап,
Отыратын өз жүрегін жаралап.

Құлағым сөзде,
ойым басқа бір жақта.

Елес... елес... тырысамын қумаққа.
Елжіреймін күбіріне апамның,
Қызығамын сабау менен тулаққа.

Қызығамын, түсінеді мұны кім?
Ұялайды ой-саңама бір ұғым.
Отырады апам жазып сабаумен,
Тулақтағы түте жүннің түйінін.

Сабау, тулақ — сыр ұғасың қанша одаң,—
Деп ойланып, өз-өзіммен тамсанам.
Ақ сабаудай тірі тұрса алты ағам,
Өн бойымда болар ма еді шаң-тозаң.

Дірілдейді жас жүрегім сәл қорқа,
Күбірлейді апам маңда жан жоқта.
Білінбейді өткен уақыт зуылдап,
Үлбірейді тулақтағы ақ торқа.

* * *

Бас араздық басталып ерегестен,
Соғыс мүмкін шықты ма төбелестен?
Торлағандай болады бұлт аспанды,
Екі жанды көргенде ерегескен.

Мүмкін оның біреуі шындық үшін,
Егесті де бойына жиды күшін,
Тек сол үшін сау басын сауға қылған,
Адамның маңыздырақ тірлігі шын.

Демесем де өмірден көп көргенім
Мен де бастан талайды өткергемін.
Жырымменен мен-дағы ұшырамын
Тывыштық атты тілек кептерлерін.

АҒАЛАРДЫ АҢСАЙМЫН

«Қажет емес түгің — дер,
Бастан сипап — күнім» — дер
Ағаларды аңсаймын,
Сәлем берсең күлімдер.

...Кей ағайлар сызданды,
Қолымды алмай тұрды әлгі.
Аңсап келген жүрегім,
Жылы сөзден құр қалды.

Кей ағайлар басынды,
Итке тепті асымды.
Болымсызға жүгіртті,
Кіші ғой деп жасымды.

Енді бірі ағайдың.
Дөңбекшітті талай түн.
Іні болып көрмей ол,
Ірі болды қалай тым.

Қартаймай ма бүгінгі ер,
Сонда кімді ол «күнім» дер.
Аға бола алмасты,
Балам демес түбінде ел.

ШАЛҚАСЫНАН ТУҒАН АЙ

Ақпан айы. «Ақжал бойы» қыстағы,
Аш қасқырдай — түтек боран тыстағы.
Мама бие секілденген мая шөп,
Жарым айда жабағыға ұсады.

Кәрі атаның үзілгендей күрт белі,
Төрт түліктің тықырланды құт жері.

Бас көтермей бұғып алды бүк түсіп,
Құм шағылдар тікірейіп түктері.

Түтек боран тараттырмай жерге нұр,
Тына қалып, күшейеді кейде бұл.
Ұйтқып кетсе,
Ысқырып үн шығарар,
Қамыс қора, сыбызғысы бейне бір.

Ақпан айы. Қылтанақ жоқ беткейді,
Құр шыырлап қыстаққа қой беттейді.
Аға шопан синоптиктер сияқты,
Әлсін-әлсін ауа райын зерттейді.

Ол өзгертпей ғұламаға сай кейпін,
«Қыс қаһары-ай, пай-пай, пай-пай, пай»,—
дейтін.

Елге жайсыз,
Жайлы болар өзіне,
Шалқасынан туған екен Ай,»— дейтін.

...Шопан айтқан осы бір сөз дерегін,
Іштей талай талқыладым мен өзім.
Қиналсам да, талса-дағы өзегім,
Елге жайсыз болмасам деп келемін.

КІНӘМШІЛ ҚЫЗ

Сілкіп тастап арқаңа бұрымыңды,
Сөз айтпайсың кінәлап, бір ұғымды.
Сүйеріңді білсем де, кінәмшіл қыз,
Ерсі көріп жүруші ем қылығыңды.

...Тұрып қалдың тұнжырап, жабырқап тым,
Қимылыңмен күтпеген таңырқаттың.

Жол үстіне тасталған түйір нанды,
«Обал-ай...» — деп еппенен алып жаттың.

Нәзіктіктен жүрегің езіліп бір,
Адалдығың бойыңнан сезіліп тұр.
Нан қадірін ұққанның, адамды да,
Сүйеріңе сендірді беріліп бір.

Болымсызды бақылап, тұрар сын ғып,
Адалдықтан қашан да туар шындық.
Жақсы екен ғой, сөкет боп көрінсе де,
Адамдыққа дақ салмас кінәмшілдік.

* * *

Жай-күйіңді жүрсем де біліп толық,
Терезеңді қақпадым жігіт болып.
Ағыстарын жанымның бұрып ерен,
Оқымадым алдыңда тұрып өлең.

Қыдырмадым қолтықтап білегіңнен,
Ай нұрына бөленген нұр-өңіңнен
Арман болған шаттықтың желі есіп,
Аймалап бір сүймедім өліп-өшіп.

Ішке бүгіп бар сырды төзімменен,
Ақ түндерде аунақшып көз ілмегем.
...Кім біледі айрылып күй, көріктен,
Жүрме екенсің дәл мепдей күйзеліп сен.

КӨРЕ АЛМАДЫҢ

Қардай ақ қыз!
Арада ай өтті, күз.
Жылу таппай жаныңнап, нұр-өңіңнен,
Сары жапырақ саулады жүрегімнен.
Ебелек ой ербеңдеп, боп сергелдең,
Тұрақтамай жөнейді от кеудемнен.
Жанарымнан жылтылдап күздің шығы,
Еріп кете жаздап-ақ жүрдім шыны.
Түсінбедің, бәрін де біле тұрып,
Сейілтпедің, бұлт — ойды іле түріп.
Сергітпедің, шат-күлкі бұлақ — үнмен,
Жылытпадың, арайлы шуағыңмен.
Жанға батып сен салған жара қатты,
Жалын кеудем құм болып бара жатты.
Көре алмадың, мұң тұрды түр-өңімде.
Қардай әлде суық па жүрегің де?!

* * *

Ренжістік, кім білсін неге екенін,
Балқаймағы бұзылды берекенің.
Кіреукесіз көңілге кір шалдырған,
Кім екенін біле алмай мен отырмын...

Жазылмайтын жұбымыз ажырады,
Орны толмас жоғалттым қазынамы.
Таңды таңға соғатын тәтті сәтті,
Жүз аңсайды жүрегім, сағынады.

Кеудедегі сонді ме нұрлы от, жалын,
Күнде жүрер кесілді бір соқпағым.
Күліп тұрып өзіңе ұсына алмай,
Есігіңе қалдырдым гүл шоқтарын.

КҮЗ СУРЕТТЕРІ

Жоғалтып бұлттар ақ орамалын,
Сел ғылып
Жасын да төкті, жапырақ жүзін сарғайтты.
Жоқ іздеп қырды кезіп жүр сұсты жел-жігіт,
Жолбасшы қылып алдына салып қаңбақты.

* * *

Сарқырап аққан өзендер асау тасқынды,
Өршіл ед неткен, маңдайын әне тасқа ұрды.
Қиқулап қайтқан құстарға жаны елжіреп,
Талдарда әрбір тама алмай тамшы жас тұрды.

* * *

Болмасам да бір мінсіз алтын адам,
Ез емеспін езілген, қалтыраған.
Бермесіне тағдырдың қаратпаймын,
Қажетімді күреспен тартып алам.

Болмасам да қадірлі күміс адам,
Алған іске бел шешіп кірісе алам.
Өз қалауың білсін деп таңдатса егер,
Алтын емес, алдымен жұмыс алам.

Жұмыс алам, ойланбай жұмыс алам,
Жұмыспен мен жадырап тыныс алам.
Әкелердей су кешіп, отқа кірген,
Болғым келер шыныққан құрыш адам.

* * *

Шарт кетем кейде табанда,
Жәдігөйлерге күйініп.
Қол ұсынған адамға,
Жол беріп тұрам піліп.

Үлкенді көрсем тегінде,
Елпектеп кетем осы мен.
Әйтеуір мына өмірде,
Жап емеспін досы кем.

Іс қылмай еппен, білдірмей,
Дандайсымаймып мықтыдай.
От болам елді күйдірмей,
Сабама түсем бықсымай.

* * *

Қас-қабақтан сызданған, кірпік, көзден,
Жан емеспін жалтақтап, үркіп безген.
Сырт адамға сырымды ашсам дағы,
Көрсетпедім көз жасты іркіп келген.

Ойланбадым опық жеп қалам деп те,
Теріс болсын айтқаны, нанам көпке.
Нанам көпке, тұйыққа тірелгенде,
Өзгені емес, өзімді салам дертке.

Аман болсын Атымтай — ел тірегім,
Құлақ күйін ән-күйдің келтіремін.
Сәл нәрседен біреуді ренжітсем,
Өзімді-өзім жүз рет өлтіремін.

Елеңдетер ән салам топ құлағың,
Бойымда ойнап толқиды от бір ағың.

Өңі сынық өзгенің алдында да,
Мен кінәлы сияқты боп тұрамын.

Дірілдеймін сәбидей ар алдында,
Жаным нәзік, жұпардан нәр алдым ба?
Болымсызға бір күйіп, бір суынам,
От пен судан мен әлде жаралдым ба?!

КӨГЕРШІНІМ, ҚАЛЫҚТА

Поэма

1. Алғы сөз

Тыпыр етпей, тұтқындалып жатсын оқ,
Өз орнын тек ошақтардан тапсын от.
Күркілдеген қарт тарих та дем алсын,
Күзетейік бейбіт күнді сақшы боп.

Жұмыр жерден
Өтпеді дейсің не дүбір,
Зар жылатып, дүрліктіріп елді құр...
О, Адамзат!
Қаруды емес,
Күрек ал,
Дән боп, ән боп аяласын жерді нұр!

2. Американ қару өндіруші капиталисіне

Не айтады қаймақ ернің күбірлеп,
Кінәлісің, ел алдына бүгіл кеп!
Бейбіт күннің Актісіне бас и де,
Қолыңды қой қалтылдама дірілдеп!

Қанды қолың қайрылып, жұрт қуансын.
Өз кінәңды бәлкім өзің жуарсың.

Бір күн қара саясатың сетінеп,
Қаруыңды құшақтап ап жыларсың!

Тоқтат кәне!
Мынау петкен озбырлық,
Үрейі ұшып, үдере қашып тозды жұрт.
Таста кәне қаруыңды,
Кетпен ал,
Еңбек істе елмен бірге болдырып.

Не айтады қаймақ ернің күбірлеп,
Кінәлісің, ел алдына бүгіл кеп.
Бейбіт күннің Актісіне бас и де,
Қолыңды қой, қалтылдама дірілдеп.

Тоқтат кәне!
Суытсың ғой,
Бұл қалай?
Шекараға жылмаңдайсың жылғадай.
Таста кәне қаруыңды,
Шелек ал,
Гүлді суар, жерді қанға былғамай.

Ұнамай ма?
Не айтасың күбірлеп,
Кінәлісің, ел алдына бүгіл кеп.
Бейбіт күннің Актісіне бас и де,
Қолыңды қой, қалтылдама дірілдеп.

3. Октябрьдің құрдасы — шопан атаның сөзі

Саясат жайын түсінбейтін де кісі емен,
Есімде әлі...
Естілді зор үн, күшті өлең.
Қызыл Туменен көңілдер биік ұшты ерен,
Ешкім де зорлап ендірген жоқ күшпенен
Көзімді ашпай саясатпенеп тісегем —
Саясат маған дарыды аппақ сүтпенеп.

Саясат тағы...
Білемін, бәрін білемін,
Сұрлантты сойқан, шат-пұрлы жанның түр-өңін.
Адам боп аңды таптау үшін табанға,
Асындық қару,
Ұстады күрек анам да.
«Советтік әділ саясат қалсын ғаламда» —
Деп менің әкем қанымен жазған қамалға.

Саясат бүгін, бір елді жаулап алса да,
Саясат дейді, қырқысып елдер қалса да.
Шуағын себер азапты елге неше мың,
Саясат — елім,
Бүгінім және ертеңім.
Қанымен жазған жан сырын әкем кеше күн,
Советтік әділ саясатқа еңбек етемін!

Саясат, — дейді, күндегі істің барлығын,
Саясат болып тарихқа еніп қалды күн.
Саясаттарды — тек әділ болса құптаймын,
Бейбіт күн үшін күрескен Туды жықпаймын.
Саясат болып оянып ерте шықпай күн,
Сәт тілеп елге, саясат болып ұйықтаймын.

Саясат, — дейді, саясат емес ермегім,
Саясат деген ел үшін еткен еңбегім.

Саясат — менің күнделік тұрмыс, ісім де,
Саясат — менің миымда, білек күшім де.
Мен мәңгі тынбай етемін еңбек аянбай
Коммунистік саясатым үшін де.

4. 1939 жылы туған тыңгер-комсомолдың сөзі.

Саясаттарды —
Бейбіт күн деп білем мен,
Қарумен емес, шешетін істі түренмен.
Тұрмаса екен алдыдан зәрлі от ұрып,
Өтпесе күндер жанарды жасқа толтырып.
Саясаттарды шешсе екен адам әрдайым
Танкіге емес, тракторларға отырып.

Тілегім ғана емес бұл менің —
Міндетім!
Сол үшін мәңгі күресем қайтпай бір бетім.
Қиянатқа титтей де орын болмайды,
Қырымнан бір тал жазықсыз гүл де солмайды.
Коммунистік саясатты әлем қолдайды,
Алтын дәнменен тыныштық жерге орнайды.

5. Бейбітшілік Актісі

1975 жылдың 1 августінде Хель-
синкиде 33 ел Бейбітшілік ак-
тісіне қол қойды.

Тамыз айы.
Жаз соңы.
Жапырақтар жап-жасыл.
Жүздер, жүздер наз толы,
Ақ көңілдер алға асық.

Сыр айтады алып тау,
Қандай ізгі лебіздер.
Терең ойда қалып бау,
Тебіренеді теңіз, көл.

Сыбдырлайды жапырақ,
Сылдырлайды балбұлақ.
Сыр тыңдайды атырап,
Сыр тыңдайды тал, құрақ.

Желегіндей көктемнің,
Бұлтсыз ашық көк қандай?!
Қанаттары кептердің,
Қалың ел қол соққандай.

Хельсинкидің — гүл маңы,
Адамдар да жайдары.
Отыз үш ел Тулары —
Отсыз күннің айғағы.

Ашу қысып өн бойды,
Күйді дұшпан,
Батты не?
Отыз үш ел қол қойды,
Бейбіт күнгі Актіге.

Күй кернеді ауаны,
Ән сырқады тастар да.
Бейбітшілік барады,
Құс боп ұшып аспанда.

Көкке өрлесе көңілдер,
Қызыл Ту боп қолдағы.
Коммунистік саясат,
Сенің арқаң ол-дағы.

Жанын қиып жас өмір,
Ерлік қылса ел үшін.
Коммунистік саясат,
Ол да сенің жеңісің.

Әділдікке дақ салмас.
Дұшпан айтқан ожау сын.
Коммунистік саясат,
Бар жеңісте сен барсың.

...Сабыр. көш сыр ақтарма,
Көңілдерде сұрақ тұр.
Бейбіт күнді сақтауға,
Кепілдік пе бірақ бұл?!

Кәззаялардың ісіне,
Тарих куә кешегі.
Әділдікті ол,
Тісіне —
Қажар тістеп шешеді.

Қайда бастар қадамдар,
Жатыр алда талай жол.
Ақ ниетті адамдар!
Сеніп қалма,
Абай бол!

Мысын басып тасырдың,
Жоғалт атом немені.
Жыламасын ғасырдың —
Бейбітшілік бобегі.

Ел шаттығы шалқысын,
Көкке өрлеп ән тұрсын.
Бейбітшілік Актісін,
Кімдер бұзса,
Ант ұрсын!

6. Соңғы сөз немесе адамзатқа
ашық хат

Сәл күлкісі салтанатқа жетерлік,
Бал тілінен жататұғын от өрбіп.

Бейбіт күнді қорғауды біз білмесек,
Сәбилерді сүйгеніміз бекерлік.

Аналардай ақ ниетті арман ғып,
Мейірімін — мұхиттай деп толғандық.
Бейбіт күнді қорғауды біз білмесек —
Аналарды сүйем деу де жалғандық.

Жасық болсаң, жіберетін жекіріп,
Соған ұқсап қайраттандық, бекініп.
Бейбіт күнді қорғауды біз білмесек —
Әке көрдік деуіміз де өтірік.

Дуға бөлеп, нұрға бөлеп ортаңды,
Қарсы алдырған қуанышпен әр таңды.
Бейбіт күнді қорғауды біз білмесек,
Айта алмаймыз сүйеміз деп Отанды.

Мың құбылып нұрланатын күніне,
Мың толқытып, слітетін күйіне.
Тыныштықты қорғамасақ егерде —
Жоқ бұл әсем дүние.

* * *

Жер ашаның кәрі белін бүктіріп,
Неге артамыз сұм атомды жүк қылып.
Болмау керек енді қайта сойқандар,
Қорғау керек тыныштықты тік тұрып.

Күй бөлесін, жыр бөлесін даланы,
Жан болмасып жапа шеккен, қаралы.
Соғыс деген суық сөзді өшірсін,
Апыл-тапыл басқан сәби табаны.
Мұның бәрі бақытты етер Адамды —
Коммунистік саясаттың талабы.

**ТӨЛЕГЕН
МҰҚАЕВ**
тулайды
жүрек

ЖАСТЫҚ ҮНІ

Ей, дүние,
Малынған таңғы нұрға.
Салтанатқа куә боп мәңгі мына.
Бізге қара,
Сүйсінгің келсе егер де
Болар елдің байыпты тағдырына.

Сұлулықты, дүние, сыйла мына!
Жастық болып егілді гүл бағыңа.
Бізге қара,
Сүйсінгің келсе егер де,
Жынымасыншы ғасырдың дидарына.

Бірлікпенен күніміз күлді бізге,
Күлсін десең, дүние бірлік ізде.
Біздің ұлы заманның ұлылығы —
Салтымызда,
Татулық үлгімізде!

Ұлтыңызға,
Қарамай түсіңізге.
Дәуіріңнің қозғаушы күшін ізде.
Біздің мынау ғасырдың қуат-күші —
Ынтымақты,
Ынталы ісімізде!

Ізгіліктің, дүние, ізін үзбе,
Бір-ақ ұран болар-ды түбі бізде.
Бар құдірет — ұғысқан ойымызда.
Бар құдірет — үйлескен үнімізде!

БАҚЫТ ЗАҢЫ

Тағдырлардың тарқатып сан сағымын,
Жүректерге ақтарған барша нұрын,
Конституциям менің —
Отанымның
Өн-бойында тулаған қан тамыры!

Аттандырып ғарышқа өрендерін,
Ұлы тойға теліген ел еңбегін,
Конституциям менің —
Салтанатым,
Сенерім, сүйенерім, кемеңгерім.

Бұра тартып бақыттың бір ағысы,
Ұрсып меймі толқынының бұла күші,
Аман болсын тек қана,
Деп тілеймін
Өмірімнің ең басты қуанышы!

Аспаныма көтеріп уақыт күші,
Шарықтаған бейбітшіл бақыт құсым,
Конституциям менің —
Сәбиімнің
Шат күлкісі, алаңсыз тәтті ұйқысы.

АМАН БОЛСЫН БОЛАШАҚ

Ей, алғашқы Адамдар!
Құшып көлің, қырың меп тауың бақыт.
Тұнып тұрды қалайша бауыңда құт?
Уысыңда қиындық тұншығыпты,
Бастағанда ең алғаш тіршілікті
Ұйым құрып,
Топ құрып,
Қауымдасып.

Мен,
Сен болып,
Біздер боп,
Сіздер болып,
Тіршіліктің қаланған іргетасы.
Адам болып келген соң дүниеге,
Туса-дағы кім кімнен —

Бірге атасы.
Болар түбі,
Болар-ау шындап өрен,
Қырғи-қабақ бүтінгі жұмбақ әлем —
Ұлы достық, туыстық планетасы!

Дана ғасыр
Әділетті, заңы ізгі, ерен,
Үкім айтса,
Тұншығып дау іздеген,
Жер бетінен жойылар арам ниет
Дұшпан деген
Жау деген
Жауыз деген,
Тағдыры бір,
Туы бір —
Тегі бірдің!
Қуә болар бар бұған небір үлгім.
Алтын арқау —
Идеям коммунистік,
Түсірмейді еңсесін сенімімнің.
Аман болсын Болашақ!!

ОКТАБРЬ ЕЛІ

Шуақ құйып көкірегіне нұрлы күн,
Бауырындай қадірлеген бір-бірін,
Ынтымақпен уысында ұстағап
Жарық әлем,
Жер шарының кіндігін,

Сыпға түсіп,
тасығанда бойда қан,
Ұрпағының болашағын ойлаған.
Маң далада маңдай терін сыпырып.
Әділеттің салтанатын тойлаған,

Миллиондарды азат қылып түнектен,
Ғасырларға мұраттарын түлеткен.
Ортақ оймен,
ортақ үміт, тілекпен
Бейбітшілік көшесіне гүл еккен,

Жаны жомарт,
жолы даңғыл,
жері — гүл,
Арман — ойын аймалаған сері нұр,
Тіршілігі бірлігімен шуақты —
Октябрьдің,
Октябрьдің елі бұл!

ҚАҺАРМАН

Жеңімпаздық,
Батылдық — шырқар әні,
Тегеурінді,
Айбынды сында бәрі!
Қызыл тулы қаһарман қалың қолым --
Салтанатқа бөлеген бұл даланы.

Сынасқанның сындырып сағын өктем,
Жауыз ойын қол жетпес сағым еткен,
Қызыл әскер жеңімпаз десек егер,
Жеңімпаздық құдіреті — әділетте.

Шуақ толған шырықты тірлігіңде,
Қуат болған қуаныш,
нұрлы күнге,
Қызыл әскер бейында тегеурін бар,
Тегеуріні —
құрыштай бірлігіңде.

Қилы-қилы күндердің ағысында,
Түспесін деп туған ел тағы сынға,
Айбындылық танытса айбатты күш,
Айбындылық —
ары мен намысында.

Салтанатты күй кешіп елі күнде,
Жатса екен деп оранып жері гүлге,
Қаһармандық танытса Қызыл әскер,
Қаһармандық құдірет —
сеніміңде.

Өтпесін деп қорлықпен адам күні,
Көрсетпеуге саған да,
маған мұны,
Біздер үшін, танытса батылдығын,
Батылдығы —
аптына адалдығы.

Зұлым ойдың түнерген төніп түні,
Қалмасын деп қырлардың солып гүлі,
Жасампаздық танытса жасаулы күш,
Жасампаздық
салтына беріктігі.

Тепкі көрер ме екен деп текке мыңдар,
Шашар ма деп қапыда көктем ызғар,
Қысылмаймын,
Өйткені Қызыл Тулы
Қаһарманым,
өжетім,
өктемім бар!

Тұрса бәік осылай туың ар боп,
Ұлылықтың не екенін ұғынар көп...
Ойлау күнә,
Қаһарман күшің барда,
Бейбітшілік қаймағы бұзылар деп!

ЖАҒАРА БЕРСІН ТІРШІЛІК

Тынымсыз осынау
тіршілігіміздің бұлағы.

Шарқ ұрып ағып,
Жаңа арналарды қуады.
Өйткені, біздің өміріміздің әр сәті
Жаңарулардан,
Жаңалықтардан тұрады.

Адам да жаңа,
Замап да жаңа,
Күн жаңа,
Жаңалық жатыр қуанышта да,
Мұнда да.
Жаратылыстың жаңару атты заңымен
Жаңарып шыққан кешегі тылсым тың дала.

Жадырап дәйім аспанымыздан күн шығып,
Жүзінен жарқын жат пиғылдылар тұншығып,
Жарқырай берсін
жаңалықтармен нұрланып,

Жаңғыра берсін,
Жаңара берсін тіршілік!

Жаңалық күтіп,
Жақсылық күтіп біз алдан,
Жалғанып үміт,
Жолымыз дәйім ұзарған.
Ойланып көрсек,
Өткеннің өзі осылай
Жаңалықтардың жиынтығынан құралған.

Баяндылығын тілемес дейсің кім бақтың?
Жаңалық күтіп,
Таң атты талай, күн батты.
Жарық дүние жаңара берсін сәт сайын,
Тіршілік бізге жаңалығымен қымбатты!

САҒАТ

Тағаты жоқ сағатым,
сыртылдаған,
Сыртылыңнан мен талай сыр тыңдағам!
Ырқыпда ғой сиқырлы ырғағыңның,
Бар адамзат,
Осынау бүкіл ғалам.

Дәуірімді дәріптеп жырлау үшін,
Шығуы үшін бүкпесіз шын дауысым.
Құлағыма тосамын мен өзіңді,
Тіршіліктің әуенін тыңдау үшін.

Біліп күннің ғажайып суретін,
Хақым жоқтай бір сәт те кідіретін,
Сені тыңдаған сайын

аптығамын,
Сыртылыңның сезініп құдіретін.

Ұмтылмаған күндерде,
Құлшынбаған,
Күлкі болып көрінбей күлкім маған,
Қараймын да өзіңе,
Қатуланып,
Өз-өзімнің аяусыз шырқымды алам.

Бас қамымды,
Қайтемін басқа мұңды,
Қуантпасам елімді —
Асқағымды.
Не бітірдің, қапе деп,
Қатал үнің
Қалт жібермей санап тұр қас қағымды.

Марғаулықтың ессе егер ескі лебі,
Сыртылыңнан серпіліп, ес кіреді.
Сенің үнің —
Бұл шапшаң ғасырымның
Өктем үні сияқты естіледі.

Жазасынан құтылып дүре — күннің,
Сыртылыңнан сілкініп,
Түледім мың.
Қамшыласын сыртылың жігерімді,
Жіілетсін дүрсіліп жүрегімнің!

ЫРЗАЛЫҚ

Толғау

Терең бір сезім тербетіп кетіп тұрмаса,
Сабылып келер сағымды шаттық шырқым ба!
Тебіренген емен тегін кеп жауған нұрға аса,
Тербелген де емен ізсіз бір күндер ырқында.

Әр күнім бүгін бақытым болып басталып,
Жақсылық шіркін жанымды нұрға бояған.
Ұйқыға кетем ырзалық сезім жастанып,
Осы бір сезім әлдилеп таңда оянам.

Ырзалық сезім билемей қайтер бойымды,
Жарқын бұл шақта жүректі шалар қай ызғар.
Жасампаздықты жырлағым келген ойымды,
Жетектеп алды игілік артқан поездар.

Жатыр-ау, міне,
Жеңістер ізі жосылып,
Еңбек күйіне елтіген мынау даламда.
Көк өзендер мен маңдайдың тері қосылып,
Көз алдымызда айналып жатыр каналға.

Басталып тағы
Кетеді ұлы іс алға аттап,
Біріне әлі үлгермей жатып таңданып,
Мұхиттың сонау мол нығына қол артпақ,
Жас өрендердің жетегіне еріп БАМ барып.

Отан деп соққан үдетіп жүрек дүрсілін,
Ағылып ырыс,
Жағылып сансыз ақ оттар,
Игілік үшін иіріп шабыт ұршығын,
Бейбіт күн жайлы жыр оқып жатыр заводтар.

Жайқалып егін,
Тігілсе қырға қос егер,
Жігерлі қолдар жер қыртыстарын сілкіді.
Көл-көсір істер,
Көркейе кеткен көшелер —
Береке туған басжылдығымның бір күні.

Көтеріп біреу ұрпақсыз өткен шау басты,
Жетімді құшты мейірін төгіп әкелік.

Жарық дүниеден үміті үзген науқасты
Біреулер жатыр өмірге қайта әкеліп.

Қартайып жатыр кешегі ғашық қыз-жігіт,
Өзегін жылтып әлі де сол бір өрт сезім.
Келеді малшы боранда құшып ізгі үміт,
Сергектік етіп сеніңдер деген серт сөзін.

Күндерін қолдан көркейткен мұндай көп үлгі,
Соларды көріп құлшына түсіп жүр жапым.
Өлшеулі мынау өмірдей ғана өмірді
Өксітпеу үшін өртене білсем — ырзамын!

Тынысымды алсын тұншығар болса тіршілік,
Сүрінген талай сүйеніп маған тік тұрды.
Жыласа біреу,
Көгінен мен боп күн шығып,
Өмірде мынау жақсылар көбін ұқтырды.

Тас атса біреу,
Іздеумен жүрдім игі амал,
Жүрекке барар төте бір жолды табам деп.
Сондықтан болар,
Тартпасам-дағы сыйға мал,
Алдымнан пығып алғысын айтқан адам көп.

Жауыздық келіп жағаңа жатса жармасып,
Жабықпай жаның,
Тұра алмас еді-ау дір етпей.
Жақсылық күтті үмітім бірақ алға асып,
Осы бір үміт тіршілігіме тіректей.

Алдыңнан туып аялайды екен арай күн,
Жақсылық жатса әр қадамыңмен үндесіп,
Келемін мен де
кеңдігін көріп талайдың,
Бірзалық деген бал сезімменен күн кешіп.

Жақсылық көп-ау,
Ырзамып соның бәріне,
Ырзалығымды айтып та келем жыр жазып.
Жазылған жырмен,
Жазылар жырмен әлі де
Өзгені мен де өтсем-ау деймін ырза гып.

ТАМШЫ ТЕР ТУРАЛЫ БАЛЛАДА

Аңыз қылып айтады ел сұрағанға:
Ерте, ерте, ертеде,..
Бір заманда,
Құс сүтіне адамдар таңсық болып,
Жұмақ өмір кешіпті бұл ғаламда.

Бәрі дайын — бал десең,..
Сары май десең:
Табылмайтын тағамы болмайды екен.
Іше де алмай,
Жей де алмай отырғанмен,
Әлде бір дәм орыны толмайды екен.

Тең көре алмай осынау дәмге түкті,
Өзек талып, талайлар жан кешіпті.
Қарап сонда сиқырлы айнасына,
Сиқыршылар:
— Нан!— депті,
— Нан!— десіпті.

Құн жылынып сиқырмен,
Қар еріпті,
Сөйтіп олар дән сеуіп, дәме қыпты.
Ал шаруа:
Тапқаны сол ғана боп,
Жер төсіне бір түйір дән егіпті.

...Еңсе қосып еңбегі еңсесіне,
Үйге қайту түскенде енді есіне,
Маңдайынан мөлт етіп шаруаның
Тамған екен бір тамшы жер төсіне.

Игіліктің кемі не, ертесі не!
Сол тамшыдан құт дарып жер төсіне,
Ұларақтай егістік жайқалыпты,
Тамыр жайып түйір дән ертесіне.

Сиқыршылар,...
Олар да бел шешіпті,
Жақындатып күнді де жерге тіпті;
Зиян десіп, түнді де түріп тастап,
Бұлт үйіріп,
Жауын да селдетіпті.

Сонда-дағы сиқырдың жанбаі бағы.
Ақталмапты ақыры армандары.
...Іміген бұл дала сиқырға да,
Бір тамшыға піпті маңдайдағы!..

* * *

Құдірет бар тер пісі,
тер күшінде!
Дән пісінен дүние елтісін де!
Маңдай тері теңіз боп толқып жатыр,
Баянымда,
Исаның Ертісінде.

Қоймаларды ырысқа шүпілдетіп,
Жомарт дала жүрегін лүпілдетіп,
Дихан қауым ақ маржан сапырады:
Тамшы терден нәр алып,
Тамыр жайған,
Түйір дәннен түлеген тұқым десіп!..

ТЕҢІЗБЕН ТІЛДЕСУ

Ей, теңіз!

Тартасың бекер мені тереңіңе,
Бекерге демігудің керегі не!?
Өмірдің талай-талай тұңғыығы
Сүзсем де,
Жеткізбеген дегепіне.

Күн кешіп теңіз мінез тереңіммен,
Тұпшықпай тереңінде келемін мен.
Аспайды тереңдігің сезімімнен,
Батпайды сезім барда дене мүлдем!

Тұлғаңнан, тұңғыығым,
Ерсі мықтым!
«Тереңдік — тегеурінім!» — дегепді ұқтым.
...Адамның сезіміне үңіліп көр,
Шын сырын білгің келсе тереңдіктің.

Тұлғамды санадың да олқы мүлдем,
Қаймықпай қағып өттің толқыныңмен.
Теңселіп кеттім-дағы,
тез сейіліп,
Бір ұлы сезім билеп толқыдым мен.

Бойыңа сыйғыза алмай қайратыңды,
Көрсетіп қаһарыңды, айбатыңды,
Сен болсаң,
Ойнадың-ау қақпақылдап,
Мен сонда мынадай бір ойда тұрдым:

Ойымды кешір менің мұндай бөтен,
Шындықты айта алмасам, жырлай ма екем...
Тегінде сен сияқты төсіп ұрып,
Мықтылық мен мұңдалап тұрмайды екеп.

Ұланын ұлық еткен ұлы елімде,
Тер төгіп сыйлы болсам тілегім не!
Отанын өліп-өшіп сүйе білген,
Мықтылық — жұдырықтай жүрегімде.

Жүрегім — күш-қуатым, бар байлығым,
Тулайды ғұмыр бойы алмай тыным.
Ал сенің әлдеқайда әлсіздігің —
Толассыз толқын ата алмайтының.

Түсінер сырып бәлкім біле-білген,
Құдірет — бұл-өмірді сүйе білген.
Табарсың сондықтан да
Теңдесі жоқ
Қайратты,
Айбатты да жүрегімнен.

Көрсетіп біз білетін айбыныңды.
Болғанда алай-түлей айдының бір,
Адамның бойындағы қайрат-күші
Теңізге ұқсайды деп айтылып жүр.

Ойларды бұрқыратып елегенде.
Сепдегі тереңдікке, жеме-жемде.
Кезіміз болған және
Адамдағы
Сезімнің тереңдігін тепеген де.

Айбынды,
Айдыны да байтағым-ау,
Тұлғаңа көз жүгіртші қайта мынау:
...Табиғи бар осынау болмысыңмен
Адамға тартқаныңды айтамын-ау!

ҰСТАЗҒА СЫР

Таңсық емес таңнан кеткен тыпышың,
Тағдырыммен тамырлас қой тынысың.
Бейберекет бұрыс кетсе бір ісім,
Шынар тауы шағылғанның бірісің.

Болса екен деп басқалармен бағы тең,
Көңіліңнің шарқ ұрмаған шағы кем.
Сен тұрасың менің шыққан шыңымда,
Менің түскен төменімде — тағы сен.

Сондықтан да
Жарқылдаймын жасын боп,
Асау арман ырғып мінген атым боп,
Тартып келем өзің күткен тұғырға,
Ат шалдырып,
Аялдауға хақым жоқ.

Шалғайларға шабыт үнін тыңдатып,
Шабайын мен, шымыр ма екем, шыңға тік.
Бақыт па екен бәз қуаныш бастағы,
Шабыт қысқан шағым болар шын бақыт!

Шаппайынша ширықтырып шымбайды,
Дүбір күткен дүлдүл көңіл тынбайды.
Шабыс қана шынықтырып, ширатып,
Шабыс қана шабандозды шыңдайды!

АҚ ПЕЙІЛІ АДАМНЫҢ

Осы болар өмірдің мәні бәлкім,
Мейір көрсем мәртебем кетеді өсіп.
Отырады еркін кеп төріме әркім,
Мен үшін де болған жоқ бетен есік.

Қалай ақсын туламай тыпыш қаным.
Бойымда бір бұла күш барын білем.
Жауыздықтың қақ бөліп қылыштарын,
Адалдыққа арнаймын барымды мен.

Бар асылды ақтарам бойымдағы,
Маңдай терім моншақтап тамады шын.
Соның бәрі —

күнімдей көгімдегі
Жылуы мол, жүзі нұр адам үшін.

Кетпесем де қондырып құсын бақтың,
Ізім болып ізгілік қалады нық.
Мен де өйткені өмірдің отын жақтым,
Ақ пейілін адамның пана қылып.

Кіші кімдер
демей-ақ ірі кімдер,
Адалына суыцның тұнығын бер.
Тіршіліктің күн десек қайнар көзі.
Жер бетінде толып жүр тірі күндер.

Солар барда
Нық басам қадамды алға,
Алынбайтын мен үшін қамал бар ма!
Күннің де батқанына қынжылмаймын,
Жанымда жарығы мол Адам барда.

* * *

Шабыт қалай түссін-ау сабасына
Мекенінде Көкшедей көрікті ойдың.
Ару көлдің
алып тау ағасына
Еркелігін еріксіз көріп қойдым.

Тау мүсіні тағатсыз дірілдеп тұр,
Сері қылық сезімін тұсады ма,
Айдынымен күміс көл күлімдеп бір,
Толқп кіріп тұр екен құшағына.

Көрікті сыр ұқпайық көлден, тіпті,
Шабыт қайдап түседі сабасына,
Көз тұнатып көгілдір көркемдікті
Арқалатып қойыпты ағашына.

Көркі ғана емес-ау баурайтұғын,
Шыршалары алдыңда тік тұрады.
Тізесі ұйып, белі бір талмайтұғын
Төзгіштігі ізетін ұқтырады.

Көкше десе қай ақын төгілмеген,
Елім талай кемел жыр келеді естіп.
Көз тоғытсақ көркіне

көңіл деген

Қиял мініп қиянды кезеді өстіп.

Көңіліңе көнертпес нәр бергенде
Сезім қылын дәл басқан дана мекен,
Тыпыршығап шабытың тар кеуденде
Жырың болып желпініп қалады екен.

КӨКТЕМ

Дала жатыр бір думан бастағалы:
Алқа тағып,

көкмайса жастанады,

Қонып алған қар-мұзды кеудесіне
Ә дегенше аударып тастап әлі.

Ақ түтектің осылай тоқтап әні,
Қыр төсінде қызғалдақ тоқталады.

Қабырғасы қар-мұздың қаусап жатыр,
Күн көзінен бейне бір шоқ тамады.

Алқымға алып,
сығымдап сірі қарды,
Ақ самайын шыңдардың сылып алды.
Содан кейін талма түс
от жанарын
Тоң мұздарға тік қадап тұрып алды.

Мүз құрсаудың біртіндеп тарқап ұшы,
Ақтық демін алады Арқа қысы...
Қара жердің бойына қан жүгіртті
Маусымдардың осынау арпалысы.

Сал ғұмырдың үздігіп сазына әлі,
Кеуде керіп,
Кең дала жазылады.
Айдарынан күн сүйіп,
Самал сипап,
Қалың орман қабағы жадырады.

Асыр салар арнасын тапты-дағы,
Ақ бұлақтар әндетіп шапқылады.
Қырдың өңін құлпыртып шыға келді
Жомарт күннің шашылып ақ шуағы.

Күлім қағып күміс нұр көкте жүзіп,
Көк майсамен жарысып көктеді үміт.
...Көксіреген өлкеме тастай салды
Күн жарықтық бойынан көктем үзіп.

ШІЛДЕДЕ

Қапша гүлі шөліркеп, қанша бағы,
Қырдың жатыр кеберсіп еріндері,
Бала-дала еріксіз тамсапады.
Төбесінен тесіліп күп қуырған
Қалың ормап қойшына аптап еніп,
Тұрып алды желінін қақтап еміп.

Жел де осынау азапқа төзбеді ме:
Құйындатып, уыстап панады кеп,
Өз тозаңын даланың өз бетіне.
Сәби дала жаутаңдап аспапына,
Құттірмеші дегендей енді мені,
Көздері боп көлдері телміреді.

АҢСАТҚАН АДЫМДАР

Баллада

Ғазиз Отан,
Қнып ең оққа кімді,
Шаңдатқан соң жау бейбіт соқпағыңды,
Әкем менің өзге де өрендердей,
Он сегізде өзің деп отқа кірді.

* * *

Жүріп жатты қан соғыс қилы амалмен,
Көріп жүрген бүгінгі кпнодан мен,
Құлап жатты Отан деп талай боздақ,
Жарық күнді қош деуге қимағанмен.

Қарсы тіккен ұялы пулеметтен
Ажал оғын алдына үймелеткен,
Жау ызасы жүрегін тырнап опың,
Албырт ойы сезімін билеп өткен:

«Саябыр шақ күттік-ау,
Осы-ақ бекер,
Шабуылдан дәл қазір окоп қатер,
Жау оғының жасыны менен отсе,
Артымдағы ауылды отап кетер».

Осы бір ой шыдамын жойып кетті:
Ажал ұшқан сол інге қойып бетті,
Отты үмітке жігерін жапып алып,
Оқ дауылға құйын боп қойып кетті.

Болмаса да денеге залалы дым,
Жығылуды сын сәтте қалады кім.
Жаза басып сүрініп кетті бірде,
Болар ма екен ойпыр-ай жаман ырым!

Сүрінбепті,
Жауыпан сыр аулады,
Күйреген боп көрініп бір аунады.
Ұшып тұрып атылды тағы, бірақ,
Құлап түсті,
Бұл жолы тұра алмады.

Жеткен тұсы осы-ақ па майдан айдап,
Қалай ғана көкірек қайнамайды-ақ,
Қайтпай тұрған, шіркін-ай кегін тұсап,
Қас қағымда сылқ етті-ау қайран аяқ!

Қасақы жау қанша атты со күн ғана,
Тоқтатып ап жалғыз-ақ оғып ғана,
Әкем жатты қансырап,
Жатты бірге
Қанға бөгіп күнәсіз момын дала.

II

Көтерісіп жүргенде ауырыңды ел,
Қапқан еді тағы бір жауырын жер,
Есін жиды езіліп,

айналасы —

Ыңырсыған түпектей ауыр үндер.

Ақ халатты алдына таяды адам:
«Қалмады деп қайғырма аяқ аман,
Оқ шайпаған осынау қатыгез күн,
Ақ тілеуін кімдердің аялаған».

Аласұрды:

«Ойпыр-ай, оңсам ед-ті,
Боздақ өмір боздайтын болса нетті!»
— Ох, аяғым!

Орнында аяғының
Томардай-ақ бірдеңе шолтаң етті.

Бар үміті, дүние-ай, сап тыйылды,
Қайсар шыдам бір сәтке қақ қиылды,
Арысындай азамат жылап жатыр,
Азалы өңір,
Аңырап тарт күйіңді.

Қу тағдыр-ау, аяғын кесіп алған,
Жеңіс лебі тұрды ғой есіп алдан.
Соңғы туын таптайды жаудың деген
Қайда қалды аяғы, есіл арман!

* * *

Жалын шарпып,
Майданда есілгенде оқ.
Қайғы-мұңды басынан кешірген көп
Әз анаың:

— Жалғызым есен-аман
Келер, — деген үміті кесілген жоқ.

Күліп атып жеңістің қымбат таңы,
Бейбіт өмір бобегін құндақтады.
Елім жатты дамыдан дауылдан соң
Тыныштықтап тылсым күйі тыңдап тағы.

Қоңілінде серпіліп күйікті арман,
Оятып ап үмітің ұйып қалған,
Әкем жүрді тулатып тамырларын,
Тізесінен жоғары тұйықталған.

III

Жанарына әкемің шағылып нұр,
Қуаныштан сезімі сабылып тұр.
Қан далада кешегі жоғалтқапы,
Бүтіп, міне, ұлы боп табылып тұр.

Аяғынан ылғи ол тітіренді,
Жүрді ме екен осындай күтіп емді.
— Бүгіп, міне, жазылды жарам, — деді,
— Ақсамайды аяғым, бүтін енді!

Ақ тілеумен осылай сүйіп ұлды,
Бейбіт күннен ырысын жыпы жүрді.
Жеткізбейтін көп екен жолдарым деп
Жүз суалған үміті иіп жүрді.

Осы үмітпен кем-кетік тыңаяды,
Сылта басып жүрмейді бұлай әлі.
Өсіп жатыр бесікте ұлы. міне —
Қорғап қалған берумен бір аяғын.

IV

Бұдан артық бақыт бер демес еді,
Шыбық мініп шауып жүр келешегі,
Берекесі молайған бейбіт күнмен
Ұлы да оның күн сайын тел өседі.

* * *

Сан балада сәбилік жүр-ау кегім,
Жыламайтын едім ғой, құлаушы едім.
Сенің әкең ақсақ деп кеміткенде
Бала намыс буып кеп жылаушы едім.

Сәби басым песіне жылады екем,
Бейбіт күн бар,
Керек пе мұра бөтен.
Сондай талай аяқтар ақсамаса,
Өксіп жатар еді ғой мына мекем.

Сонда осылай «ат» мініп қайқаңдар кім,
Неге осылай жауабын қайтармадым.
Сонда осыны олар да ұқпады ғой,
Сонда осыны өзім де айта алмадым.

V

Өмір жатыр, Отаным, жеңісіңде,
Өніп жатыр ырысың егісіңде.
Бірақ әлі сол күннің суық лебі
Есіп кетіп тұрады ел ішінде.

Көз алдында көп белгі тұр шыпында,
Кезек батып жүреміз, күлкі, мұңға.
Сұм соғыстың сөнбеген шоғы жатыр
Қызылшақа жаралар тыртығында.

Тыныштықта әмәнда тұршы, ғалам,
Жадырап кіл жатсыншы жыршы далам.
Еске салып сол күнді жүр ғой әлі,
Аяқ-қолдар,
Бұлтты күн сырқыраған.

Көңілінде жайқалып гүл бақтары,
Жүрген еді үмітін шыңдап тағы.
Қанды күндер зардабы
Шаттық күйін
Бұдан әрі әкеме тыңдатпады.

Биігіме деуші еді шығып өтем,
Ертеңінің екен-ау жүті бөтен.
Шығып кетті, тіршілік, құшағыңнан
Отыз жеті жастағы жігіт әкем.

Тынып қалды жігіттік жаста бұла,
Көз қиығын қиыла тастады да.
Алшы күннің аққуы қалықтаған
Ауылының бақытты аспанына.

VI

Көп боздақтың әлі күн жоқ дерегі,
Із де қалып соңында көктемеді.
Былайғылар осыны ойлағанда,
Арманы да әкемнің жоқ дер еді.

Аңсап көріп шышыпда ауылды, елді,
Туған жерде мәңгіге дамыл көрді,
Жеңісінің жемісін татып өлген,
Менің әкем бақытты жауынгер-ді.

Көрмей бірақ ғұмыры мол арнаны,
Бірге кетті өзімен көп арманы,

Ұлы болып жетіліп келте аяғы
Тік тұрғанын тым құрыса көре алмады.

Құрыш дене құрсауып ағыта алмай,
Жалғыз аяқ жүріске жарыта алмай,
Көп жерлерін көксеген баса алмады,
Жеткізбеді алдағы жолы шалғай.

Тұра алам ба бүгін мен шабыт алмай,
Биіктерге шабысым бағыт алғай,
Мен екенмін сепгені оның сонда,
Мен екем ғой шабатын шағы талмай.

Құшағыма құла да,
Жалында, күн,
Мен бүгіндер шабытты шағымдамын.
Сыңар аяқ әкеме аңсатты ғой
Алшаң басар осы бір адымдарың!

Көз алдымда қалған бір сол да белгі,
Жап-жүйемді сан рет қозғап еді,
Демеу етіп аяққа соңғы киген
Протезі әкемнің тозбап еді.

Сағыныштың шырқалып жауыр әні,
Өкіпіштің құйып тұр жауыны әлі.
Баса алмаған жеріне баста, жігер,
Ырза болсып әкемнің аруағы.

* * *

Бейбіт өмір тойланып төріңде мың,
Нұр төгіп тұр сүйсініп көгіңде күн.
Ғасырларға жол сілтеп жарқырай бер.
Бейбітшілік компасы — елім менің!

Ұйып әлем бейбіт күн ырғағына,
Өне берсін бақ гүлі қырда мына.

Аңсатпасын адымдар алшаң басар,
Протездер болмасын ұлға мұра.

Бүкіл әлем дән етіп еге берсін,
Отанымның өсімтал өнегесін.
Аңғарды ғой адамзат,
Жер шары бұл
Сепкен тұқым семетін шөл емеспін...

ЖЕР ЖЫЛУЫ

Поэмадан фрагменттер

1. Жаратылыс. Жер-Ана

Бұл тіршілік
Басталған теңдікпенен:
— Мен — пәлен! — деп,
ешкімді кергітпеген.
Жаралғанда-ақ
ешкімнің маңдайына
Басыбайлы босаға,
төр бітпеген.
Бәрі бірдей құлпыпып,
еңбек істеп,
Бәрі бірдей тырбанып,
тер төгіскен.
Көріп және рахатып бәрі бірге,
Бәрі бірге
болуды жөн көріскен.
Ісі болмай
зорлықпен,
қиянатпен,
Тіршілігін
жабылып жұмақ еткен.

Келген бәрі өмірге
осылайша
— Адам! — деген
қастерлі бір-ақ атпен.

Бірін-бірі:
Тең деуге праволы;
Біріп-бірі:
Сен деуге праволы;
Сонан кейін,
Ақыры табылды ғой
— Сен кім?
Мен кім? — деудің де бір амалы.

Сонан кейін табылды —
Мырза, Қожа;
Сонан кейін бөлінді —
Құл, Малай боп.
Сонда өзі де ащырды Жер — Анамыз:
— Бір ананың баласы-ау,
Бұл қалай деп?!

2. Жер үні

Қапаланба,
Қайғырма құладым деп,
Сабырыңнан айрылма
жыладым деп.
Ұйықтатпайтын шығар-ау енді сені,
Шырт ұйқыдан оятқан мына дүрмек.

Тек бүгіннің рахатын құптағандар,
Құптағандар —
Ештеңе ұқпағандар.
Оянудың қуатты құдіретін
Сезінеді тек қана ұйықтағандар.

Адалдықтың арнасын жырақ бұрған —
Шыңырауыма
Талайды лақтырғам.
Төсімдегі қастерлі топырақтың
Қасиетін білер тек құлап тұрған.

Құлағанға төсіме төзімі еріп,
Жаным мепің елжіреп, езіледі.
Тыңдағандар ғана тек жүрегімен
Жүрегімнің лүпілін сезінеді.

Олқы тұсы өмірдің
Толар ма деп,
Көңіліне бір демеу
Болар ма деп:
Төсіме кеп кеудесін төсеген көп:
Ал табанмен таптаған —
одан да көп...

Анамын мен —
Жұбатқан жыры мыңды,
Жадыратқан талайды жүзі мұңды.
Кеуде ғана сезеді,
Табап емес,
Бойымдағы апалық жылуымды...

Келмеді деп жазғырма
Ұлы күнді.
Лайлады деп қайғырма
тұнығымды.
Жайлы да етіп үлгірер ертеңінді,
Қайғылы етіп қойса егер бүгінінді.

Дей алмаймын:
Бәрін де тойынғанның
Шыңырауымда шірітіп,

Айыз қанды.
Ал өзіңдей,
Өзіңдей талайлардың
Маңдай терін дән етіп қайырғанмын.

Мен болайын —
Жылуын төгіп тұрар,
Өзің болсаң —
Бәріне төзіп, шыдар.
Көз жасымды
Төктім-ау текке деме,
Бақыт болып тегінде өніп шығар.

* * *

Көң терісін үстінен лақтырған,
Ұранынан мыңдардың құлақ тұнған.
Той боп жатты...
Кедейлер тойлап жатты,
Жұмыр Жердің үстіне жұмақ құрған.

Жылжыды көш; —
Шаруа — сол қанаты,
Ал жұмысшы —
Болды да оң қанаты,
Қос қанатпен сілкінді Қыран — Дала:
Революция —
Сондағы толғақ аты!

Келер күннің ол үшін бәрі еселі,
Әділдікті өйткені нәр етеді.
ОКТЯБРЬ деп атадық еркелетіп,
Ал шын аты:
Ерікті ел —
Совет елі!

Құлағына даланың асыл үн кеп,
Жатты балқып:

Тас екеш, тасы гүлдеп
Жер төсіне шаруа маржан септі:
— Ұлы тойға осынау —
Шашуым! — деп

Еркін еңбек әуені тамсандырып,
Дала жатты жадырап,
Жайсаң күліп...
Думан етті Жер үстін:
Кетпен,
Қайла,

ХТЗ-лар,
соқалар ансамблі!
Құдіретке,
Жарандар,
Қара мына!
Ынтымақтың өшпейтін алауы ма?!
Марғаулардың мекені кешегі бұл —
Рекордтардың айналды алаңына.
Талай жылдар келгенмен төгіп күшін,
Тәуелдінің қай кезде өніпті ісі?!

Шын құдірет дейтінің —
Тек осындай
Еркін еңбек,
Адамның серік күші!

Жалданумен жүргендер күнін көріп —
Отау тікті бірігіп бүгін берік.
Кеше жылу алғандар Жер-анадан,
Жер — анаға жүр енді жылу беріп.

3. Ортақ отау

Күн нұрына көктегі шағылады
Елден ерек еңселі шаңырағы.
Отау тігіп перзенті,
Өріс кеңіп,
Жер-ананың көңілі жадырады.

Төзіп келген тағдырдың ызғарына,
Көніп келген талайдың ызбарына,
Жарлы қауым енді өзі жарлық айтты,
Өз тағдырын алды да өз қолына:

«Нұрға бөлеп,
Мұнарлы мұңды ортаны,
Атты, міне, аңсаған мыңдар таңы!
Шаңын қағып иықтан ғасырлардың,
Сілкінгісі келетін кім бар тағы?!»

Ей, дүние,
Үмітті атады гүл,
Тіршіліктің Жердегі отауы бір.
Тұңғыш рет шыр еткен шындық даусы —
Әділдік пен теңдіктің Отаны бұл!

Жарып шығып

Күн болып

қара бұлтты,

Маңдайына әлемнің дара бітті.

Қуат берді —

Төзімдер тыпыршыды,

Шуақ сезді —

Көңілдер алабұртты.

Жер төсінде жылу бар —
Сезеді олар.

Жер бетінде үлгі бар,
өнеге бар.
Адамзаттың мерейін биіктеген
Осынау бір отаудан көреді олар.

Жарып шығып
Күн болып
қара бұлтты
Маңдайына әлемнің дара бітті.
...Көкірегі пұрланып талайлардың,
Талайлардың жүздері қарауытты...

4. 1941

Жер-ананың көңілі алабұртты:
Қайта төнген, қарашы, қара бұлтты!
...Қап сасыған,
Қап-қара көлеңкеден
Бейбіт өмір аспаны қарауытты.

Зұлым болса
Кетпеген өшін алар,
Әділ күш бар алдынан тосып алар.
Әділдіктің
Зұлымдық атаулымен
Жан аяспас айқасы —
осы болар.

Тулар сәті
Бойдағы асыл қанның!
Басынған кім?
Ұқтырып,
Ашынған кім?
Жатты сонда жарылып,
Жау жолында
Бомба болып жүрегі Қасымдардың!

Шыбын жанын аялды ұлы істе кім?!
Кімдер, шіркін, елі үшіп у ішпеді!
Көмейіне кептеліп,
Матросовтар
Зұлымдықтың тарылтты тыныс-демін.

Келіп еді ентелеп,
Құйын, оттай,
Бұйырмады сүйем жер күліп аттар.
Бауыржан боп,
Әлия,
Талғат болып,..
Кеудесіне қадалды тірі оқтар.

Кекті жүрек үкімі қатал-дағы:
Он сегіздер окопта жата алмады.
Әділдіктің өзі де
Сапқа тұрып,
Солдат болып ұмтылды қатардағы.

Қара десе қалың ел —
Қарғыс еді,
Ақ дегені —
Ежелден алғыс еді.
Ақ махаббат
Отанға,
Елге деген
Арпалыстың басқарды алғы шебін.

Ар-ожданын талайдың құрбан қылып,
Сүйреп қосып,
Тазы ғып түлкі алдырып,
Жыртқыштыққа көңілін құнықтырып,
Ішін тартып фашизм,
Тұрған-ды ұлып...

— Болады ертең еліміз — ертегі елі!
Боласыңдар бәрің де мәртебелі!—
Деп көсемі майданға желкеледі.
Жетпесе де жарлығы жетесіне,
Жетесіздер желігіп,
Ентеледі...

Қорғанбасқа ерлердің жоқ-ты амалы,
Екі жақтан еселеп оқ борады...
...Жердің төсін шыжғырып жатты сонда
Қан соғыстың қып-қызыл шоқ табаны.

Жалғыз-ақ оқ!—
Өлшеусіз нала-қайғы
Алды-артына,
Атылса,
Қарамайды!
Кімдер атсын,
Қайда атсын...
Бәрібір кеп,
Жер-ананың кеудесіп жаралайды.

Жауыздықтың табылды-ау қилы амалы!
Қалай ғана азапқа қиды Ананы?
Қан тамырын қопарып,
Талықсытты-ау:
Бомбалары,
Снаряд,
Миалары...

Жер жүрегін аяусыз жұлмалаған
Айуандық таңбасы бұл ғана ма?
Шыбын жанын жатты ғой шырқыратып,
Крематорий,
Концлагерь,
Сұмханалар...

5. Бухенвальд

Дың... ың! Дың!..
Қасіретті,
Қайғылы — үнім!
Әуеніммен қайғылы
Әйгілімін.
Қалқып ем-ау,
Үстінде қал-құлт етіп,
Қырқыстардың қан қызыл айдынының.

Жауыздарға мен сонда айтып едім:
Қырып-жою,
Құрту ма бар тілегің?
Зар жылады-ау,
Жазықсыз халқың, елің.
Қарғыс атар!
(Атары айқын еді).
Сөніп қалса ортақ күн,
Қайтып едің?!
Шуағына бір Күннің жылынғандар,
Бір-біріңе тілейсің қайтіп өлім?!—
...Шырқырады-ау солай деп құлын даусым,
Сырқырады-ау,
Тіршілік,
Сай-сүйегің!..

Ерлерім-ай!
Көрмедің қаншама азап?!
Өткермедің басыңнан қанша мазақ?!
Күп тумағай әйтеуір,
Мұндай зілді
Енді қайтып адамзат арқаламақ.

Әрі-бері жұлқылап долы дауыл,
Әділеттің жыртылды-ау омырауы!—

...Осылай деп,
Күйзеле күй шертеді
Күдіреніп,
Бухенвальд қоңырауы...

Талай ғасыр...
Белеңнен белең асып,
Домалаған уақыттың көне тасы
Дәл осынау күнге кеп тірелгенде —
Тарихтың тік тұрғандай төбе шашы.

Асқанды да,
Атқанды көрген еді,
Көре тұрып,
Бәріне көнген еді.
Көрген еді,
Талайын жауыздықтың,
Тек мынадай сұмдықты көрмеп еді.

Жер бойынан нәр алып,
Шуақ еміп,
Жерден ғана тіршілік шығады өніп.
Жер де, бірақ,
Көрмеді-ау Жер болғалы
Дәл осындай сұмдыққа куә болып.

Көрген еді талайын жауласудың:
Есесізі ұтылып,
Еселі асып,
Қатыгездік соқпағын төте басып,
Жеңілгенін
Жеңгені кетеді асып.
Жауыққандар немесе,
Жеме-жемде
Қапылыста біреуі есеп ашып,
Қан жосылтып,

Қас жауын кетеді атып.
...Адам, бірақ,
Шашпаған адам қанын
Қасапшылық сияқты кәсіп ашып.
Қанжар бұзып төсекте ұйқыны ақтық,
Басатын да болған-ды бүйтіп аптық.
Адам бірақ,
Адамның,
Көрмеп еді
Өндіріске денесін шикізат қып...

Арыстар-ай!
Сенім дер сенім деген
Қалмаса да,
Уайымға берілмеген.
Өгей шеше сияқты-ау өмірлері
Қабағынан қара бұлт сейілмеген.

Қорғар енді намыстың туын қалай!
Жел өтіне қапыда ұрынғаны-ай...
Тылсым қара күштері тұнып бойда.
Қыршын ғана тынатын ғұмырлар-ай!

Жасар басқа амалы қалмағандар
Құрбанлыққа ғұмырын арнағанда,
Тура қарап көзіне,
Оқ атуға
Қорқаулардың батылы бармағанда...

Күннің көзі!
Тұтылып, аларғанда,
Ақиқаттың аспаны сазарғанда,
Әділеттің ызалы от жапары
Өңменіне оқ болып қадалғанда...

Ізгі үміттің көңілі ортайғанда,
Тіршіліктің жүзінен әр тайғанда,

Сегіз жасар балалар азап шегіп,
Сексендегі шалдардай қартайғанда.

Бар зұлымдық тарихы қайран қалған
Бір зұлымдық жоспарын жайғанда алға:
Адам басы
Химия сұмдығымен
Қуыршақ-сувенирге айналғанда...

(Адам еткен адамды есіл басты
Ойыншық қып жатқанда...
Шопынбас кім?!).
...Жылайын деп Жер-ана,
Жылай да алмай,
Шыдай да алмай қарауға,
Бетін басты!..

— Дың... ың!.. дың!..
Қасіретті,
Қайғылы — үнім!
Әуеніммен қайғылы
Әйгілімін.
Қалқып ем-ау,
Үстінде
Қалт-құлт етіп,
Қырқыстардың қан қызыл айдынының.

Әрі-бері жұлқылап,
Долы дауыл
Жыртып еді-ау бейбіт күн омырауын!..—
Осылай деп,
Күйзеле күй шертеді
Күңіреніп,
Бухенвальд қоңырауы...

Әділеттің,
сенген соң,
жеңеріне,
Ақ тілеуден аналық
айныған жоқ!
Көкейінде болса да нала-қайғы,
Аялады,
әлі де аялайды.
Мейірімді Ана-жер
перзентінен
Аяған жоқ жылуын,
аямайды!
Ойланайық!..
Дәуірлер ағымында,
Ойламайық:
Батар деп тағы мұңға.
...Жатсын мәңгі маужырап
Бейбітшілік
Жер-ананың жып-жылы бауырында!

КОНЦЕРТТЕН КЕЙІНГІ ДИАЛОГ

— Сахнамен сыралғы болсақ-тағы,
Маңдайымнан қара тер моншақтады,
Естідің ғой,
Айтып ем жан-тәніммен,
Халық бірақ,
Сүйсініп қол соқпады.

Сезер ме едің
Күйімді сол шақтағы,
Жүрегімнің көз жасы моншақтады.
Боларымды сезді ғой
Түбінде әнші,
Неге ендеше құлшына қол соқпады.

ЕРТЕҢГЕ АС

тағандар.

Көңілім міне, тағы да
сабырлы сазын ұмытты, ҰМ
Шуақты деген күннен де
соғатындай бір салқын леп.
Елегзіп берем ерте-кеш,
өрттей де берем үмітті,
Талайы бөлек таңдарым,
таяуда болар бәлкім деп.

Ойнақтап өткен ізіне
сіңіріп кетер нәр ізгі,
Ғұмыры қысқа десек те
жауыннан соңғы жылғалар.
Тәйір-ау, неғып жүрмін мен,
бұл дәурен мәңгі тәрізді!
Көзімді ашып-жұмғанша
жылдан соң артта жыл қалар.

Бейнет қой мына бейкүндер,
бейдауа күнге бейнет — ем.
Тағатсыз атқан таңдарда
бұғып та қалды бақ талай.
Дауылды күндер алдында
дамылдай тұрсың дей ме екен,
Мардымсыз өткен осынау
марғаулық басым шақтар-ай!

Қанат жаюға қалай-ақ
жетпейді дейін келте күн,
Өзімдей ғана талайдың
алып та жатыр сыйын ел.
Құдірет өзің деп сенем,
еңбеккер менің ертеңім,
Із-түзсіз кеткен күндердің
ұршығын алып жірер.

ЕРТЕҢГЕ АСЫҒУ

Көңілім міне, тағы да
сабырлы сазын ұмытты.
Шуақты деген күннен де
соғатындай бір салқын леп.
Елегзі берем ерте-кеш,
орттей де берем үмітті,
Талайы бөлек таңдарым,
таяуда болар бәлкім деп.

Ойнақтап өткен ізіне
сіңіріп кетер нәр ізгі,
Ғұмыры қысқа десек те
жауыннан соңғы жылғалар.
Тәйір-ау, неғып жүрмін мен,
бұл дәурен мәңгі тәрізді!
Көзімді ашып-жұмғанша
жылдан соң артта жыл қалар.

Бейнет қой мына бейкүндер,
бейдауа күнге бейнет — ем.
Тағатсыз атқан таңдарда
бұғып та қалды бақ талай.
Дауылды күндер алдында
дамылдай тұрсын дей ме екен,
Мардымсыз өткен осынау
марғаулық басым шақтар-ай!

Қанат жаюға қалай-ақ
жетпейді дейін келте күн,
Өзімдей ғана талайдың
алып та жатыр сыйын ел.
Құдірет өзің деп сенем,
еңбеккер менің ертеңім,
Із-түзсіз кеткен күндердің
ұршығын алып иірет.

Көңілім, көптен, япыр-ай,
сабырлы сазын ұмытты,
Өркені блік өзгені
көргендіктен бе әр күн бір.
Елегзі берем, әйтеуір,
оята берем үмітті —
Есесі қайтар ертеңге
асығу болар бәлкім бұл...

* * *

Демеймін меп өзімді мықты адаммып.
Бірақ та ешкіммен де ықпағанмып,
Жазықсыз және ешкімді жықпағанмын.
Көп ішінде күнімді кешіп келем:
Жыры болып қабағын шытпағанның.
Құлы болып қабағын шытпағанның.

Құлагерім демеймін көсілмеді,
Дүбірге еріп замана төсіпдегі,
Шүкіршілік,
Келемін зулап-ағып,
Біреуден соң,
Біреуден көш ілгері.

Болмаса да дегенім күнде менің,
Айы оңынан туғанды күндемедім.
Кешіріммен ұқтырдым қателікті,
Құлшынбай-ақ кетті деп кімде кегім.

Көбейсе деп тілеумен құт қадамдар,
Көп ішінде жанымды ұқпаған бар,

Бабамыз да бас имеген зар-мұңға.
Ойлап көрсек —
Бір мағана бар мұнда.
Өте шықса құйын — бақыт құйғытып,
Қуып жетер уақытың бар аллыңда.

Жалын өмір жимайды әлі етегің,
Тер төгумен талай күндер отеді...
Талабың бар,
Заманың бар түлеген,
Өмір сүйген жүрегің бар,
жетеді!

Солай, інім,
Өмір заңы өзгерек!
Айта алмаймын
Жоғың болса — төзбе деп.
Ғұмыр керек
Базарлауға барыңды,
Барды және көре білер көз керек!

Қам көңілдерге шаттық күй тыңдау үшін,
Күн шығып күліп,
Күлімдеп күн батуы үшін,
Келгендей сізді көреміз өмірге мынау,
Жылағандардың көз жасын құрғату үшін.

Бұйыртса бүгін біздерге уақыт бөтен күз,
Күні ертең ғана
Бақытқа балқып та өтерміз!
Өмірде сіздей ақ жүрек адамдар барда —
Айтары жоқ-ау,
Біз нағыз бақытты екенбіз!

Сіздейлер барда
Қалмайды бақыт мекенсіз!
Біз де әлі талай жадырап уақыт кешерміз.
Өмірде жүрген олшеусіз алғыс көтеріп,
Бәрінен бұрын
Өзіңіз бақытты екенсіз!

Уыста мәңгі тұра ма еселі күндер!
Жылап та бүгін жатады кеше күлгендер.
...Бақытты болып өтеді өзі де мәңгі —
Бақытсыздарды
Бақытты ете білгендер!

* * *

Көрген едім мен бірде:
Қатыгез оқ қыран құсты
Кеткен еді жаралап,
Көз алдында шыр айналлы бар алап;

Ақтық демін алды да,
Бауырына ап қанатын,
Биігінен төмен қарай сорғалап,
Біржолата жоғалтқан-ды қарасын.

Осылай ол
Тездеткен-ді ажалын,
Жер үстінде көрмейін деп
Ажалының азабын.
Естімеуді жөн көрді
Жер үстінде көк құрақ
Сыбырласса:
— Обал-ай,..
Бітті-ау күні! — деп, — бірақ...

Мүсіркеудің осылайша
Қажеті жоқ маған да,
Көретұғын қызықтарым —
Көп алда!
Өлеңімнен өрттей жанып батты күн,
Өлеңіммен рухтанып таң атты.
Өлең барда осынау
Жүрегім де —
Қыран құстай қанатты.

Бұл жүрегім —
Қос қанатты қырандай,
Әлі бітіп,
Биігінде тұра алмай,
Тіршілікпен қош айтысса —
Сөзім жоқ!
Қыран құстай
 қара жерге
Құлап түсем өзім кеп:
Болмауы үшін:
 Аянышты ажалым,
Көрмеу үшін:
 Мүсіркеудің азабын!..

ҰМЫТПА

Қаңтарлым,
Жаны ызғарлым,
Қаһарлым,
һәм ызбарлым!
О баста өзіңе артқан
Сенімді ақтағайсың.
Есінде сақтағайсың:
Шыр етіп туғаныңда
Өмірді қарызға алдың...

Ойларсың,
Қамығарсың!
Шарларсың,
Сабыларсың.
Күндердің алыс кеткен
Жеткізбей көші мүлдем,
Өткенге өкінумен:
Ақыры қара жердің
Қойнынан табыларсың.

Әнекей,
Жайшылықта
Солқылдап тал шыбықтай,
Жүргенмен мықты болып:
Өмірдің сом білегі
Ырқына көндіреді.
Сен болсаң —
Жүрсің әлі
Тірліктің парқын ұқпай.

Арбаса медетті күн,
Ертеңін елепті кім!
Шықпайтын тұғырларға
Жүрсің-ау шығып талай.
Әйтеуір ұмытпағай:
Қарызға алғаныңды
Қайтару керектігін...

КӨРГЕН БЕ ТАУ ТЕҢСЕЛІП

Мықтысың, ана, о, ана!
Сендей мен өр жан көрмедім.
Мың рет түсіп домалап,
Өрмелеп шықтың өрге мың.

Кетердей жанды парша ғып
Қиындық салса бұғалық,
Сабырмен ғана қарсы алып,
Сабырмен салдың шығарып.

Жығам деп тағдыр оңтайлап,
Кетсе де жұлқып сан дүркін.
Баяғы қайрат — сол қайрат,
Баяғы күлкің — сол күлкің.

Тынбапты үміт — от бұлақ,
Енбепті діріл даусыңа.
Селт етпес жатса көк құлап,
О, ана, алып таусың-ау!

Көрмедің жасып,
Соншама
Келсең де азап еңсеріп.
...Соқса да дауыл қаншама
Көрген бе тау теңселіп!

* * *

Өмір түзі қапырық қой,
Кезіп жүріп шөлдесең,
Сусын болып жетер менің
Көңілімнің бұлағы.
Күйкі тірлік
Көкейдегі күйлі бұзса —
Көнбе сен,
Жалғыз рет жабырқасаң —
Жабырқар ем меп неше.

Бұзса-дағы шырқымды күп,
Тұрса да қолда түк,

Өзіңе арнап,
Бақ сарайын
Қиялыммен орнатып,
Үйімізге түбі келер,
Күліп енер шаттықты
Төзімменен,
Өзіңменен
Бірге жүрдім толғатып.

Қабағыңды бағар таңың
Еріксіздеп енді атып,
Ерінсе де,
Жетегіме
Еріп, міне, келді уақыт...
Бүгінгі бұл қызығыңа
Жаның елтіп жан апам.
Жалғыз рет жымиғаның —
Жалғанымға тең бақыт!

АНАМ ҮЙГЕ КЕЛГЕНДЕ

Түспегенмен сол ізге өзің іздеп,
Қилы-қилы салады-ау өмір ізге,..
Көптеп бері күттіріп,..
қарашы енді,
Анам отыр күлімдеп төрімізде.

Бар ықылас,
Бар иет көшті анама,
Осындайда ұлыңда ес қала ма!?
Қоя тұршы,..
кім едің,..
осындайда
Ұсақ-түйек өткенді еске ала ма!!!

Ағам — ізгі,
Дегенде ағам — асыл,
Дәл тауыппын шындықтың баламасын!
— Нағыз адам көне?— деп сұрар болса,
— Міне!— деуге туған ғой дана ғасыр.

Ақын жүрек елім деп елжіреді,
Ер қадірін сондықтан ел біледі.
Өзіңіздей жандарға ырзалықпен
Соғып тұрған сияқты Жер жүрегі.

Жырыңыздан мерейлі,
һәм ғұмырлы,
Түйсігімнің төрінде таң білінді.
Жырыңыздай жып-жылы жүзіңізден
Алып жүр-ау табиғат таңғы нұрды!

Аңқылдаған ағажан, ақ көңілмен,
Маңдайымнан сипаған пәк қолыңмен
Есігімді қағасыз,
Есігімді,
Бақыт болып
Бақытсыз сәттерімде.

Асыл ағам,
Ысырып түндігімді,
Күлімдеткен көгімнен нұрлы күнді,
...Бір қарауға ынтығып өзіңізге
Шығып тұрған сияқты күн бүгінгі!

Алып мен де өмірден аласымды,
Інілермен бөлісем бар асылды...
Көзге ұратын үлгіні көре жүріп,
Көкірегімнің
осылай көзі ашылды.

Көңілі ашық,
Болған соң жүзі жарқын,
Еркін келіп айтады сырып әркім.
Азамат боп,
Ақын боп,
Ардақты боп,
Өмір сүру үлгісі — осы, бәлкім!

Жырыңа талай сусындап,
Сырыңа талай қанықтым;
Асқарымдағы шыпарым,
Аспанымдағы жарық күн!
Қастерлеп өту осылай —
Қаныма сіңген қасиет:
Ұрпағымын ғой,
Ақынын
Құдірет тұтқан халықтың!

Сырласып жүріп өзіңмен
Тіршілігімнен мән ұқтым.
Өзіңді зерттеу арқылы
Өзімді зерттеп тапым.
Саралап ойлау осылай —
Сапама сіңген қасиет:
Ұрпағымын ғой,
Үлкенін
Өнеге тұтқан халықтың.

Өнеге болу — мәртебе,
Өнеге де алу маңызды:
Арадай бейне бал жиған,
Ізіңді бағып әр ізгі,
Жүріп ем ылғи, осылай,
Жүзіңе жиі көз салып,
Сағатқа жұрттың қарамай
Жүре алмайтыны тәрізді.

Тұлғаға қарап, талай мен
Сезімнің селін тасыттым.
Сырластым-дағы сергідім.
Көңілден тайып жасық мұң.
Бағбаным,
Жомарт жүрекпен
Жаныма менің гүл еккеп,
Есейдің деме неге ерте,—
Өзіңдей болуға асықтым!

Өзімдей болсып інім деп,
Артып ең үміт маған көп.
Еміреніп едің әкемдей,
Бауырыңа басып балам деп.
Ойладым мен де,
лапылдап,
Өзіңдей болып жанам деп. .
...Ойламап ем ғой бірақ та
Көзіңдей болып қалам деп!..

Даламдай қпыры жоқ әні күшті,
Қанаты қыранның да талып ұшты.
Көсілген сол бір шексіз даламдайын,
Көңілім дарқан менің саған дәйім.

Ынтығып балдан тәтті әуезіңе,
Табынып келіп тұрмын мен өзіңе.

Кетпейді суға менің салым бүгін,
Өйткені өзенімдей арындымын.
Бөгейді өректіген ағынды кім,
Байлайды баянды бұл бағымды кім!
...Тапсын деп өзіңдей бір қалыңдығын,
Жағадаң жалт бұрылды жалын күнім.

ӨЗІҢЕ БІР ТІЛЕК

Жырым бар сусындаған мың бұлақтан,
Сырым бар шындығыма куә қылар.
Жұлдыз бар көңілімде жымың қаққан,
Құшағымда көктемнің шуағы бар.

Жалын құшып өтуге бәс тіккенмін,
Жүреkte жарқылдаған жасын от бар.
Біткенше ең ақырғы ақтық демім,
Бір сүйсем,
Құлай сүйер қасиет бар.

Адалдық сөйлетеді жауыма өктем,
Арманым асқақ менің,
Әділ сөзім.
...Сен менің жан дүниемді танып өт тек,
Мен саған сыйлап өтем бәрін соның!

Құшағымда сен барсың...
Құшағымда:
Баға жетпес асыл бардай сезінем.
Асау көңіл бақытына
Бас ұрғандай сезінем.
Азды-көпті шаттығыма
Тасынғандай сезінем.
Тасып-тасып,
Аптығым
Басылғандай сезінем.
Құшағымда сен барсың...
Құшағымда:
Ойда жоқта ойнап кетер
Жасын бардай сезінем.
Ойнап өтсең жасын боп,
Көңіл көгің ашылардай сезінем,
Көкейіңнен інжу-маржан
Шашылардай сезінем.
Күнді айпалғап Жердейін
Ырқыңнан бір шыға алмастай сезінем.
Ғұмыр бойы тылсымыңды
Ұға алмастай сезінем...
Өктем әуен орілсе де сөзіңнен,
Жауап қатар бір батылдық таба алмай,
Қиналамын өзім болып өзіммен...
Өстіп дәйім оянып,
Өстіп жатып талай рет көз ілгем.
Мықты болған Ерік-күш,
Темірдейін төзімнен,
Махаббат деп аталатын
Шын құдірет өзің бе ең!?.
...Өстіп жүріп үйренермін
Қарауды
Өмірге де енді сенің көзіңмен.

КӨГЕНДЕС ОЙЛАР

Алабұртып ғашықтың жүрегіндей,
Аңсарымның жүгенін жүрем ілмей.
Сүйсінемін,
Әлемде мынау тұнған
Бар сұлулық көрініп бір өзіңдей.

Сені ойласам арылып бар азаптан,
Дуылдаймын тұрса да далада ақпан.
Көз ілінсе,
Көгімнен сені көрем
Қаздай ұшып қалықтап бара жатқан.

Сенің демің деп ұқтым шуақты мен,
Күй аңсасам үніңе құлақ түрем.
...Көңілімнің көгені екеніңді
Алыс кетсем осылай бір-ақ білем.

* * *

Өмірдің арнасында арын барда,
Күдіктен көңіл, сірә, арылған ба!
Алқына көрме, жаным,
Өзің тұрмақ,
Уақытты алқындырған ағындарда.

Абай бол, ағындарда арын барда,
Абай бол!
Сабырыңа сабыр жалға!
Мезгілсіз көктем келіп,
Өктем келіп,
Арнаңды жығып берсе ағындарға.

Жүректе ақ махаббат — әнің барда,
Көңілдің айдынында дамыл бар ма!
Асықта сені күтіп сарғаяр деп,
Келерсің өзің мені сағынғанда.

ЖАС ҰЛАНДАР ЖЫРЫ

Қияннан қол бұлгап ізгі арман,
Болашақ күтеді бізді алдан.
Біз де асыл із салар ұрпақпыз,
Әр ұрпақ соңында із қалған.

Биікке талпынып жас шыңдар,
Кеудеде бұла күш тасқындар.
Қияға құлшынып өсетін
Қашаннан қадірлі дәстүр бар.

Қиыннан көрмеген жасқанып,
Жасампаз ерлікті жастан ұқ.
Барады замана алға ағып,
Болашақ біздерден басталып.

Малынып тұрғанда нұрға таң,
Болашақ жайында тыпбас ән.
Ертеңін көрем деп бүгіннен
Біздерге қарайды нұрлы Отан.

Көмейге құйылып асыл ән,
Көкейде арман бар тасыған.
Болашақ іздесін бақытын
Бүгінгі жас ұлан сапынан.

ТЕҢІЗШІ

Ақ желкенді кемөмен
Шарлай жүзу теңізді,
Теңізшінің ежелден
Арманы екен ең ізгі.

Құштар еткен толқынға
Құдірет күш бұл нендей!
Сезінеді ол мұнда
Өз үйінде жүргендей.

Келсем-дағы сағынып,
Алыс жолдан айлаған.
Асау айдын шақырып,
Асығады қайтадан.

Соға түссе дауылы,
Арта түсер айбыны.
Теңізшінің ауылы —
Шалқар теңіз айдыны.

БАҚЫТ ӘНІ

Гүл жамылды құла түз,
Нұр жамылдық мына біз.
Өңіріміз — ырыс, құт,
Өміріміз — жыр-аңыз.

Таңмен бірге тұрамыз,
Сауық-сайран құрамыз.
Жақұт тұнған өлкенің
Бақытына куәміз.

Қиял құштық туа біз,
Қияға ұшып шығамыз.
Біз алатып биікті
Болашақтан сұраңыз.

ҚАБЫШ
МОЛДАҚАШЕВ
ауыл тынысы

РАЗЛИВТЕГІ КҮРКЕ

Жарқылдап жатты айдын көл,
Сипайды салқын жел келіп.
Көк орай шалғын оңды, сол,
Өлкесін орман көмкеріп.

Мүлгіген қалың көк орман,
Дыбыссыз, жым-жырт қалғып тұр.
Бейне бір берік тас қорған,
Ішіне сақтап терең сыр.

Қас қарайған кезең ед,
Сүңгіді бұлар орманға,
Оңаша жатқан шалғай шет,
Жан болмайтын бұл маңда

Қалың орман ішіне,
Көкорай ашық алаңда,
Жұпыны ғана пішінмен
Тігілді күрке алаңға.

Күркеде тұрды бұл адам,
Балықшы ма әлде, аншы ма,
Түлеп ұшқан қиядан
Тау қыраны жаршы ма!

Күзетте тұрды бір бала,
Қырағы қарап торапты,
Күтеді сыйлап ол және
Орманда жатқан қонақты.

Күркеде жазды көп еңбек...
Таратып жатты нұсқауын,
Қунақы және тым сергек,
Жатқандай бүкіл бір қауым

Талай жан келіп кетеді,
Жігерлі бәрі керемет,
Алыстан іздеп жетеді,
Не кеңес бермек, не дөмек.

Осынау күрке орманда,
Штабы болды ұлы істің.
Осында кеңес болғанда
Үйіндей болды ол Ильичтің.

КРЕМЛЬ САҚШЫСЫ

Сақшы бұл талай айқаста,
Қасақы жаумен алысқан,
Қиян-кескі шайқаста,
Қылыштасқан, шабысқан.

Қарсы алды енді Москва,
Әскери мектеп түскені...
Өткізді жазды-қысты да,
Білімге білім үстеді.

Істеді талай кәсіпті,
Сүрді өмірді енді өзгеше,—
...Күзетті солдат есікті,
Өмірде сирек кездесер...

Ал көсем отыр жұмыста,
Қыруар істі атқарып,
Қырағы сақшы тұр тыста,
Ильичті көріп мақтанып.

Кеңседен Ильич бір күні,
Пәтеріне бет алды,

Сақшының жорта шықты үні,
— Пропуск,— деп қалды.

Кішіпейіл Ильич кідіріп,
Пропуска ұсынды.
Жөн-жосығын тәптіштеп,
Байыппен сұрап түсінді.

Шайқасты талай біз көріп,
Алыстан келген қазақпын.
Оқуда жүрмін ізденіп,
Келгеніме аз-ақ күн!

Сөйлесті Ильич, аялдап,
Жауынгер қызыл сақшымен,
Болған соң кетті аяңдап,
— Бақыттысың, сақшы сен!

КОММУНИСТИК ПАРТИЯ

Құрыштан құйып шыңдаған —
Партиясы Лениннің.
Дауысын әлем тыңдаған,
Ар, ожданы елімнің!

Партия — халық бір тұтас,
Тап жауымен алысты.
Майдандарда қым-қиғаш,
Оқ атып, найза салысты.

Түн сырылып сол күнде,
Арайлап алтын таң атты.
Таңғалдыра әлемді
Жеңісіне қаратты!

...Жау тигенде еліме,
Батырларша бастадың.
Қан майданда қайыспай,
Жеңіске ұран тастадың!

Келесің бастап ілгері,
Жаңа заман өріне,
Жазира, жарқын күндері,
Коммунизм төріне!

Қызыл-ала, жасыл гүл
Оранды міне, қыр, дала,
Ормандар төгіп жасыл бүр,
Дүбірлеп еңбек тұр қала.

Отанның ұл-қыздары
Мақтап етіп бақытын,
Құлатып биік құздарын
Еңбекке берген уақытын.

Өз Отанын гүлдентіп
Көркейте бермек өңірін
Еңбекпен солай түрлептіп
Қызыққа бөлеп өмірін.

Лениннің туын қырмызы
Көтеріп биік ұстадың,
Еңбекші әлем жұлдызы —
Азаттық жолын нұсқадың.

Еңбекші халқы бар елдің
Көз тігіп саған қарайды,
Қамқоршы деп, досым деп,
Бауырлас аға санайды.

ЛЕНИН ШАМЫ

Қарт колхозшының әңгімесінен

Қоңыр кеш түйіп қабағын,
Тұнжырай басып желкені.
Сәуледен болмай хабарың,
Көтертпеуші ед еңсені.

От басында ас ішіп,
Айтушы едік әңгіме
Сәуле көрмей жан тұшып,
Кеттік-ау деп мәңгіге.

Көшіп-қонған қыдырып,
Қазағы едік даланың.
Жүруші едік шұбырып,
Маңайын көрмей қаланың.

Ол кезде кедей ауылы
Шыға алмай жатты түнектен.
Қиялшыл кедей қауымы
Келешекті жыр еткен.

...Соқты дауыл бір күні,
Ебінің өкпек желіндей,
Бірінен асып бір түні,
Нажағай атқан көгіндей.

Қызыл шұғыла Октябрь
Нұрланып атқан таң екен,
Халықтың туған ұлы бір,
Лениндей Ұлы жан екен.

...Серпілді түнек, жарқырап —
Ленинмен бірге шам келді,
Теңіздей толқып, сарқырап,
Жаңа әлем енді әлденді!

ТЫҢҒА ШАБУЫЛ

Ғасыр бойы бүлк етпей,
Қойнын ашпай жатқан жон,
Күннің көзі жылт етпей,
Жібімейтін қатқан тоң,

Колхозды ауыл жастары,
Тыңға жасап шабуыл,
Таза жыртып тастады,
Жасыл майса — егіп гүл.

Думан — қырда, сай іші,
Жеңіспен туды қадады,
Теңіздей толқып, майысып
Көк егіс жапты даланы.

Комбайн менен қыrmанды,
Баптай бер колхоз, баптай бер,
Көзіңмен атыр боз таңды,
Мол астықты қаптай бер.

ҮШ КӨРІНІС

I. Қыс

Келем жортып, келем жортып шанамен,
Қысқы соқпақ, қар жамылған даламен,
Жол-жөнекей айпалаға қараймын,
Әр жерде ауыл, кейбір жерде қара дөң!

Кезең ассам шұбатылған ақ отау,
Шошақ төбе аузы мұрны жоқ отау,
Келсем жетіп, әуес етіп, қасына,
Ұлпа қардан үйген екен көп отау.

Колхоз елі қардан қала соғыпты,
Түнде қоян кеуек қазып қоныпты,
Шұбатылған аққаланың бойымен,
Жөккен атым екілене жорытты.

II. Көктем

...Осы жерден көктемде бір дария,
Пайда болды бүкіл елге жария,
Көлкіп жатты, сел боп ақты мөлдір су
Алдын бұрып, түзетті бір қария.

III. Күз

...Осы жерден толқыды бір көк теңіз,
Шетсіз, шексіз көсіліпті теп-тегіс.
Күнді сүйген жебелері теңселіп,
Бойлап өскен балдыр сұлу көк егіс.

Боз көделі құба бел,
Патсайы киіп көгерген.
Алабын бойлап құйса сел,
Мейірі қанып кенелген.

Мінеки алқап — егін жай,
Тың дала жоны қайысқан,
Бүйірлей толып ақ бидай,
Жебесі жерге майысқан.

Ақ бидай — ақ бауырсақ,
Дастарханның көркі сол,
Бауырсаққа толсын қап,
Көл-көсір дәулет не бол!

ЕГІНШІЛЕР

Көк теңіздей толқыған,
Жайқалған колхоз егіні,
Жасыл кілем түріндей,
Құбылып нұры төгілді.

Күн сайын өсіп сабағы,
Созды бойын аспанға,
Толықсып дәні қарады,
Алтын күнге аспанда.

КОЛХОЗ ҰСТАСЫ

Таңсәріден шыңылдаған,
Балғабайдың балғасы,
Сұлу сазды ән шырқаған,
Ұлы еңбектің арнасы.

Шым кестедей түйін түйген,
Балғабайдың өнері,
Сом темірді соғып иген,
Колхоздың ол шебері.

Гүлдейді тыным алмай,
Жас ұстаның көрігі.
Көктем деген күйді толғай,
Лаулап жанған көмірі!

Күлім қағып келсе көктем,
Жылғалардан ағып су.
Колхозшылар күткен көптен,
Шығар қосқа, алып ту.

Бұл көктемде болды дайын,
Балғабайдың ауылы,

...Аударылды күн-күн сайын,
«Сарқопа» — ның бауыры.

Егіске деп салды барын,
Еңбек қызды гуілдеп,
Аттандырып тұлпарларын
Балғабай тұр күлімдеп!

ТАСҚЫН БҰЛАҚ

Тасқын бұлақ
Таудан құлап,
Жосып, жүйткіп ағасың,
Әр колхозға,
Әр совхозға,
Сағынышпен барасың.

Күле қарап,
Несіп санап,
Бәрі сені тосады;
Бір арықтан,
Бір арыққа,
Жолын түзеп қосады.

Зулап, жүйткіп,
Орғып ұйтқып,
Зырқырайсың шабасың,
Еркін заулап,
Бұралаңдап
Колхозды елге барасың.

Сәрсенбай қарт,
Жамал апай —
Сені қарсы алады,
Алтын астық,

Тақтасына,
Сені бұрып салады.

Сені күтіп,
Тоя жұтып
Ақ бидайдың дәндері;
Күннен күнге,
Құлпырады,
Келіседі сәндері.

Ақ бидайдан,
Егіс жайдан,
Қонып өтіп шығасың,
Көк орайға,
Гүлді сайға,
Арыныңды бұрасың.

Жасыл жазық,
Құшақ жазып,
Құшып сені сүйеді;
Қызыл, жасыл,
Айран-асыр,
Гүл, бәйшешек түледі.

Өсті бойлай,
Гүл, гүл жайнай,
Жасыл шалғын желегі,
Шауып жиып,
Шөмеле үйіп,
Пішеншілер келеді.

Тасқын бұлақ
Жүйткіп, зулап,
Күн, күн сайын келесің,
Алтын дән боп,
Көкорай боп,
Құт береке бересің.

Тасқын бұлақ,
Ағып тулап,
Тасқында да келе бөр;
Өсіп егіс,
Гүлдеп тегіс,
Шешек атып өне бер.

Тасқын бұлақ,
Күй сыңғырап,
Сенің сұлу үніңнен;
Түрленеді,
Колхоз елі,
Сен суарған гүліңнен.

Тасқын бұлақ,
Аунап, қунап,
Барлық жерге еркесің;
Ақсаң зулап,
Күй сыңғырап,
Жүрек күйін шертесің.

ЖАСЫЛ ОРМАН

Қуан дала, құмды шөлде,
Соққан ұлып ыстық жел,
Талай ғасыр жатып еді,
Бір көгермей құба бел,

Жүрген жолшы ыстық күнде,
Маңдайын күн қақтаған.
Не өзен-су, көк орман-ну,
Таба алмаған, таппаған.

Ексе егін, бермей өнім,
Дала солай қаңсып ед.

Шықпай егін, алмай өнім,
Наян дегенің таңсық ед.

...Өтті ғасыр, өтті ол заман,
Елу жылда ел жаңа.
Алтын ғасыр, басты қадам,
Гүл жайнады, жер ана,

Егілді орман, шөл далаға,
Бүкіл халық жабылды.
Соқты самал «Кер балаға»
Жасыл жапырақ жамылды.

Жапырағы шешек атып,
Гүл жайнады қалың ну,
Жер шұрайы нұрға батып,
Сылдыр-сылдыр ақты су.

Көгерді өне, нұрға батты,
Бөйшешекті жасыл бел,
Үкі таққан көк құрақты,
Жайнады өне айна көл.

Қарыс жебе, дәні маржан,
Қалың егіс жайнады,
Жер суарған, арық қазған,
Миллион еңбек қайнады.

Ғасыр бойы құлазыған,
Су көрмеген шөл дала,
«Кер баланың шоліндей» деп,
Атақ алған ен дала:

— Міне, бүгін гүл оранды,
Желбіреді, жапырақ.
Құмды шөлге гүл оралды,
Өзгерді өне топырақ.

АНА

Ана деген — ел нұры,
Анадан өскен жас ерен,
Ана ғой шіркін — ел пірі,
Шығарған даңқын тым ерен!

Майданға шықса ұл, қызы
Жалындаған жауынгер.
Еңбекте жайнап жұлдызы,
Озып шыққан жүлдегер.

Тудық, өстік анадан,
Қиыпға шыдап, қайыстық.
Келгенінше шамадан,
Майданда жаумен сайыстық.

Жеңіп те шықтық ел жауын,
Анамыз тұрды мақтанып.
Жіберіп жатты бұйрығын,
Хат соңынан хат салып.

СОҒЫС ЖЫЛҒЫ БЕСІК ЖЫРЫ

Әлди, әлди, әлди балам,
Ұйықта, дем ал бесікте.
Келеді әлі әкең де аман,
Біздің бақыт, несіпке.

Жауды жойып, талқан етіп,
Асып қару-жарағын,
Жеңіспенен келер жетіп,
Әкең дағы қарағым.

Есей, ержет құлыншағым,
Көзімде нұр, жанарым.

Берер батам, сол шырағым,
Таудай болсын талабың.

Жұмыстан да қайтар шешең,
Туды әнекей жарық ай.
Ұйықтамайсың, ұйықта десем,
Әлди, әлди, алдия-ай.

— Тербетеді, тербетеді,
Байғұс әже, жан күйін.
Немересі де ержетеді,
Тыңдап әже әлдин.

Қарт әженің гөй-гөй әнін,
Мен де тыңдай қаламын,
Тыңдап баяу, ұйқылы-ояу,
Әжемді еске аламын.

ШЫҢҒЫСТАУ

Тауың биік,
Бұлтқа тиіп,
Көкке шырқап өрлеген.
Күнді сүйіп,
Торғын киіп,
Сахарада көлбеген.

Жасыл сайын,
Көкорайын,
Колхоз малы жайлаған,
Кең алабын,
Кеулеп табын,
Құмырсқадай қайнаған.

Көрікті орман,
Бауырың толған,
Көк жапырақ шашағы.
Тербеледі,
Жел береді,
Көңілің де тасады.

Самал тауы,
Жайын бауы,
Толған шие алқызыл,
Ұлпа гүлі,
Саясыз түрі,
Құлпырады жылма-жыл.

Биік дара,
«Найзақара»,
Аспанменен тілдескен,
Көкпар алып,
Асыр салып,
Бауырыңда мен өскем.

Өрге қарап,
Ғасыр санап,
Жатқан сұлу «Түйе-өркеш».
Қос биігің,
Ор киігің,
Бүйіріңде «Көксеркеш».

Жүйткіп зулап,
Суы тулап,
Аққан Тұнғат өзені,
Ақса тулап,
Бұл бұрқырап,
Нуға толған өзегі.

Екі сала,
Қос босаға,

Шаған менен Қарауыл,
Құлазыған,
Қуқыл дала,
Міне бүгін қала, ауыл.

Ойсылқара,
Зеңгібаба,
Ақтылы қой даласы.
Бейне жұлдыз,
Түні — күндіз,
Ауылы мен қаласы.

Жасыл теңіз,
Көп көрсеңіз,
Еккен өгіс даласы,
Еңбек еткен,
Сертке жеткен,
Үлкен-кіші, баласы.

Шыңғыстауым,
Жайнап бауың,
Шөшек атып өне бер.
Туған ұлым,
Арнап жырын,
Жүреріне сене бер.

АҚ СҰҢҚАР

Құстың бір асыл өрені,
Сылаң сұлу ақ сұңқар.
Қыранның бұл да өрені,
Біле ме соны көп жұрттар.

Теңізін жүзіп аспанның,
Екпіндей ұшар зуылдап.

Шоқтығын асар асқардың,
Қанаты қатты суылдап.

Не жақсыны қашанда,
Сұңқарға теңер халқымыз,
Сұңқар ұстап аң қуған —
Ежелгі біздің салтымыз!

САНДУҒАШ

Келші, келші ей сандуғаш,
Біздің алма бағына.
Қоншы, қоншы деп алма ағаш,
Тербеледі тағы да.

Әуелеген, мәуелеген,
Қызыл алма албырап.
Жемістері саған деген,
Тұр бұтақтан салбырап.

Сайра-сайра ей сандуғаш,
Жүректен от жанады.
Сен сайрасаң, масайрасаң,
Көңіл өсіп қалады.

ШАЛҚАР КӨЛ

Шалқып жатқан,
Толқып аққан,
Суы мөлдір шалқар көл,
Суы — өмір,
Гүлдеді өңір,
Таусылмайтын аққан сел.

Қалың құрақ,
Суға құлап,
Көп нәрсені жасырар.
Бұғып жатып,
Қаз, қу атып,
Мерген қулық асырар.

Балғын жастар,
Құрбыластар,
Қолге салып қайықты.
Толқып кесіп,
Ескек есіп,
Құлаштарын жайыпты.

Шетсіз, шексіз,
Кереметсіз,
Айдын шалқар көсілген.
Қайық сырғып,
Жедел ырғып,
Асау толқын көсілген.

Шалқар көлім,
Әуілдегің,
Кешкі ғұрым жырлайды.
Кеуде керіп,
Ештеп еріп,
Мен де қосам сырнайды.

ҚАЛАШЫҚ

Талай келіп кетуші-ем,
Бұрын жоқ-ты қалашық.
Гүл көмкерген көше кең,
Қала орнапты жарасып.

Қабат-қабат зәулім үй,
Әйнектен күн күледі.
Жапырағы тербеліп,
Жас ағаштар түледі.

Әр мезгілде оралып,
Мен ауылға келемін.
Ауыл көркі жаңарып,
Өзгергенін көремін.

КОММУНИЗМ САРАЙЫ

Жолдасы болып — теңсіздік, бейнет,
Арманы болып — рахат, зейнет,
Еңбекші қауым, қиялшыл жандар,
Жазыпты кітап, айтыпты сөйлеп.

— Теңдік пен еңбек гүлдене берсін,
Молшылық болсын, жаңа өмір келсін,
Дегенді көксеп ойшылдар өтті,—
Бұл бүкіл адам арманы болсын!

Сол арман бізден Отанын тапты,
Сәулесін шашып нұрлы таң атты.
Қаһарман халық құлпытты елін,
Жемісін егіп гүлдеңтті бақты.

Соғамыз енді сәулетті-сарай,
Жатырмыз тездеп кірпішін қалай.
Жарқырап сонда нелер бір асыл,
Шамшырақ болар ғасырға талай.

Жас ұрпақ айтар, төрелік берер,
Ұлы істің бәрін таңырқай көрер,
Партия — дана, қаһарман халық,
Мәңгіге жасап өркендей берер.

КӨК ТҰЛПАР

Атылған оқтай зулаған,
Жал-құйрық желмен тулаған.
Екпіні дауыл соқтырып,
Көріктей танау шулаған.

Ащы терден арылған,
Басқан жері қазылған.
Қырандай сермеп қанатын,
Созыла бауыр жазылған!

Мың сан жүйрік сәйгүлік,
Ілеспей қалды шаң жұтып,
Сәйгүлік емес жабыны
Қалдырып кетті қаңғытып!

Зулаған күшті қарқыны —
Нажағайдың жарқылы,
Тұлпар туар жылқы өсір,
Тау бұзардай қарқыны!

МЕН НЕЛЕРГЕ ҚҰМАРМЫН

Мен құмармын туған жерге,
Бала күннен өскен елге,
Қаз қаңқылдап, у-ду болған
Думан-дулы шалқар көлге!

Мен құмармын құба белге,
Кіік жортқан сайқын шөлге,
Кеуде керіп дем алатын,
Салқын самал өскен желге!

Құмармын мен аралдарға,
Аралда өскен маралдарға,

Ел ішінде сұлулар көп,
Тік қадалған жанарларға!

Мен құмармын асқар тауға!
Бәйшешекті жасыл бауға,
Қызыл, жасыл гүлдер өскен,
Толқып тұрған қалың қауға!

Мен құмармын жасыл сайға,
Көк балауса жұмсақ-майда,
Өлкелі өңір мекеп болған —
Келгендерге жатын-жәйға!

Мен құмармын сұлу үнге,
Қу сұңқылдап шырқаса әнге,
Сен де шырқа, деп айтар ем,
Қиылған қас, қыпша белге!

Мен құмармын көк орманға,
Қыз сырласқан көп арманға,
Құмармын мен сәйгүлікке,
Оза шауып топ жарғанға!

Қош айтысып сұлуларға,
Сәлем айтып балаларға,
Бір шақ туар көз жұматын,
Бейне ұшқан ала қарға!

Кейде жүйрік, кейде жорға —
Өмір толқыр оңға, солға,
Мәңгі бақи кім жасайды,
Біз шығармыз қайтпас жолға!

Мықтырақпыз демесек те,
Жеңіп шықтық тепкілесте.
Бізді-дағы есіне алар —
Келген ұрпақ келешекте!

ЖЕКЕ ШУМАҚТАР

Едбек

Едбек — деген қызыл алма биікте,
Ешкімге де дей алмайсың, алып бер!
Қиналасың, өрмелейсің биікке,
Аласың сен сорғалатып төгіп тер.

Газет тілшісі

Ыстық демей, суық демей жортады,
Тіпті кейде түтеп тұрса ақ боран,
Жалғыз ғана ар, ұяттан қорқады,
Ісін көріп бас иесің сен оған.

Ақ көңіл жан

Өрқашанда көрсең ылғи жарқылдап,
Айтатыны ойын, күлкі қарқылдап,
Кімге болсын сол баяғы қалыбы,
Қабак түйіп көрген емес салқындап.

Күншіл адам

Өрісі тар, шолақ жандар — ақылы,
Тура айтуға бара қоймай батылы,
Әр адамның сәтсіз ісін байқаса,
Қуанады «ұл тапқандай» қатыны!

ЖАҢА АРҚА

Жаңа Арқа десе дегендей екен,
Көгілдір жайлау рахат мекен,
Сары қымыз балдай үйірген тілді,
Барған жан одан, демейді — кетем.

Бәйшешек қандай балбырап өскен,
Қызғалдақ қаптап толқиды төстен,
Есен мен Нұра жарыса жүйткіп,
Өлкесін өрлей самал жел ескен.

Қызара борткен адамы сергек,
Еңбектің күйін шырқаған жер, көк.
Шалқыған дәулет, шадыман көңіл,
Айтамыз мұны жаңарған ел, деп!

ЕКІ ХАТ

«Жаным сүйген жас сырласым,
Денің сау ма, қалайсың?
Жөңеді деп, бізге сеніп,
Зор үмітпен қарайсың.

Үзбе достым, үзбе үміт,
Оралармын жеңіспен.
Қарсы аларсың туды тігіп,
Шатты жүзбен келіскен.

Мен майданда, сен ауылда,
Екеуіміз де жауынгер.
Қорқыта алмас еш дауыл да,
Көмегіңді бере бер.

Отан жауын жеңерміз-ақ,
Бүкіл халық күшімен,
Зұлым жауды көрерсің-ақ,
Ақ найзаның үшінен.

Деймін, сүйген жас сырласым,
Неге керек арсыну?!

Сәлем айтты құрбыласың,
Хат жазып тұр, Айсұлу!

Еркін»

* * *

«— Құлағыма жылы тиер,
Алыстағы салған әнің.
Жан аямай, жауды күйрет,
Арыстамым, Еркін жаным!

Күш сынайтын ұлы майдан,
Шыдайтын-ақ ері — ердің,
Нажағайдай жарқылдасып
Жау үстінде көк семсерің.

Еліміздің босатарсың,
Бұғаудағы ұлы, қызын.
Азаттықтың күйін шертіп,
Шырқарсыңдар жеңіс жырын.

Орып жүрмін мен колхоздың
Қалың шыққан ақ бидайын,
Екпіндісі осы жаздың,
Айсұлуың шаршамайтын.

Жауды жеңіп сау қайт, дейді,
Жас, кәрінің бар тілегі;
Сен деп соғар, өзгермейді,
Айсұлудың жас жүрегі.

Айсұлу»

* * *

Қабаған қаншық арсылдап,
Келгендерге ұмтылар,
Жолаушы кетер қамшылап,
Қаңқылдап барып... ол тынар!

Жазықсыз жандар қаптырмас,
Шайпау қаншық үргенмен.
Ізгілік сірә таптырмас,
Тақылдап өмір сүргенмен.

* * *

Қажымас, қайсар, табанды,
Шыңдалған, мықты ноян бар.
Әрқашан тайып кететін.
Су жүрек, үрей қоян бар.

Қайтып өмір сүресің,
Қоян жүрек қорқақ-ау.
Сығалап, бұғып жүресің,
Секектеп жортқан жортақ-ау!

ЕЖЕЛГІ ДОС

Өтгі ғой ол жыл,
Зулаған оқтай.
Ол күндер қайда,
Лаулаған оттай!

Көзіме түстің
Қызарған шоқтай,
Алыстап көріп,
Бұрылдым, тоқтай.

Жүрмісің аман,
Саулықты сақтап.
Халықтың артқан
Үмітін ақтап.

ТӨРТ БАТЫР

Түнере қалды қара бұлт,
Жарқырап кетті найзағай.
Қалмады сонда зәре-құт,
Теңселіп кетті қарағай.

Сұрапыл дауыл тұрды да,
Құтырды мұхит лепіріп.
Тулаған толқын ұрды да,
Баржаны қуды секіріп,

Шулады теңіз шулады,
Тулады толқын арсылдап.
Моторсыз кеме қырдағы,
Ықты да кетті қалшылдап.

Баржы мен жүзіп төрт солдат,
Өлместің жасап айласын.
Алысты олар жан жалдап
Жігердің қайрап найзасын.

Өтті ғой талай күн мен түн,
Өтті ғой неше апталар.
Түсті ғой басқа ауыр сын,
Дастандар болып жатталар.

Тербете берді әлдилеп,
Теңіздің асау толқыны,
Соғады дауыл зар илеп,
Соғады тынбай күн-түні.

Қажымас қайсар төрт батыр,
Тігеді көзін қиырға.
Алдыңда күтіп не жатыр,
Күн өтті міне жиырма...

Шөлменен аштық андыздап,
Төксе де зілді қаһарын.
Дүлей күш төнсе жалғыздап,
Жазбады ерлер қатарын.

Тырнағын салса сұм ажал,
Бытырлап сынды майысып,
Құрып қалды қу тажал,
Құтылып кетті сайысып.

ҚЫЗЫЛ ТУЛЫ КЕМЕ

Быковский мен Терешковаға

Шарлады көкті, зулады кеме,
Құрыштай берік қанатын кере,
Жанды да жансыз не жүйрік болса,
Ілеспей жатыр жарыса келе!

Бір-екеу ұшса бүгінгі күні,
Бірнешеу ұшар ертеңгі күні,
Құрыш құс қаптар әлемнің кегін,
Таңғалтып жұртты қуатты үні!

Желбіреп көкте Қызыл ту жалқын,
Жарқырап ұшты аспанда салқын,
Лениннің өзі қашанда бірге
Жеңіске бастап ер жүрек халқын.

Құрыштай мықты қанатын қомдап,
Ұлы мен қызы барады самғап,

Жымия күліп Ай сұлу, Шолпан,
Шақырып жатыр орын-жай қамдап.

Елімде менің қайнаған еңбек,
Көк жүзі шимай жайнаған өрнек,
Компартия — бас штаб өзі,
«Восток» пен бірге космосқа өрлеп!

ҚЫЗЫЛ ӘСКЕРГЕ ХАТ

Толқыған қалың көк орман,
Гүл тере келді сұлу қыз.
Жүрегінде бар бір арман,
Жарқылдай жанған бір жұлдыз.

Ұзатып салып қиырға,
Қош айтты бұлғап орамал.
— Айыпқа мені бұйырма,
Жасама өзге жорамал!—

Деп еді сонда жас сұлу,
Жігітті сүйіп соңғы рет.
Оңай ма жасқа бастығу —
Жазады хатты елжіреп.

Жігіті міне жас қыран,
Қызыл әскер тобында,
Семсерін сермеп «жауды» ұрған,
Қалған жоқ жұрттың соңында.

Қан қызыл түсті қызғалдақ
Салынды хаттың ішіне,
Жүректің сырын тұспалдап,
Сақтай бер, қолдан түсірме!

ГЭС

Зәулім-зәулім биік үй,
Сәнді сұлу қаланған.
Әрбір цехтан алып сый,
Бетондардан жаралған.

Жүйткіп, зулап Ертістің,
Жүйірік суы сарқырап,
Бұлқынса да, бағынды —
Электр жанды жарқырап.

Батыр білек айбатты,
Іске шебер жұмыскер.
Жаңартып жатыр аймақты,
Жасалып жатыр ұлы істер.

Самаладай жарқырап,
Алтайдың бүкіл алабы.
Жаңа өмір құрған халқы бар,
Асқардан биік талабы.

Жанында өзен,
Міне жасыл емен,
Ақ отау дерсің аумаған.
Саясы салқын,
Жапырақ балғын,
Қоршап тұр қыздың жан-жағын!

Сүйгенін күтіп,
Ауасын жұтып,
Жас ару қарайды алысқа.
Ентелей басып,
Асығып-сасып,
Келеді жігіт алыста!

* * *

Сәулетті қайың,
Көлеңкең дайың,
Жігіт тұр күтіп сұлуын.
Май, июнь айың,
Қызықтап дәйім,
Көресің, серуен құруын.

Жанында өзен,
Гүлдерге безен,
Дестелеп жина сол қызға.
Келгенде жетіп,
Сен еркелетіп,
Ұқсатып ұсын жұлдызға.

Аққайың — «серке»,
Сұлу қыз ерке,
Кездесіп саған сүйісер.
Жүректі еріте,
Кеудені серпе,
Жас жүректер түйісер.

* * *

Сағынып келсем алыстан,
Туған жердің өр төсін.
Озендер жатыр жарысқан,
Гүлдерге бөлеп өлкесін!

Гүлдерді теріп бір десте,
Тарту еттім бір қызға.
Кездесіп, өткен бір кеште,
Ұқсатып едім жұлдызға!

Гүлді құшып білегі,
Байыпты түрде күрсінді.
Тулады білем жүрегі,
Құлағым шалды дүрсілді!

Өзенді өрлеп көк орман,
Жайқалып тұрды ақ қайың,
Әр кімде болар әр арман,
Сағынып күтер май айын!

ҚАРЛЫҒАШҚА

Әскерден қайтқан жігіттің таты

Күтпеген жерден кез болып,
Екі көз бірден түйісті.
Қысқаша ғана сөз болып,
Ұнасқан жанға тиісті.

Аққудай ұшып сен кеттің,
Арқаның айдын көліне.
Ойымды сен деп тербеттім,
Асқардың өрлеп өріне.

Осы деп нағыз кер марал,
Артыңнан қарап мен қалдым.
Гүлдерге толы көк арал,
Дестелеп жинап оралдым.

Жүрсеңде алыс, әріде,
Келер деп күттім сағынып.
Ұмытқам жоқ әлі де,
Күтудемін сарылып.

Тезірек келші, тезірек,
Гүл терейік белдерден.

Тыңдайық үнін қаз, үйрек,
Айдын шалқар көлдерден.

Орманға шықсақ гүл теріп,
Букеттер берем дестелеп.
Жүрегіңнен сыр беріп,
Орамал берші кестелеп.

Сымбатты келген ерке қыз,—
Аршын төс, сұлу, бұраң бел,
Менде жоқ саған салқын сыз,
Ұмыттым десең, озің біл.

АҚБІЛЕККЕ

Өрімталдай биік шынар,
Бірге жүрдім болып сыңар,
Сеп тотықұс сылтаң қаққан,
Жапым сүйіп болдым құмар.

Шаңқан аққу сен — Ақбілек,
Сен деп соғар, бұл жас жүрек,
Келші-келші жақып маңға,
Сағынумен болдым жүдеп...

Суы мөлдір міне айдын көл,
Шомылуға кел бұраң бел,
Серуенде сен ерке қыз,
Еркелетер сен туған ел.

Жарқылдаған жарық жұлдыз,
Теңіздегі сұлу құндыз.
Сүйгеніңді сен ұмытпа
Қиылған қас, қаз мойын қыз.

* * *

Гуля, сен тоты құсы айдын көлдің,
Немесе кер киігі құба белдің.
Көтеріп көкіректі көк құсындай,
Серуендеп көк жайлауға міне келдің.

Жас өмір ұзай-ұзай қала бермек,
Жастықтың өткен күні болар кермек.
Пірікін-ай ойын-сауық кейін қалып,
Өңгіме, сөйіл-серуен болар ермек!

* * *

Жас ару, сүйдім сені көрген жерден,
Қорсем де талай сұлу бұрын елден.
Ұнаттым, жақын тарттым жүрегіме,
Сырқауға ем дәрідей шипа берген.

Ақтұйғын жүзіп ішкен айдын көлден,
Суретін мөлдір судан өзі көрген.
Айдыңның ақ еркесі өзіңсің ғой,
Ақ төсін күнге төсеп қанат керген.

Серісің ақ айдыңға аңсап келген,
Көк орман, биік шоқы, құба белден.
Саңқылдап әнге бөлеп көлдің үстің,
Кей кезде суға сүңгіп маржан терген.

Сүйеніп, қолтықтасып, ылди, ерден,
Жүретін күн болар ма сеніменен.
Дос болып жан қиысқан тату, тәтті,
Ақылшы, жаны ашыр жан бүкіл елден.

Өмірі жан қиысқан досым болсаң,
Еркелеп, еркін басып, жүрсең алшаң.

Кей күнде сағынышпен есіме алып,
Сүйеге, сырласуға саған барсам.

Қашанда ойлап сені жүремін де,
Қарсы алсаң — қуанышпен күлемін де.
Дос болу, сүйісу бар өз ойымда,
Сақтарсың осы сөзді жүрегінде.

* * *

Тыраулап тырна аспанда,
Өлкеңе алыс бет алған.
Дегендей бейне жас қызға:
— Барамын ұшып Отаннан,

Не айтасың әскер досыңа,
Алыста жүрген шарқ ұрып.
Шырқаймыз әнді қосыла,
Өтіңсе сұлу жар, тұрып?!

Түсініп үнін тырнаның,
Бұлғады ару орамал:
— Тырналар, қамқор тырналар,
Досыма сәлем ала бар.

...Қанатын сермеп тырналар,
Әндетті шырқап, «тырауын».
Сүйгеніне айтып бір хабар,
Ал ару созып тұр әнін.

МАЙДАННАН СӘЛЕМ

Көлдің сәні — аққу құсты,
Ешбір мерген атпайды.
Тыңдап оның сұлу үнін,
Жүрегінде сақтайды.

Жарқыраған шар айнадай,
Жатқан жайқын шалқар көл.
Жүзіп аққу, күйін толғай,
Шырқайды бір үнді сол.

Аққу үні сұңқылдаған
Құлағыма жағады.
Әлдеқандай нәзік сырды,
Есіме де салады.

Мен кетерде алып қару,
Жауға қарсы аттанып.
Бір жақсы әнді салып ару,
Сүйіп еді шаттанып.

Шіркiп сол ән жүрегімде,
Келеді әлі сақталып,
Көрем қашан сол сұлуды,
Жеңіспенен мақтанып.

Барсаң аққу біздің елге,
Сол сұлуға сәлем айт.
Жүзіп жүріп айна колде,
Жеңіс атты өлең айт.

Жүрген шығар ойлап мені,
Жаным сүйген қаламқас.
Қуансын ол тыңдап сені,
Қыз еркесі қолаң шаш.

Жылай ма екен ертеңді-кеш,
Ойлап мені, сағынып,
Әлде мені ұмытты ма,
Уәдесін жаңылып.

Ұмытқан жоқ, ұмытпасын —
Жанды еріткен қалқатай,
Будапештен үн тыңдасын,
Таң бозарып, батқандай-ай.

Минометім жауға қарап,
Бұрқылдатад от-жалын.
Венгр халқын арашалап,
Бала, қартын, жас жарын.

Менің осы сәлемімді,
Сұлу үнмен салып бер,
Жауап берсе жас сырласым,
Қайтып маған, алып кел.

Аққу сынды — құс еркесін,
Менде аяймын, атпаймын.
Оның тәтті үн пернесін,
Көкейімде сақтаймын.

Аққу құстың сұлу әнін,
Мен де сондай сүйемін.
Оның әнін — қыз әні деп,
Жүрегіме түйемін.

ОРАМАЛ

Шәйі орамал кестелеп,
Арнады сұлу жарыпа.
Айшықты гүлді дестелеп,
Шекті сүйген жанына.

Атын жазды досының,
Оюлап, қыйып, мәнерлеп.
Келтіріп көңіл хошының,
Жас жүректен сәлем деп.

Хатқа қосып орамал,
Жолдады сұлу жарына,
«Замандас құрбым ала бар,
Майдандағы жарыма».

— Сүйікті досы қызыл ер,
Майданда жаудың жерінде,
Оқ атып, қылыш суырып,
Немістің жүр елінде.

Қызыл ерді сүйеді,
Азаттық ерік алғандар!
Бақытты елдің батыры,
Қызыл ерде не арман бар.

Шәйза берген ақ шәйі —
Торғын жібек орамал.
Сұлудың сүйген жарына,
Ала бар, жолдас, ала бар.

БЕРЛИННЕН ХАТ

Ел шетіне жау тигенде —
Ер намысын басынып,
Жауға қарсы шықтым мен де,
Қару-жарақ асынып.

Қар жамылып, мұз төсеніп,
Таржол, тайғақ кештім мен.
Күлкі көрмей, ұйқы бөліп,
Берлинге де жеттім мен.

Бұл заманның Алып Ері,—
Компартия бастаған.
Армиясы, батыр елі,
Жауын жерге жастаған,

Сол армия сапарында,
Мен де жаумен алыстым.
Орыс, грузин қатарында,
Бірге найза салыстым.

Жақын күнде қайтам мен де,
Жеңіспенен еліме.
Көкорайлы, аққу көлді,
Алтын бесік жеріме.

Қалам қасым — Қарлығашым,
Тал шыбықтай бұралсын.
Бұйраласын қолаң пашын,
Тоты құстай сылансын.

Отарбаның вокзалынан,
Жас сырласым қарсы алсын.
Отан ері келеді деп,
Қалың елге жар салсын.

Асқар жаным ардақтаған,
О да шықсын алдымнан.
Төрт жыл бойы жар сақтаған,
Ескерткіш ед қалдырған.

Бір сүйейін маңдайынан,
Желбіретіп тұлымын.
Бұлдырақтап таңдайынан,
Сөз сөйлесін құлышым.

Біз түскенде отарбадан,
Музыкалар жырласын.

Бұраң белдер қатарланған,
Әуезді әнге шырқасын.

Марш күйі жорғаласын,
Біз қалаға басқанда.
Тәтті жырлар сорғаласын,
Әуен шырқап аспанға.

СОЛДАТ ҚЫЗ

Жатыр сұлу мылтық нұсқап,
Оққа төсеп ер жүрегін.
Көз жұмыпты жоғары ұстап,
Өршіл биік көкірегін.

Жазды ма екен өлерінде,
Бір жапырақ қағаз қапты.
Отты жүрек сөнерінде,
Қысқаша ғып жаза сапты.

— Құрбан болдым Отан үшін,
Жастығымды алып өлдім.
Ұмытпаңдар орыс қызын,
Отан үшін ерте сөндім.

— Сапа жаным, сүйіп ең сен,
Көре алмадық жар есігін.
Бір сен үшін туғандай-ем,
Күштым міне жер бесігін.

— Деген сөзін оқыдым да,
Тос қалтама салып алдым,
Кегін ішке тоқыдым да,
Автоматқа оқтар салдым.

Арманда өткен есіл жастың,
Біз, жоқшысы кегін алар.
Біз кек алсақ бауырластың,
Ұлы отаны күле қарар.

Деген сертпен жүріп кеттік,
Дұшпан жатқан бекініске.
Ызаменен кіріп кеттік,
Өлсек егер өкініш пе!

Қарауылшы бір солдатын,
Бас салдық та байлап алдық.
Ұйқыдағы жүз солдатын,
Көксемсермен «жәйлап» алдық.

Батыр туған жас бауырым,
Жете алмаған тілегіне.
Сен қалдырған — оқ, қаруың,
Жаудың тиді жүрегіне.

СОЛДАТТЫҢ СӘЛЕМІ

Ұрсып жаумен, толарсақтан кешіп қан,
Жеңсек-ау деп ұмтыламыз салып жан.
Бітер соғыс, болар жеңіс қайтармыз,
Ұмытпа сен, ұмытпаймын қалқажан.

Басқыншылар, қарақшылар — өрген аң,
Тізе бүгер, алдына кеп әділ заң.
Не болар деп қайғыланба сәулешім,
Бұрынғыдай, күн күлімдеп, атар таң.

ҚАЙЫҢНЫҢ СЫРЫ

Ауылға бір келгенімде сағынып,
Амандаса келді кәрі, жасы да.
Туған туыс, жора-жолдас ағылып,
Ата, көрші әжей келді қасыма.

— Қайда сенің Қадыржандай бауырың?
Деді-дағы жасын төкті егіле.
Шалғай кеттің, сағынды ғой ауылың,
Көп заманнан әжей шертті шежіре!

Бірге жүріп, бірге ойнаушы ең асықты,
Қадыржан мен асыр салып ұзақ күн.
Енді міне шашты қырау басыпты,
Сол күндер де кетіп қапты-ау ұзап тым!

Қадыржаным майдан төрін ойрандап,
Батырларша қаза болды, келмеді.
Тайыздағы кемелердей қайрандап,
Сол қайғыдан әжең міне өлмеді!

Әжей мені ертіп шығып далаға,
Алып келді терезеге, қайыңға.
— Бұл бәйтерек ескерткіш қой анаға,
Егіп кеткен шуақ көктем айында!

Тыңдап көрші, күй шертіп тұр қайыңым,
Айтып берші не дегенін өзіме.
Тыңдап көрші, анықташы байыбын.
Мүмкін әлде Қадыржанның сөзі ме?

Құлақ түріп тыңдасам мен қайыңды.
Солдат сөзі — күй мен шыққан әдемі.
— Жауды жесдік, гүлдендірдік сайыңды,
Гүлденеді бүкіл дүние әлемі!

Дейді қайың сыңғыратып күйімен,
Айтып бердім қарт әжеме бар сөзін.
Тебірендім де әзер шықтым үйінен,
Ақ қайыңнан көргендей боп дәл өзін.

Күй күмбірлеп шертіліп тұр жағымды,
Ақ қайыңнан бұтақ қаулап, мол өскен.
Қиял қуды әлде небір сағымды,
Көз алдымнан ер елестеп тел өскеп.

* * *

Көк аспанда жарқылдаған,
Сәуле шашқан бір жұлдыз.
Нұр сәулесі көз алдымда,
Ұмытпастай қалдырды із.

Сенің сұлу кескініңді,
Көкейіме түйгемін.
Нелер сұлу көрсем-дағы,
Сені ғана сүйгенмін.

* * *

Көк орманның жапырағып.
Тұрдық талай жамылып.
Өтті жылдар, кетті жылдар,
Кездеспедік, сағынып.

Қызыл гүлдей келешегін,
Қандай ойға салды екен.
Кішіпейіл, құрметті дос,
Невдей, нендей жайда екен!

* * *

Көп жылдан бері көріспей,
Сүйікті жанмен сағынған.
Көкірек шерін бөліспей,
Еркіне тағдыр бағынған.

Күтпеген жердеп кез болып,
Көрісіп жатыр аңырап.
Сабырлық айтқан дауыстар,
Тұс-тұстан жатты жамырап.

— Көңілдің лебін қайырма,
Жүректе жүрген шынарым.
Айырма, жаран, айырма,
Тарқасын іште құмарым.

* * *

Айта бар сәлем Жаңылға,
Дос жүректің алауын.
Сақтасын берік жадында
Алаудан тіккен жалауын.

Оқыта берсін өренді
Кітапқа төнсін, бүгілсін.
Деседі — гүлге бөленді,
Сол гүлге терең үңілсін.

Айта бар сәлем Жаңылға,
Биікке құлаш сермесін.
Теңізде жүзсін, ағында,
Таязға жақын келмесін.

Еске алып сол бір күндерді,
Ұқсатам алыс сағымға...
Қай жерден көрсем гүлдерді,
Балаймын ылғи Жаңылға.

СОНЕТ

Аққу едің көлдің сәнін келтірген,
Алтын күннің сәулесіне шағылып.
Таңырқасып көрген жандар елтіген,
Досың ғана сені аңсаған, сағынып!

Бақыт құсы — өзің ғана емес пе ең?
Келетұғын аспан шарлап, оралып.
Көк еркесі Аққу келді демес пе ем,
Неге, неге ұзақ кеттің жоғалып.

Аққуым да, аруым да сен едің,
Тағы да ұзап, кездесе алмай келемін.
Сірә бізге тосқауылдар көп шығар,
Сөйтсе-дағы үмітімді үзбеймін,
Әлде кімге жанарымды сүзбеймін,
Мүмкін әлде тұтанатын от шығар!

* * *

Толқын ғой өмір тулаған,
Дос жандар кетер айрылып.
Оларды ешкім қумаған,
Кездеспей кетер қайрылып.

Қоңілде жүрер достық шақ,
Үзілсе де хат-хабар.
Достықтың оты жалындап,
Қимас сөз есте жатталар.

Ешқашан достық тозбайды,
Қинала жүріп сен ізде,
Жақсы жан ұмыт болмайды
Ұмытты досым дегізбе!

* * *

Неге, неге,
Кешігесің,
Әлде кімнен қаймығып,
Көрген түстей,
Түсініспей,
Кетеміз бе айырылып.

Күндер өтіп,
Апта жетіп,
Алыстады көлеңкең.
Өшірдің бе,
Жанған отты,
Салқын тарттың неге еркем?

* * *

Бұраң бел ару қарындас,
Телміре саған қарадым.
Қара торы қолаң шаш,
Әдейі іздеп барамын.

Өзіңсің көптен арманым,
Сүйгіз де шығар құмардаң.
Ұнатып сені қармадым,
Демегейсің жүр арман!

ТЕПЕҢКӨК

Күй-аңыз

Қулықтан туып көк құлын қалды,
Енесі ерте «дүние салды».
Сүт берді, күтті сақтады Бәкең,
Келер жыл тай боп күзетті жалды.

Желқомын Бәкең көк тайға салды.
Ертеңді-кешті қайырды малды.
Бәкеңнің үңір малы да жоқ-ты,
Болатын кедей, ежелгі жарлы.

Келер жыл жетіп көк құнан болды,
Жетіліп сүйек денесі толды.
Балалар мінсе ауылдан шыға —
Дүр ете түсіп, апатын жолды.

Бәкеңе басқа мал бітпей қойды,
Жоқшылық қысып биледі ойды.
Көк дөнен болса қырсықтау басып,
Теспеңдеп, тіпті жазбады бойды.

Келер жыл бірақ бесті боп жетті,
Отарға шығып алыпты етті.
Бауыры жазық, тұрқы да шығып;
Көк бесті-сұлу жал, құйрық төкті.

Омырау үлкен далиып кеткен.
Қос танау делдең көріктей біткен.
Қос құлақ, найза төбеде тіп-тік,
Жөнеліп кетсе шығаннан өткен.

Сол жылы жазда ас болды үлкен,
Айтылған сауын естілді, күн кең.
Сәйгүлік атын жаратты байлар,
Жарысып талай жүлде алып жүрген.

Мезгілі жетіп жиналды асқа,
Айтулы жүйрік өзіне басқа.
Ақырын желіп көк бесті келді,
Тұяғын болат, тигізбей тасқа!

Қонақтар түнде думанын құрды,
Таңертең олар ертерек тұрды,
Ту ұстап біреу белгісін беріп,
Атшабар жаққа халықты бұрды.

Ауылдан жырғақ далаға келді,
Қырқалап қнып жотаны, белді,
Көмбені сайлап дөңестеу жерден,
Жайғасты халық отырып енді.

Отырып бұлар қызыққа батты,
Балуан түсіп күресіп жатты,
Біреулер жығып мақтанып қалды,
Біреулер жерге жығылды қатты.

Жал құйрық сүзген сәйгүлік аттар,
Алдында жазық, белестер қатпар.
Келеді жортып, ауыздық шайнап,
Бесінге таман сыналар шақ бар.

Бәйге аттар жортып жеріне жетті,
Бұрылып алып жөнеліп кетті.
Алғашқы кезде аңдысып шауып,
Өткел мен белден топ-топ боп өтті.

Жарысып аттар тепсеңге шықты,
Келгенше жұрттың ынтасын құртты.
Алуан жүйрік әлінше шауып,
Қайсысы қалып, қайсысы ұтты.

Кеп қалды аттар көмбеге жақып,
Балалар шулап қағады тақым.
Бір қылаң шықты сытылып көптен,
Білмейді бала ұранпың атын.

Не дерін білмей қысылды бала,
Келеді шауып тақымын қаға.
Ойланды, тапты ұранның атын,
Дауыстай берді құлақты жара!

Құйғытты бала, түзеді бетті,
Көкбесті озып көмбеге жетті.
«Тепеңкөк!» деген айқайды салып,
Зуылдап оқтай «Көк тұлпар» өтті.

ҚЫЗҒАЛДАҚ

I

Айдын шалқар Ильмен көлі,
Айналасы туған елі,
Тиіп қатты жау шеңгелі,
Сарқырап ед қанның селі,

Жауға жота асу бермей,
Шынға өрлеген асқар белі,
Жер мен суын ашу керней,
Бетке сабап долы желі.

Оқтар түтеп екі жақтан,
Кескілесіп жатпадық па,
Талай ерлер шығып саптан,
Қызыл қанға батпадық па,

Жаудың талай көздеп тобын,
Қақ жүректен атпадық па,
Мүлт жібермей совет оғын,
Қара қанын шашпадық па.

Әлі есімде жаздың айы,
Шектім сонар барлаушы боп.
Көк балауса терең сайы,
Жасырындық жолшы бір топ.

Қасымызда жалғыз қабыр,
Жатыр ұлан бір төбе боп.
Бас жағында өтіп сабыр,
Отыр ару жүрегі шоқ.

Көріп бізді төкті жасып,
Шаққандай боп мұңын, зарын.
Қайтып қана жыламасын,
Жоғалтқан соң жалғыз жарын.

Жаны басқа, жүрегі бір,
Жаны сүйген нағыз барын.
Жоғалтып ап сүлдері құр,
Айтатыны — «жаным, жарым».

Ақ жүзіне ай сымбатты,
Түсіп қапты озбыр ажым,
Өмірінің бек қымбатты,
Кім біледі, көбін, азын.

«— Кетті жарым менен аулақ,
Кім көтерер көңіл сазын»
Жылайды көп жасы саулап,
Енді кімге айтар назын.

Жатыр сулап ер жас ұлан,
Бүтілгендей асқар белі,
Жас сұлудың көз жасынан —
Тасығандай Ильмен көлі.

Қабыр құшып иіп басын;
— «Қалдық көрмей жаным сені,
Жайып салып қолаң шапшын,—
Қалдырдың,— дейді,— неге мені?

Бойлап шыққан бір қызғалдақ,
Өлген ердің нақ басына.
Көріп сұлу отыр зарлап,
Жас қабырдың қақ қасында.

«Нарттай қызыл бояуы да,
Үлбіреген жапырағы.
Гүлді сайдың қойнауында,
Күлімдейді, құлпырады.

Жүрегінің сәлемі ғой,
Арнап маған жібергені,
Гүлді сайдың қойнауында,
Күлімдейді, құлпырады.

Жүрегінің сәлемі ғой,
Арнап маған жібергені,
Түрі сұлу әдемі ғой,
Дәл өзіндей нұр бергені.

Бояулапты гүлдің түрін,
Жүрегінің қаныменен.
Мынау гүлдің мың құлпырып,
Шығуын-ай сәніменен...

Қызғалдағы келші, келші,
Жүрегіме бір басайын.
Кел қойшыма енші, енші,
Гүл қойнымды мен ашайын.

Сүйіп сені дәл өзіндей,
Құмарымды бір басайын.
Көріп қана өз көзіндей,
Туып қайта бір жасайын.

— Қан майданда қаза болып,
Көз жұмыпты есіл боздақ.
Ай сымбатты жүзі солып,
Отыр ару зарлап, боздап.

« — Үзіп кетті жұлынымды,
Қайғы,

шердің бұлты торлап,
Жайдым жібек тұлымымды,
Зар еңіреп қалдым сорлап».

Деді-дағы қарап маған,
Жалын атып қайғы зардан,
— «Жас командир айтам саған,
Кегімді әпер «жауыздардан»...

...Беріп оған уәдені,
Күн батқан соң кеттік арман.
Қай күнде де жауынгердің,
Берген серті болмас жалған.

Тиіп жаудың қамалына,
Орнаттық біз ақыр заман,
Болмай жасар амалы да,
Соғыса алмай састы жаман.

Су-су етіп оқтар зулап,
Жау шуылдап азан-қазан.
Қара құзғын тайдай тулап,
Жатты құлап баспай қадам.

Басқыншыны оқпен турап,
Шегіншектеп қайттық аман,
Кейін көрдік отыз неміс,
Қырылыпты сол ұрыстан.

Ару байғұс алғыс айтып,
— «Ер ордасы Қазақстан —
Жауынгері барсын қайтып,
Жеңістен соң әрбір тұстан».

Күлімсіреп қара көзі,
Тарқағандай қайғы-шері.
Келгендей боп бала кезі,
Тірілгендей сүйікті ері.

Жарқырады шар айнадай,
Жарқын, сұлу Ильмен көлі,
Ән шырқады ызылдамай,
Сол өлкенің самал желі.

Ол батырдың аты Сергей
Жауды қырған есе бермей.
Қан майданда, қапылыста,
Қаза болған, қылыш сермей.

Ол сұлудың аты — Надя,
Қайғырған-ды ұйқы көрмей.
Жан жолдасын қымай тіпті,—
Өлгеніне қойған сенбей.

Ерлік ісін, махаббатын,
Жырладым мен қалам тербей.
Туысқаным, емес жатым,
Ырза болсын батыр Сергей.

Сонау, сонау сүргін күннен,
Шырқа даусым ескен желдей.
Сонау, сонау қайғылы үннен,
Азат болды Надя жеңгей.

Шырқайықшы бар дауыспеп,
Көтере соқ жеңген халық.
Қаза болған батырларды,
Еске алып, әнге салып.

Әнімізді аспандата —
Ескең желдер кетсін алып,
Алыстағы Надяға да,
Дауысымыз жетсін барып.

Шешек атың ал-қызыл гүл.
Толқынданып жайқалсын бір.
Жанат кілем түріндей кіл,
Құбылып кеп төгілсін нұр.

Қаулап өсіп миллион боп,
Гүл жайнасын ой менен қыр,
Жас қабырдың қызғалдағы —
Жаздым саған толқынды жыр.

АҚ ҚАЙЫҢНЫҢ ЖАНЫНДА

Сәлем бере,
Басымды ие,
Келдім саған ақ қайың.
Үш жыл бұрын,
Осы жерде,
Лйтқанымды ақтайын.

Сол бір кеште,
Бар ма есінде,
Біз қасыңда тұрып ек.
Сүю менен,
Күлу менен,
Еркін сейіл құрып ек.

Ляулы жас,
Қиылған қас,

Нұр, сәулетке бай сұлу.
Жаным сүйген,
Сырды түйген,
Сол емей кім, қай сұлу.

Келбеті де,
Келген еді,
Мүсінінің міні жоқ.
Суреттеуге,
Адамзаттың
Жететұғын тілі жоқ.

Нұрлы жүзі,
Отты көзі,
Құралайдың көзіндей.
Терең сырлы,
Сегіз қырлы,
Қыз бар ма еді өзіндей.

Ашық ойлы,
Сұңғақ бойлы,
Түп-түзу ед өрімдей.
Көрген жанның
Қалмайтын ед,
Көңілі бір бөлінбей.

Сүйісіп ек,
Білісіп ек,
Екі жүрек бөлінбей.
Суретін,
Беріп еді,
Көріп жүр деп көзімдей.

Оның сөзі,
Нұрлы көзі,
Жүрегімнен кетпеп ед.

Кескілескен
Соғыстарда,
Жаудың оғы өтпеп еді.

Азап шегіп,
Жауды жеңіп,
Қайтып келдім еліме.
Кіндік кескен,
Туып өскен,
Сауық салған жеріме.

Көлге бардым,
Селге бардым,
Ағып жатқан толқындап.
Деп ойлап ем,
Келді ме екен,
Жас сұлу қыз солқылдап.

Жас сұлу жоқ,
Көрген жан жоқ,
Көлдің молдір суы бар.
Жағасында,
Толқынданған,
Қалың құрақ нуы бар.

Көлге малтып,
Көңіл балқып,
Сауық салған дуы бар.
Ән шырқаған,
Саңқылдаған,
Үйрек, қазы, қуы бар.

Асқар тауды,
Қара орманды,
Сүзіп шықтым басынан.
Табылмады,

Тым болмаса,
Ақ қайыңның қасынан.

Алдыма екен,
Серік етіп,
Күн астында Күнікей.
Көлге барып,
Шомылғанда,
Тартты ма екен Тыныкей.

Асыл жаным,
Таба алмадым,
Қайда кеттің көрінбей.
«Дүниенің
Төрт бұрышын»,
Араладым ерінбей.

— Тоқта жолдас,
Айтпай болмас,
Қыз-ақ еді осындай.
Талай жүрек,
Талай тілек,
Арманда өткен қосылмай.

Аспанда оқ,
Жер үсті шоқ,
Қан шашылып қозды кек.
Сүйген жарың,
Жоқтап арын,
Жауға қарсы шапқан ед.

Бек сүрәпіл,
Соққын соғып,
Көк бұршақтар шашылған.
Батырлықпен,

Жау оғынан,
Көз жұмғанды қасымнан.

Батыр досты,
Майдандасты,
Бізде сондай сүйіп ек.
Ол өлгенде,
Ол сөнгенде,
Қайғы тонын кнп ек.

Өлмейтұғын,
Өшпейтұғын,
Мәңгі жасар қайда бар?
Өлді сұлу,
Сөнді сұлу,
Тірілтерлік не айла бар?

Отты көзі,
Сырлы сөзі,
Менің дағы есімде,
Өлеңімді,
Оқы дағы,
Түсіре бер есіңе.

Пұрлы жүзі,
Отты көзі,
Құралайдың көзіндей.
Терең сырлы,
Сегіз қырлы,
Қыз болып па еді өзіндей.

Өлсе сұлу,
Қан майданда,
Өкінеміз несіне.
Қазақтың бір

Ер қызы деп,
Әркім алар есіне.
Өлді сұлу,
Шықты жылу,
Қасиетті бойынан.
Батыр кейпін,
Шығара алар,
Қандай халық ойынан.

Аққан қаны,
Асыл жаны,
Еш жоғалмас өмірден.
Ерлік ісі,
Нұрлы түсі,
Жасай берер өмірмен.

**ЖАЙЛАУБАЙ
ҚАЗИЕВ**
таң нұры

ҚЫРЫҚ ЖЫЛЫМ

Талай-талай жанарлар сөнгенінде,
Отаныма қауіп сәт төнгенінде.
Дұшпанды көзімдегі жаспен аттым,
Жатсам да құндақтаулы жөргегімде.

Толқыды барлық халқы жер үстінің,
Көкке атып алас ұрды теңіз суы.
Тыңдаңдар, түсініңдер келер ұрпақ,
Келген жоқ оңайлықпен жеңіс күні.

Қуаныш шат-шадыман тоқтар ма үні,
Бақыт күн деп ұғынам достар мұны.
Апаның ақ жаулығын желбіретіп,
Майданнан боздақтарын тосқан күнін.

Төгілді сұм соғыста қаншама қан,
Жан қиды Отан үшін қанша адам.
Құрысын қырғын соғыс мәңгі бақи,
Болайық Отаныммен баршаң аман.

Хош келдің бейбіт көктем қырық жылым,
Кеудемде ұялайды тұнып нұрың.
Шабытым шарқ ұра бер көкте самғап,
Естілсін ғарыштарға бүгіп жырым.

ЖЕҢІС ТҰЫ

Қиналып жарына сыр ақтармады,
Отанды қорғау еді басты арманы.
Есінде әкелердің қан майданға
Қоштасып ел-жұртымен аттанғаны...

Жалындап күн батыста от бораны,
Күзгі бір пәсердейін оқ борады.

Бәрі де көз алдында кешегідей,
Майданда жүрді елдің боп қорғаны.

Жеңіспен оралды әке ұрыстардан,
Содан соң өмір бейбіт тыныштанған.
Отанның биіктетті шаңырағын,
Қолымен қару ұстап құрышталған.

Жаулардың жанышталған ұлы дерті
Білеміз әкелердің құдіретін.
Жеңіс туы мәңгілік желбіреп тұр,
Өшірген дұшпандардың соғыс өрті.

АДАМДЫҚ

Қысты да талай көргенбіз,
Аязға бетті бергенбіз,
Көгілдір шуақ көктемнің
Қызғалдағын да тергенбіз.

Бабадан біз де өнгенбіз,
Ананың сүтін емгенбіз.
Шалқытып жырды шабыттан,
Өлеңнен сөзді өргенбіз.

Жақсыларға да ергенбіз,
Адал жандарға сенгенбіз,
Кең дүниеге тар пейіл,
Сыймағандарын көргенбіз.

Өтсе деп бүгін асықтық,
Ертеңгі күнді ғашық қып,
Айтатып сөзді айта алмай
Көңілді кейде жасыттық.

Өмірге не үшін жаралдық,
Жасамай кетсек адалдық,
Нақсылық жаса ағайын
Адамдық деген адалдық.

АҚ ПАРАҚПЫН

Көшкенде қоңыр бұлттар көгімдегі,
Ынтықпын ізгілікке өмірдегі.
Ғыр болып жүрегімнен ақтарылар,
Қасиеті елімнің төріндегі.

Қоңілім ашық аспап көгімдегі,
Жұлдыздар — үмітім-ау төріндегі.
Алатауды жамылғап ақ мамық қар,
Адалдығым пәктігім сезімдегі.

Келеді алға сүйреп өмір мені,
Тұлпар мінген талаппын өріндегі.
Ел риза болса егер еңбегіме,
Мұратымның өзіме көрінгені.

Өмірден көк өзендей арындаған
Аларым көп жастықпын жалындаған,
Сәуірім боп талантым төкші нөсер,
Ақ парақпын мен әлі жазылмаған.

МҰХИТТАРДАН ОТ ЖАҒАМ

Көпгенім жоқ дүниеге ерте мен,
Мынау атом заманынан гүл терем.
Ақын деме жалынымен өртеген.
Егер өлең өрлігінде тұрмасам,

Дүбірлетіп асау шабыт келгенде,
Тайсалмаймын қарсы келген өрден де.
Жарып өтем ойша Мұзды мұхитты,
Алапат күш пе бермей кеудемде.

Сосын сірә, тоқтай алман, тоқтаман,
Ақын жандар болары хақ ақтабан.
Өлеңімді күн көзіне шалқытам,
Жерді қойып Мұхиттардан от жағам.

ЖІГЕРІМ

Көңілде шабыт шалқып туындаған,
Мен бекер жыр семсерін суырмағам,
Жүрегім сен тоқтамай соғар болсаң
Жалыным жанартаулар суынбаған.

Барады зулап күндер құйындаған,
Ақын ба арпалысқа ұрынбаған,
Мен адаммын, аянбай күресемін
Тек қана рух берсін жырым маған.

Көнбеймін тағдырдың мен патпағына,
Армандай асығамын ақ тақыма,
Шабытыммен паттана шарқ ұрып
Самғауменен жетемін асқарыма.

Сөнбесін қара көзде нұрым жанған,
Кей кезде жүруім де қиындаған,
Ешқашан менің жаным жабықпайды
Тағдырдан тартып талай снымды алам.

ТАҢДАРЫМ КӨП

Таңдарым көп әлі менің атпаған,
Қоныш жүр ме, қонбай жүр ме бақ маған.
Жолдар жатыр табаныммен баспаған,
Мен сол үшін ымырт кезден сақтанам.

Көңілімде шалқып жатыр асқақ ән,
Қазынам бар, халқым, сағап ақтарам.
Күркіресе көгімдегі жырларым,
Найзағай боп, найзағай боп оқталам.

Тағдыр өзің тіршілікті сақтаған,
От-суыңнан немесеңе жасқанам.
Жыр жазамын, толғанамын,
Артыма
Жыр қалдырмай сірә да мен тоқтамап.

ЛАУЛАҒАН ОТЫМ СУЫНБА

Жүр дейсіңдер ме жадырап.
Жанымның ұқпай жалыпын.
Көңілім менің қаңырап,
Күнімнің кейде бәрі мұң.

Ойласам тағдыр тәлкегін,
Өртеніп кете жаздаймып.
Мен бірақ оның әр кегін,
Сергітіп жырмен маздаймын.

Өтпеген менің бос күнім,
Өмірге сонша ынтықпын.
Қайтеміп көңіл қоштығын,
Жауыпнан кейін күн шықсын.

Селт етпе сезім жұбанып
Арманды күтем алыстан.
Сабылтып келсін қуаның,
Мен сонда ғана қамықпан.

Талпына берем ғұмырда,
Жасаймып жерде сол үшін
Лаулаған отым, суынба,
Кеңейе берші, өрісім.

АНАМА СЕРТ

Уа, анам, қиындықтан жасқапбадың,
Балаңды өсіру боп басты арманың.
Мейманның бірі кетсе, бірі келіп
Жиналмайтып береке, дастарханың.

Наданды сескендірдің айбатыңмен,
Мені өсірдің қажырлы қайратыңмен,
Қашанда қабағыңды шытпайтынсың
Жүрсем де от басыпа пайдам тимей.

Жан анам,
Жоқтығың да сезілуде,
Тек өзің — жан балаңның сөзі мүлде
О, менің ардақты анам, ардақтаған
Сағынамын... таусылар тозімім де.

Шайқалмай шаңырағым тұрсып мепің,
Жалғзым аман-есен жүрсін дедің.
Әкемнен жас жесір боп қалсаң-дағы,
Қынжылып, қапа болып күрсінбедің.

Ұлыңның тасытын бір жігер күшін,
Дүние-ай, көз алдымда жүрермісің.

Ұлыңның қасында сәл жүрген болсаң,
Дарига-ай, қызық дәурен сүрермісің...

Кедейттім өзің жайғап керегенді,
Көрмедің-ау тәтті тіл пемеренді.
Отыңды жақты келін жалғастырды,
Уық бекің, шаңырақ шегеленді.

Әкем қашан өмірден ерте кеткен,
Анам мені аялап, еркелеттің.
Аумай қалды өзіңнен қайсарлығым,
Жансызды жалыныммен өртеп өтем.

БАҚЫТЫМ МЕНІҢ

Кім еді десем,
Ғашық жүрегім аңсаған.
Сен екенсің-ау
Сезімімдегі аңсар ән.
Бақытым менің,
Бақытым менің Бақытгүлім деп,
Алатаулардың
асқарларында тұрып жар салам.

Аңсұңқар жырым да менің,
Сенімен ғана самғайды.
Көңілімнің көкорай бағы да,
Өзіңмен ғана жайнайды.
Махаббат күнін мәңгілік
бірге өткізіп,
Дүбірлетейікші, күмбірлетейікші
жайлауды.

Бақытым менің,
Бақытгүлім менің, ардағым,
Мен күткен көптен,

Қиялымдағы асыл арманым.
Кездессе енді,
Қыз Жібек те маған ұпамас,
Бақытым менің,
Бақытгүлім сенсің жан-жарым.

Кездесті маған,
Махаббат бақыт жеңіс күн!
Кішкентай үйім
Ақ орда болып кеңісін.

Бұлақтай мөлдір
Бұла таңдағы бұлбұлым.
Сүремін өмір,
Мына жалғанда жаным сен үшін!

ЕЛЕСТЕП КЕТТІҢ

Елестеп кеттің ерке қыз,
Кездесіп едік көк белде.
Махаббат сырын шертеміз,
Ғашықтық жыры көп менде.

Шуақты көңіл сезімді,
Жанарыңменен төккенде.
Тыңдадым, жаным, өзіңді
Бұлбұлым болдың көктемде.

Тәтті бір қиял арманмен,
Іздедім талай кештерде.
Оралып ойым барғанмен,
Оралмас уақыт өткенге.

Кеттің сен неге бұрылмай,
Мұңайып алау тұр гүлдер.
Сәуірдің төккен нұрындай,
Оралмай кетті-ау ол күндер.

СЕНІҢ БЕЙНЕҢ

Өксумен қанша күндер мұң кешемін,
Өзіңе сағынышпен кездесермін.
Көргенім де сені бір медеу маған,
Алдап жүр бірақ мені кезбе сезім.

Мінезің қызық жаным тұйық мүлде,
Тұрасың тіл қатпай тұнық күйде.
Бейнеңді шығармаймын жүрегімнен,
Ойланам суретіңді сүйіп күнде.

Еш нәрсе қуантпай жүр жүрегімді,
Көпілім күнмен жылап түп егілді.
Сонда да махаббатыма ризамын,
Асыл жанды арымен сүйе білді.

Нені күтем күндерден жырақтаған,
Мезі болдым ойдағы сұрақтардан.
Үмітім саған деген жоғалса да,
Қалыпты-ау бейнең сенің ұнап қалған.

КӨРГЕНДЕ КӨПТЕН КЕЙІН

Көргенде мен өзіңді көптен кейін,
Жанымға шуақ құйсаң көктем деймін.
Сен ғана маған ыстық көрінесің,
Еске алсам жыр нөсерін төккендеймін.

Тағдырдың тәлкегіне жараланып,
Өмірден жүрдім кейде дараланып.
Сен болып сезім шіркін құшақтаса,
Жанымның кең жайлаудай болары анық.

Қиялды, мұңға толар шақтарым бар,
Адаммын қызу қанды ақтарылар,

Мен емес махаббатқа жат қарайтын
Бар шыным өзім жазған хаттағылар.

Япыр-ау, барады ғой жапып ішім,
Тарқайды қалай менің сағынышым.
Мойныңды бері бұршы тым болмаса,
Өзің деп салған арман әнім үшін.

СЕН БОЛЫП ҚАЛДЫ-АУ САҒЫНЫШ

Есіл дертім, іңкәрім
Жалғыз-ақ өзің расында.
Кездеспей кеткен бір шағың
Татиды-ау анық ғасырға.

Құлазып көңіл сабылып,
Жанарға мопшақ тағынып.
Жүрсемде тауым шағылып,
Сен болып қалды-ау сағынып.

ЖАСА ДАРУ БОЛАТЫН БІР ЕМІҢДІ

Жүрсем де торығумен құр сүлдерім,
Мен үшін күрсіндің бе, күрсінбедің.
Сені аңсаған сағыныш сезімді де,
Деймісің жанбақ түгіл күйсін мейлің.

Езілгенде сені ойлап ет жүрегім,
Безіп кеткім келеді, тентірегім.
Енді ешкім де ешқашан сөндіре алмас,
Жанымның күйіп жанған өртін менің.

Толып кетті-ау мұңды шер жүрегімде,
Өзіңсіз қызық жоқтай гүл өмірде.

Болсаң да тау шыңындай төкаппар қыз,
Сонда да үзбей жүрмін күдерімді.

Білмеймін жыларымды, күлерімді,
Кімге арнадың мен сүйген жүрегіңді.
Жаса әйтеуір жанымға шипа болар,
Маған дару болатын бір еміңді.

ЖҰМЫР ЖЕР БУСАНҒАНДА

Ашып тастап жамылған ақ көрпесін,
Шыңдардың тік ұстаған жатты өркеші.
Барады төскейінде салып ойынақ,
Таудағы табиғаттың ақ серкесі.

Ұя салып аққу-қаз мамырлаған
Түндегі жұлдыздарды таң ұрлаған.
Қырларда қызғалдақтар бой көтерді,
Бірақ әлі қауыздан жарылмаған.

Сағымнан тау етегі тұтқан мұпар,
Даламның төсі дарқан неткен құнар.
Масайрап қозы-лақтар көгал қуып,
Өріске әлдеқашан кеткен шығар.

Сәуірдің төккен шуақ ақ таңында,
Ғажап-ау шаттық көңіл аспаны да!
Тілдесем, тілдесейін табиғатпен,
Көктемнің балауса бір шақтарында.

Жылғалар құйған сайлар өзегіне,
Әп салды аққу, қаздар өзенімде.
Қарсы алғаны адамның қандай жақсы,
Құлпырған көктем шағын өз елінде.

Жұмыр жер керіліп бір бұсапғанда,
Леп есті хош иіспен жусан дала.
Айхай дүние-ай, білесің қаспетін,
Даланың құшағында тұрсаң ғана.

ЕҢБЕК

Жер тарих шежіресін ақтарғанда,
Бір кездерде меңіреу жатқан дала.
Кезетін қорқаулар мен шибөрілер,
Таудағы жықпыл-жықпыл қатпарларда

Нұрланып Ұлы Октябрь таңы атқанда,
Шұғыласын өмірге таратқанда.
Сөйледі тау менен тас жер мен аспан.
Еңбекті қолмен адам жаратқанда.

Айналайын адамдар даналығы,
Жомарт жердің аштыңдар жаңалығын.
Даламдағы толассыз дүбірлеген,
Бар әлемге еңбектің тарады үні.

Еңбектің есігі кең ашылғанда,
Күн нұрының шуағы шашылғанда.
Еңбеккер, сен биік боп көрінесін.
Біз мынау өмір сүрген ғасырдан да.

ЖАЗ КҮНДЕ

Тобылғы қаулап гүлдеді.
Келді жаз аптап шілдеді.
Киіз үй қазір қапырық.
Қажет-ау түру іргені.

Шың құздың басы маужырап,
Жемістер пісіп балбырап.
Жаз келді-ау шіркін жадырап,
Ару күн көктен албырап.

Ақ нұрын төгіп шуақ күн,
Аймалап құшқан бұлақты.
Барады зулап еліктер,
Ойқтастап елес қыратты.

Көргенде соны құмарттым,
Май шаңдақ жолын мұнартты
Жарысам ерке елікпен,
Дайында достым бір атты.

Жүйрікпеп қуып жетермін,
Мен бәлкім озып кетермін.
Ат құлағында ойнауда,
Жібере қойман есемді.

КӨКТЕМ

Шаттық сезім жүректе тербетілген,
Бақыттың шуағы бар келбетінде.
Шертіп бұлбұл күйін таңсәріден,
Келдің бе, жұмақ көктем жер бетіне.

Арулар елжіреген көкте күндей,
Ақ қоржын Алатауда бөктерілген.
Құлпырған қызыл-жасыл масатымдай,
Айналдым аңсап күткен көктемімнен.

Кел көріп Алматыны көктемде сен,
Арманың қанатында көкке өрлейсің.
Адамзат бір жасарып қаласың-ау,
Жұпарлы самалымен өпкепде сен.

Шіркін-ай, сыр төгілер көктем десем.
Өлең-жырға ғашық боп өткен екен.
Мамырлы маужыраған сезім шақ қой,
Ой тұнған жанарлармен көп кездесем.

КӨК ӨЗЕН

Шың төсінен жарқырап,
Алапқа өзен тарады.
Жағадаң асып, арқырап,
Жайлады осы араны

Ана бір тұстан сең соғып,
Қапсырып жарды барады.
Баяулап біраз теңселіп,
Өрекіп тағы ағады.

Бәйгедеп келген тұлпардай,
Езуден шашып ақ көбік.
Екпінін қайта ірке алмай,
Толқындар жатыр тасты езіп.

Тимеген құрық асаудай,
Айдыңды толқын тулатты.
Түн шымылдығынап қаппа алмай,
Қызарып балқып күн батты.

Қорғасын бұлттар сөгіліп,
Жауып тұр. жауын сіркіреп.
Арнадан асып төгіліп,
Көк өзен құйды күркіреп.

ТАҒЫ ДА КӨКТЕМ ЖАЙЛЫ

Таң арайлы шапағымен,
Күн күледі шаттана.
Торғын жібек аспанымен,
Нұр төгеді астана.

Алматыға келді көктем,
Көше гүлден жасапып.
Ғажап еді мезгіл неткен,
Кетті қалам жасарып.

Жайқалады көк теректер,
Қыз-жігітті шақырып.
Сыр тербеткен от жүректер,
Күткен кешті асығып.

Аймалайды самал беттен,
Құшағымды жаямын.
Қырда туып, қырда өскен,
Армысың сен аяулым.

Сені оятқан көктем қайда,
Сезім сырды тербеткен.
Сол баяғы бөктер бар ма,
Өзің сонда бой жеткен.

СЕРГУ

Боз бұлттар көшіп барады,
Ақ қарлы шыңға табынып.
Бәйшешек оттай жанады,
Қызғалдақ қырды жамылып.

Күміс күн көктем ентелеп,
Тұрғандай жерге құмартып.

Ағады бұлақ еркелеп,
Сағымдар шыңда мұнартып.

Көктемнің кешкі самалы,
Гүлдерді желпіп тербетіп.
Арудың ерке жанары
Жүрекке кірді төрлетіп!

Жүрекке сезім сыр төккен
Ғашықтар кешті сағынып,
Құлпырар сонда қыз — көктем,
Жігіттің сырын жар ұғып.

Көңіліме шаттық менің де,
Сыйлаған көктем екен ғой.
Шат күліп келем өмірде,
Қияға самғап кетеді ой.

АҚША ҚАР

Ақ мамық таңмен арайлап,
Келемін сергіп бақтарда.
Өзгертіп кеткен бір аймақ,
Алғашқы жауған ақ қарда.

Ойынға тоймас жас кезім,
Оралып ойға епеді.
Ақша қар неткен пәк сезім,
Сейілдеп кеткім келеді.

Жауып тұр жауын ақша қар,
Далама сыйлап пәктігін.
Жүрегім жырды ақтарар,
Көңілім толы шаттық үн.

ДАЛА ӘНІ

Диқанның толастамай аттапысы,
Теңіздей тербеледі ақ тарысы.
Кезелі дән мұхитын комбайндар,
Даланың ақ маңдайлы мақтанышы.

Тынбайды мотор үні ән салудан,
Бір адам кетер емес дән тауынан,
Апыр-ау, жаралған ба соның бәрі,
Егінші еңбегінің адсауыпан!

Дән моншақ қыз мойнына тақса қырдан,
Тасып бір дариядай жатса қырман.
Ақ алтын Ақтобенің маржапдары,
Отанның қамбасына ақтарылған.

Самал жел, толқындатып аймалашы,
Ақ теңіз — ауылымның айналасы.
Жайқалған алқабында ел ырысы;
Ақтобем — әп қаласы, дән қаласы!

БІР ЖАСТАСЫҢ

Сен ол кезде ес білмес пішінде едің,
Не боп жатты тірлікті түсіпбедің.
«Көргім келед ғажайып дүниені,
Өмір сүрем мен бақыт үшін», — дедің.

Әкесі жүрегінен жыр бастасын,
Мына жұрттар ұйып-ақ тыңдап қалсын.
Еркемді еркелетші ақ мамасы,
Ақ құсым еркін өссін, бұлғақтасын.

Достар ғой тойға келген мұның бәрі,
Ботама арнап оқыр жырым дайын.

Біз жасайтын әрқашан той-думанда,
Бәрің де бірің қалма, бол ылайым.

Ұрпақ бұл талай жылдар армандағам,
Көрдiңдер ме жеткізді арман маған.
Розам апыл-тапыл аяқ басып,
Әкесі мен шешесі жайраңдаған.

Сен туылдың көңіл де бүтінделді,
Қуаныштап жүрегім лүпілдейді.
Сепің әкең ақын жан мақтаншақтау,
Далаға сыймай кейде күпілдейді.

Бір жас пен екі жастың шамасында,
Сәби сөзін бастайтын мамасынан.
Менің айым әуелі «папалады»,
Әкесі айналмай ма баласынан?!

СҮЙЕМІН ОНЫ

Көгілдір коктем,
Көңіліме еппен.
Кіріп ең шуақ нұр құйып,
Жарқылдап өңі
Алдыңда сепің,
Дүния біткен тұрды ұйыш...

Сезіммен өңге,
Өзімше мен де
Жырлаумен сені келемін,
Ұлы боп жердің,
Бірі боп елдің,
Кеудемде тасып өлеңім.

Бойымда — жастық,
Махаббат мас қып,

Бір аруды рас сүйгенім...
Сенделіп бақта,
Жұмбақ боп жатқа,
Лапылдап жанған күйдемін...

Жүретін жолым,
Оңым мен солым
Сәт тілеп жатқан сияқты
Кеудемнен мөлдір,
Мөп-мөлдір ең бір...
Ақ тілек болып күй ақты.

Көгілдір көктем,
Көңіліме еппен.
Кіріп ең шуақ нұр құйып...
Жарқылдап өңі,
Алдыңда сенің
Ғашығым-дағы тұрды ұйып.

Мен сопы ғана,
Мен соны ғана...
Лапылдап жапа сүйемін.
Оны ала-бөтен
Аялап өтем
Кеткенше күл боп сүйегім...

РАУАНЫМ

Айналдым көгершінім, Рауаным,
Өмірдің қайтсем екен бұралаңын...
Көзімнің қарашығы қуатым-ау,
Мәз болып сенсіз қалай жүре аламын?!

Әзірге ақ мамаң-ау уанарың.
Тіліңе «папам» деген қуанамын...

Тұңғышым тұла бойым сеп тұрғанда,
Мен қалай өзгені артық сүйе аламын...

Ертеңім, Рауаным, болашағым,
Әкеңнің білмедің-ау дара шағын.
Алма ағаш гүліменеп құлпырғандай —
Мен, жаным, өзіңменен жарасамын...

Өтуде ең бақытты — бала шағың.
Жарқылдап жайнай берсін болашағың.
Сен жігіт болғаныңда отырайын
Жыр оқып ортасында тамашаңың...

ОТЫЗДАМЫН

Білемін, жастық сенің келгеніңді,
Көңілге алабұртып енгеніңді...
Білемін сиқырлаумен сырлы сезім,
Соңынан талай қыздың ергенімді...

Лапылдап бір дария сезімменен.
Бозбала болам-ау деп сезінбеп ем...
Жастығым жан сырымды оятқанда.
Қыр кезіп құрақ құшып көз ілмегем...

Жұлдыздың әлемдегі қарап бөрі.
Есімде алғаш қызбен таң атқаны...
Пердесін көңілімнің сырып ашқан.
Бар әлі ернімде ләззат дәмі...

Бұл күнде отыз деген жасыңдамын,
Лапылдап... әлі күнге басылмадым.
Ешкімге кемсіткенмен бас ұрмадым,
Өмірдің сайрапдаумен жасыл бағын...

ЕРЛІК

Баллада

Әлгінде ғана күншуақ,
Тұрған аспан жадырап.
Бұлттар көкті тұмшалап,
Жел гуледі азынап.

Шопан қыз тұрды ойланып,
Жел айдап бәлкім кетер деп.
Табиғат сонша долданып,
Қара бұлт құйды пәсерлеп.

Сенімсіз күздің соңғы айы,
Жауынға толас болмады.
Десеңіз қалай қой жайы,
Өрісте бүгін тоймады.

Түперіп демде күн батты,
Көп жауып қарға ұласты.
Даланы түгел түн жапты,
Айқара жайып құлашты.

Қашанпан төзгіш қой малы,
Сыр бермей келед әлі де.
Үміттің үсті тоңдады,
Таң нұры қайда әріде.

Жаураған болар отар да,
Ұйтқыған боран жел еді.
Барады өрлеп жотаға,
Тоқтаусыз жосып келеді.

Кезікпей алдан ықтасын,
Тоңазып дене барады.
Қорқаулар алдан шықпасын,
Бағдарлап шопан қарады.

Ақ мамық таңмен арайлап,
Таң шапақ нұрын шашқанда.
Көрініп көзге бар аймақ,
Иірді қойын шатқалға.

Мұздап бойы қалжырап,
Шопан қыз атта қалғыды.
Кеткенде мызғып маужырап,
Ат үркіп кенет қарғыды.

Ырғыды ыршып жануар,
Қайшылады қос құлағын.
Жердің де күртік қары бар,
Тайғанап содан сұлады.

Үстінен ердің абайсыз,
Шопан қыз аттап құлады.
Дейтін де жан жоқ қалайсыз,
Оршынап зорға тұрады.

Басылмай қалды-ау далада,
Күтпеген жерде аяқ та.
Қол жетер жақын арада,
Жоқ ұстайтын таяқ та.

Белгісіз шыққан-сынғаны,
Дәрігер керек білуге.
Ауырып сонша тұрғаны,
Келмейді басып жүруге.

Даланы қарап бағдарлап,
Түн қатты жұрттар із кесіп.
Келеді енді таңды арнап,
Қалармыз деп жүздесіп.

Түнгі аязбен қатып жер,
Соғады жаяу борасын.

Өреки ішін тартып жел,
Суынып лезде тоңасың.

Аттардың буы бұрқырап,
Есіп кеп қарды желеді.
Барады әне қой шұбап,
Шопан қыз енді көреді.

Шаңғытты-ау мылқау төңірек,
Жоқшылар апдап байқады.
Ана бір қара көрінед,
Деп сонда бірі айтады.

Жоқшылар сенбей әлі де,
Табылса жақсы айтары.
Болса деп тірі бәрі де,
Бастарын оймен шайқады.

Өздері көрген қараға,
Жақындап олар қалады.
Ізшілер дәл сол арада,
Жас шопан қызды табады.

Отарды песіз тастамай,
Өжет қыз талмай күзеткен.
Басына жастық жастамай,
Ұйқысыз атта түні өткен.

Сауығамын деп сыр сақтай,
Бірер күн үйде жатады.
Басуға аяқ міз бақпай,
Дерті жанға батады.

Шопан қыздың үйіне,
Жедел жәрдем келеді,
Жөнделіп көңіл-күйі де,
Дәрігерлерге сенеді.

Жіліктің тұтас сынғанын,
Көрді де бәрі әбігер.
Қажет боп кесу тұрғанын,
Анықтап білді дәрігер.

Қайсар қыз отыр жабықпай,
Кесілсін,
Оның несі мін.
Өкініш сыңай танытпай,
Шешті ол солай кесімін.

Біреді ай жатып емделіп,
Кетпекші Үміт үйіне,
Басылды-ау аяқ жөнделіп,
Дәрігерлер тұр сүйсініп,

Оралды қыздың жігіті,
Борышын өтеп әскерден.
Қарсы алғанда Үміттің,
Көзіне мөлдір жас келген.

Үмітім мұңмен жас алма,
Сөйте ме, ғашық жан саған.
Жігер-күш болсын қашан да,
Ризамын ерлік жасаған.

Не болмас мына өмірде,
Жұмыр бастан өтетін.
Сөнбесін шырақ көңілде,
Ғұмырға шексіз жететін.

Сен менің жан дос серігім,
Бақытты мәңгі жағатын,
Мен сенің тірек сенімің,
Жүректен ғана табатын.

Үйленсек жаным көктемде,
Дегенде солай жас жігіт.
Тіл қатты Үміт от демде,
Мен де де тілек тәттілік.

Содан соң күнді ұзатпай,
Өмірге бірге аттанды,
Сезімі мөлдір бұлақтай,
Қос жүрек мәңгі паттанды.

МАЗМҰНЫ

Мүтәллап Қанғожин

ЖОЛДЫӨЗЕК

Аврора .	6
Туған жер	7
Революционер	8
Жолдыөзек .	13
Далам барда... . . .	14
Диқан туралы толғау	14
Диқан берген тіршілік	16
Ей, туған жер	17
Отаным	18
Асыл апа — туған жер	19
Жаңа жылғы түн .	19
Әуілдек .	20
Караша қаз	21
Ауылды сағыну	22
Кокпар	23
Таң келеді	24
Боранда .	24
Сарғыш хат	25
Сағыпыш	27
«Соғыс жылы» .	29
«Қырық қырғын...» .	31
Жеңіс күнді еске алсам .	31
Үзілмеген үміт	32
Сел болып ағып келемін	36
Тыныштық бер, тыныштық	37
Достан хат .	37

Біліктік	38
Аптап	38
Зырлаған уақыт-ай	39
Асауды ұстау	40
Жаңа жыл келді	41
«Жалыпы қызыл-жасыл...»	42
Бозбала шақ	42
Арман — аққу	43
Найзағайлар	44
«Жасын деп өзімді...»	44
Айналайып жарық күн	45
«Қарлығаштың ұясы»	46
Ялта түні	47
Сапун тауы	47
Кипаристер аллеясы	48
Құлпытас	49
Терең соқпақ	49
Чуфут қала	50
Бақша сарай	51
Жалғыз тау баурайында (Аңыз-баллада)	52
Аға туралы сыр	57

Өтепберген Ақыпбеков

ІЗГІЛІК

Анаммен сырласу	60
Ұлыма	61
Үш дерек	61
Лениндік «Искра»	62
Айналдым сенеп. Алтын заң	64

Өке	65
На, шіркін, көркі-ай көктемнің .	67
Мамырдың майса күндері-ай	68
Көненің көзі (цикл)	69
Өкініш . . .	76
Алып . . .	78
Кешір, жаным...	80
Досыма . . .	80
41-ші жылы туғандар	81
Ұлыммен әңгіме	82
«Жақсылық аяп...»	83
Жүрегінде — бар өлем	83
Апа	84
Апам, сабау және тулақ	84
«Бас араздық...» .	85
Ағаларды аңсаймын	86
Шалқасылап туған ай	86
Кінәмшіл қыз	87
«Жәй-күйінді...»	88
Көре алмадың	89
«Ренжістік...»	89
Күз суреттері	90
«Болмасам да бір миңсіз...»	90
«Шарт кетем кейде...»	91
«Қас-қабақтан сызданған...»	91
Көгершінім, қалықта (поэма)	92

Төлеген Мұқаев
ТУЛАЙДЫ ЖҮРЕК

Жастық үні	100
Беқыт заңы	101
Аман болсын болашақ	101
Октябрь елі	103
Қаһарман	103
Жаңара берсін тіршілік	105
Сағат	106
Ырзалық (толғау)	107
Тамшы тер туралы баллада	110
Теңізбен тілдесу	112
Ұстазға сыр	114
Ақ пейілі адамның	114
«Шабыт қалай...»	115
Көктем	116
Шілдеде	118
Аңсатқан адымдар (Баллада)	118
Жер жылуы. Поэмадан фрагменттер	125
Концерттен кейінгі диалог	139
Ертеңге асығу	141
Ініммен диалог	143
«Қам көңілдерге...»	144
«Көрген едім мен бірде...»	145
Ұмытпа	146
Көрген бе тау теңселіп	147
«Өмір түзі...»	148
Анам үйге келгенде	149
Ағаға сыр	150

«Өзекжарды өнеге...»	152
«Көз алдынап...» . . .	152
«Жырыңа талай сусындап...»	153
«Даламдай қиыры жоқ...»	154
Өзіңе бір тілек . . .	155
«Құшағымда сен барсың...»	156
Көгендес ойлар . .	157
«Өмірдің арнасында...»	157
Жас ұландар жыры	158
Теңізші . . .	159
Бақыт әні	160

Қабыш Молдақашев

АУЫЛ ТЫНЫСЫ

Разливтегі күрке	162
Кремль сақшысы .	163
Коммунистік партия .	164
Ленин шамы	166
Тыңға шабуыл .	167
Үш көрініс	167
«Боз көделі...»	168
Егіншілер	169
Колхоз ұстасы	169
Тасқын бұлақ	170
Жасыл орман	172
Ана	174
Соғыс жылғы бесік жыры	174
Шыңғыстау	175
Ақ сұңқар	177

Сандуғаш	. . .	178
Шалқар көл	. . .	178
Қалашық	. . .	179
Коммунизм сарайы	. . .	180
Көк тұлпар	. . .	181
Мен нелерге құмармып	. . .	181
Жеке шумақтар	. . .	183
Жаңа Арқа	. . .	183
Екі хат	. . .	184
«Қабаған қаншық...»	. . .	186
«Қажымас, қайсар...»	. . .	186
Ежелгі дос	. . .	186
Төрт батыр	. . .	187
Қызыл тулы кеме	. . .	188
Қызыл әскерге хат	. . .	189
ГЭС	. . .	190
«Жаныңда өзен...»	. . .	190
«Сәулетті қайың...»	. . .	191
«Сағынып келсем...»	. . .	191
Қарлығашқа	. . .	192
Ақбілекке	. . .	193
«Гуля, сен тоты құсы...»	. . .	194
«Жіас ару, сүйдім сені...»	. . .	194
«Тыраулап тырна...»	. . .	195
Майдаппан сәлем	. . .	196
Орамал	. . .	197
Берлиннен хат	. . .	198
Солдат қыз	. . .	200
Солдаттың сәлемі	. . .	201
Қайыңның сыры	. . .	202

«Көк аспанда...»	203
«Көк орманпың...»	203
«Көп жылдан бері...»	204
«Айта бар сәлем...»	204
Сонет	205
«Толқып ғой өмір...»	205
«Неге. неге...»	206
«Бұраң бел ару...»	206
«Тепеңкөк (Күй-аңыз)	207
Қызғалдақ	210
Ақ қайыңның жанында	215

Жайлаубай Қазиев

ТАҢ НҰРЫ

Қырық жылым	222
Жеңіс туы	222
Адамдық	223
Ақ парақпын	224
Мұхиттардан от жағам	224
Жігерім	225
Таңдарым көп	226
Лаулаған отым суынба	226
Анама серт	227
Бақытым менің	228
Елестеп кеттің	229
Сенің бейнең	230
Көргенде көптен кейін	230
Сен болып қалды-ау сағыныш	231
Жаса дару болатын бір еміңді	231

Жұмыр жер бусаптада	.	.	232
Едбек . . .	.	.	233
Жаз күнде	.	.	233
Көктем	.	.	234
Көк өзен . . .	.	.	235
Тағы да көктем жайлы	.	.	236
Сергу .	.	.	236
Ақша қар	.	.	237
Дала әні . .	.	.	238
Бір жастасын	.	.	238
Сүйемін оны	.	.	239
Рауапым .	.	.	240
Отыздамын .	.	.	241
Ерлік (баллада)	.	.	242

ПОЛНОВОДНОЕ РУСЛО

Сборник стихов

(На казахском языке)

Редактор

М. Қайыпбаев

Художник

А. Исмамбетов

Художественный редактор

Б. Аканеев

Технический редактор

Н. Галицкая

Корректор

Г. Бокеева

ИБ № 3540

Теруге 16.12.85 жіберілді. Басуға 18.03.86 қол қойылды. УГ 19049. Қалпы $70 \times 100^{1/32}$. № 2 баспа қағаз. Қаріп түрі «Кәдімгі жаңа». Шығыңқы басылыс. Шартты баспа табағы 10,3. Шартты бояу көлемі 10,5. Есепті баспа табағы 10,1. Тиражы 2000 дана. Заказ № 149. Бағасы 1 с. 10 т.

Қазақ ССР Баспа, полиграфия және кітап саудасы істері жөніндегі мемлекеттік комитеттің Халықтар достығы орденді «Жазушы» баспасы, 480124, Алматы қаласы, Абай проспектісі, 143 үй.

Қазақ ССР Баспа, полиграфия және кітап саудасы істері жөніндегі мемлекеттік комитеттің «КІТАП» полиграфиялық кәсіпорындары өндірістік бірлестігінің Кітап фабрикасы, 480124, Алматы қаласы, Гагарин проспектісі, 93 үй.